

**ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE**

NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-1672/2017. számú ügyben
(Kapcsolódó ügyek: AJB 1628/2017, AJB 1671/2017)
Előzmény: AJB 1989/2016.

Előadó: dr. Bene Beáta, dr. Kozicz Ágnes
Érintett szerv: Emberi Erőforrások Minisztériuma
Klebelsberg Központ

2017.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB 1672/2017. számú ügyben
(Kapcsolódó ügyek: AJB 1628/2017, AJB 1671/2017)**

1. Az eljárás megindítása, előzmények

A Társaság a Szabadságjogokért (a továbbiakban: TASZ) beadvánnyal fordult hozzám, amely szerint a TASZ jogsegélyszolgálatát számos súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek szülője keresi fel azzal a problémával, hogy gyermekeik számára – személyi és tárgyi feltételek hiányában – nem hozzáférhető az alapfokú oktatás, így ők kiszorulnak a köznevelés rendszeréből. A vázolt helyzet valamennyi érintett gyermek vonatkozásában felveti a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz valamint az oktatáshoz való jogával összefüggő visszásság gyanúját.

Mindezekre tekintettel az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (4) bekezdése alapján vizsgálatot indítottam, amelynek keretében tájékoztatást kértem a Miniszterelnökséget vezető minisztertől, az Oktatási Hivatal elnökétől, Klebelsberg Intézményfenntartó Központ¹ (KLIK) elnökétől, több köznevelési intézmény, illetve valamennyi megye gyermekvédelmi központjának igazgatójától és azon felsőoktatási intézmények dékánjaitól kértem tájékoztatást (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, Pető András Főiskola, Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar), ahol gyógypedagógus képzés folyik.

2. Az érintett alkotmányos jogok és alapelvek

- *Az oktatáshoz való jog:* „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.” [Alaptörvény XI. cikk (1) - (2) bekezdés]
- *Fogyatékossgal élő személyek védelme:* „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés]
- *A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” [Alaptörvény XVI. Cikk (1) bekezdés]

3. Alkalmazott jogszabályok

- A Gyermek jogairól szóló ENSZ Egyezmény (Magyarországon kihirdette a 1991. évi LXIV. törvény; a továbbiakban: CRC)
- A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény (Magyarországon kihirdette a 2007. évi XCII. törvény; a továbbiakban: CRPD);
- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);

¹Az intézmény neve 2017. január 1-től Klebelsberg Központ-ra változott.

- A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény (a továbbiakban Ebtv.);
- A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény végrehajtásáról szóló 217/1997. számú Korm. rendelet (a továbbiakban: Ebtv. Vhr.)
- A pedagógiai szakszolgálati intézmények működéséről szóló 15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet (a továbbiakban: 15/2013. EMMI.);
- A sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/2012. (X.8.) EMMI rendelet (a továbbiakban: Irányelv);
- A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet (a továbbiakban: 20/2012. EMMI.).

4. A megállapított tényállás

4.1. A panaszbeadvány

A TASZ panaszbeadványa szerint a súlyosan, halmozottan fogyatékos tanköteles korú gyermekek az Nkt. értelmében fejlesztő nevelés-oktatásban vesznek részt. A fejlesztő nevelés-oktatás speciális, kifejezetten e tanulók számára kialakított oktatási keretrendszer, amely figyelembe veszi fogyatékoságuk súlyosságát, és ehhez igazodva lehetővé teszi a gyerekek számára azt, hogy a nekik leginkább megfelelő keretek között, rendkívül rugalmas formában teljesítsék tankötelezettségüket. A rendelkezésükre álló kutatási adatok szerint a 3500-4000 gyermek közül minden harmadik fér csak hozzá a számára az Nkt. által garantált alapfokú oktatáshoz iskolai keretek között. Véleményük szerint ezzel súlyosan sérül az érintett gyermekek alapfokú oktatáshoz való joga, egészséges fejlődéshez való joga, és a köznevelési rendszer hátrányosan különbözteti meg őket más tanulói csoportokhoz képest. Álláspontjuk szerint, az iskolarendszerből való szélsőséges mértékű csoportos kirekesztődés egyik legfontosabb oka az oktatási jogosultságok elvonását legitimáló elkülönített oktatási kategória (a fejlesztő nevelés-oktatás), amely lehetővé teszi azt, hogy az iskolarendszeren belüli egyenlőtlenségek a gyerekek oktatási jogosultságaiban képződjenek le.

4.1.1. Az érintett személyi kör – súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók

A súlyos és halmozott fogyatékoság az egész élet során fennálló állapot, amelyre jellemző, hogy a testi struktúrák károsodása következtében a speciálisan humán funkciók – mint a kommunikáció, a beszéd, a mozgás, az értelem és az érzékelés-észlelés – minimálisan két területén súlyos vagy legsúlyosabb mértékű zavar mutatható ki. Ennek következtében az érintett személy pszichofizikai teljesítményei extrém mértékben eltérnek az átlagtól, így tevékenységeiben erősen akadályozottá válik, és társadalmi részvételében jelentősen korlátozott lehet. A súlyos és halmozott fogyatékoság háttérben rendszerint a korai életszakaszban bekövetkező, a központi idegrendszert érintő komplex károsodás áll. A fogyatékoságok a legkülönbözőbb kombinációkban és súlyossági fokozatokban, esetleg eltérő időben jelenhetnek meg.²

*A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek jelentős része nem tud járni, beszélni, értelmi fogyatékosággal él, illetve egyéb betegségekkel és rendellenességekkel küzdhet. Leggyakrabban a kommunikációs, az értelmi és a mozgásos funkciók sérülésével kell számolni.*³ Az orvosi és pedagógiai szempontokat egyaránt alkalmazó meghatározás szerint a súlyos, halmozott fogyatékoság „olyan állapot, amely egy vagy több azonos, vagy egymástól független időben fellépő biológiai sérülés/károsodás következményeként jön létre, és több funkcióterületre kiterjedő fogyatékosággal jár. [...]

² A sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 2/2005. (III. 1.) OM rendelet 3. számú melléklete bevezetése

³ Márkus Eszter (2005): Súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek nevelésének elméleti és gyakorlati problémái. Budapest, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola. Doktori értekezés (Kézirat)

Klasszikus formája a korai organikus idegrendszeri sérülés következményes képe motoros, érzékszervi, beszéd-, értelmi fogyatékosokkal, illetve ezek valamilyen kombinációjával. [...] A súlyosan, halmozottan fogyatékosok esetében a leggyakoribb a súlyos, agyi eredetű mozgáskorlátozottság és a motoros beszédzavar kombinálódása, de súlyos értelmi fogyatékos is előfordulhat”.⁴ Oktatásuk során kiemelt cél a humán alapfunkciók – például a kommunikáció, a beszéd, az étkezés, a testi higiénia vagy az érzékelés – tanítása és gyakorlása, folyamatos fejlesztése. Egész életükben ápolásra és gondozásra szorulnak.

A súlyosan-halmozottan fogyatékos személyek száma a teljes népességben 12 ezer főre tehető, *tanköteles korban megközelítőleg 3-5 ezer fő*. A súlyos-halmozott fogyatékoság – eltérően az enyhe értelmi fogyatékosoktól – nem kötődik valamely sajátos társadalmi csoporthoz: tagjai éppolyan arányban találhatók a szegények, mint a módosabb rétegek családjában.⁵ *A Közoktatási Információs Rendszer adatai szerint a 2014/2015-ös tanévben összesen 2165 tanköteles gyermekkel kellett számolni, akik fejlesztő nevelés-oktatásban vettek részt.*⁶

4.1.2. A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyerekek helyzete a köznevelésben

A Nkt. 15. §-a szerint a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók tankötelezettségüket fejlesztő nevelés-oktatás keretében teljesíthetik. A fejlesztő nevelés-oktatás keretében az érintett gyerekek heti legalább 20 óra oktatásban vesznek részt, azonban ez a minimális óraszám indokolt esetben a szülő kérésére, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi, ennél több vagy kevesebb óraszámban is nyújtható.⁷ A fejlesztő nevelés-oktatás nem csak iskolai keretek között szervezhető meg, hanem lehetőség van arra is, hogy otthoni ellátás keretében vagy bentlakásos szociális intézményben nyújtsák azt a gyerekek számára. Továbbá, ha a tanuló a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint iskolába járással nem tud részt venni a fejlesztő nevelés-oktatásban, a tankötelezettségét a fejlesztő nevelés-oktatást nyújtó iskola által szervezett egyéni fejlesztés keretében – akár otthon vagy bentlakásos szociális intézményben is – teljesítheti.⁸

A gyerekek kétharmada nem kapja meg az oktatást. Egy nem régiben végzett kutatás⁹ a következőket állapította meg:

- A súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók 33 százaléka fér hozzá a napi rendszerességgel, *iskolai keretek* között biztosított heti 20 órás oktatáshoz, míg 19 százalékuk saját otthonában, 48 százalékuk pedig bentlakásos szociális intézményben tanul, utóbbi csoportok heti 20 óránál kevesebb óraszámban.
- Az *otthoni ellátásban* résztvevő tanulók heti átlagosan 6,6 órában tanulnak, az *intézményi keretek között élők* heti átlagosan 7,6 órában tanulnak, vagyis az előírt óraszám töredékét kapják csak meg.

⁴Lányiné Engelmayer Ágnes; (2001): Súlyos és halmozott fogyatékoság. In Mesterházi Zs. (szerk.): Gyógypedagógiai lexikon. Budapest, ELTB GYFK, 108.

⁵Bass László (2003): Szüljön másikat? Súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermeket nevelő családok életkörülményei Magyarországon. In Uo. (szerk.): Jelentés a súlyosan-halmozottan fogyatékos embereket nevelő családok életkörülményeiről. Budapest, Kézenfogva Alapítvány

⁶Márkus Eszter – Jenei Andrea – Révész Rita (2015) Elemzett/másodelemzett hazai kutatások és/vagy dolgozatok és/vagy helyzetfeltárások súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek, tanulók ellátásával összefüggésben: Utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori ellátás jellemzőinek, valamint a súlyos és halmozottan sérült gyermekek, tanulók ellátása jellemzőinek feltárása és a hiányterületek vonatkozásában fejlesztési javaslatok megfogalmazása. Budapest, Educatio Kft. megbízásából MENTOR Informatika Kft. és ERUDITIO Oktatási Szolgáltató Zrt. Konzorciuma (kézirat, közlés alatt), 8-9. oldal.

⁷Nkt. 15. § (3) bekezdés

⁸Nkt. 15. § (5) bekezdés

⁹Márkus Eszter (2015): Elemző tanulmány a súlyos és halmozottan sérült gyermekek, tanulók ellátása jellemzőiről és javaslatok megfogalmazása az ágazati irányítási, jogszabályi és a fejlesztési környezet számára: Utazó gyógypedagógusi, utazó konduktort ellátás jellemzőinek, valamint a súlyos és halmozottan sémit gyermekek, tanulók ellátása jellemzőinek feltárása és a hiányterületek vonatkozásában fejlesztési javaslatok megfogalmazása. Budapest, Educatio Kft. megbízásából MENTOR Informatika Kft. és ERUDITIO Oktatási Szolgáltató Zrt. konzorciuma (kézirat, közlés alatt)

- A Nkt. szerint csak és kizárólag a szülő kérésére lehetséges a heti óraszám kevesebb, mint 20 órában történő meghatározása, a kutatás eredményei alapján azonban látható, hogy leggyakrabban a szállítási nehézségek, a szakemberhiány, a szociális intézménybe való bezártság és a férőhelyek elégtelen száma állnak a redukált óraszámok hátterében.

4.1.3. A TASZ Jogsegélyszolgálatának gyakorlatából

A Jogsegélyszolgálathoz fordulók az alábbi panaszokat fogalmazták meg:

- Lakókörzetükben nincs olyan iskola, amely felvennie súlyosan-halmazottan fogyatékos gyermeküket, ezért a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság nem tud nekik megfelelő intézményt ajánlani, ennek következtében pedig gyermekük nem tud iskolába járni.
- A kijelölt iskola elutasító a súlyosan-halmazottan fogyatékos gyermekkel és családjával szemben, ezért a gyermeket „mostohán kezelik” (nem etetik, itatják meg, nem teszik tisztába, nem mozgatják napközben), aminek az az eredménye, hogy a szülő nem szívesen viszi be.
- Nem biztosított a közlekedés, ezért a szülőnek saját erőforrásait kell használnia ahhoz, hogy az iskolába elvigye a gyermeket. Ez nagyon sok család számára aránytalan időbeli és anyagi terhet jelent, különösen az aprófalvas, szórt településszerkezettel rendelkező térségekben, ahol a lakóhelytől akár 30-50 km-es távolságban található a legközelebbi iskola. Budapesten is rendkívüli terhet jelent a közlekedés megoldása, hiszen a tömegközlekedés sok esetben nem akadálymentesített, a szülő csak gépkocsival tudja szállítani gyermekét. Tekintettel arra, hogy sok esetben a gyermeket a város távoli pontjára kell szállítania, ez aránytalanul sok időt és pénzt igényel.
- A tankötelezettségüket saját otthonukban teljesítő gyermekek esetében nagyon sok esetben nincs elérhető pedagógus, aki ellátná a gyermeket, ezért az oktatási tevékenység bár dokumentáltan megvalósul, a valóságban a gyermekek nem kapják meg a szolgáltatást.
- A bentlakásos intézményekben élő súlyosan-halmazottan fogyatékos gyerekek esetében az intézmény nem tudja biztosítani az oktatást, ezért ezekben az esetekben csak a dokumentáció készül el, tényleges oktatás valójában nem történik.

A Jogsegélyszolgálathoz beérkezett jelzések alapján a súlyosan-halmazottan fogyatékosnak minősített tanulók alapfokú oktatáshoz való joga rendszeresen és súlyosan sérül. Az érintett gyerekek kevesebb óraszámban, sok esetben a köznevelés rendszerén kívül kapják meg az oktatási szolgáltatásokat, de az is előfordul, hogy azokat egyáltalán nem kapják meg.

4.1.4. A jogsértő állapotot kiváltó körülmények

A beadványozó álláspontja szerint a súlyosan-halmazottan fogyatékos tanulók oktatási jogainak rendszeres és súlyos sérülése mögött egyrészt az érintett gyermekeket más tanulói csoportoktól elkülönítő oktatási kategória (fejlesztő nevelés-oktatás), másfelől pedig ezen kategóriához kapcsolt sajátos jogosultságok, kivételek, valamint speciális szabályok összessége áll. A súlyosan-halmazottan fogyatékos tanulók a Nkt. alapján ugyanis fejlesztő nevelés-oktatásra jogosultak, a fejlesztő nevelés-oktatás azonban olyan elkülönült oktatási kategória, amely lehetővé teszi, hogy az oktatási rendszer szereplői az alapfokú oktatásban minden más gyerekre nézve kötelező szabályok és kritériumok egy részét figyelmen kívül hagyják, és a gyerekek oktatását ettől eltérő időbeli, fizikai és szakmai feltételek szerint alakítsák ki. *A rugalmasság és alulszabályozottság azt eredményezi, hogy a súlyosan-halmazottan fogyatékos gyerekek az oktatási rendszerben részt vevő minden más gyermektől eltérő feltételek mellett folytathatják tanulmányaikat.* A súlyosan-halmazottan fogyatékos tanulóokra két dimenzióban vonatkoznak külön szabályok nem fogyatékos kortársaikkal összehasonlítva: a tankötelezettség teljesítésének színtere és az óraszámok.

4.1.4.1. A tanulás színterei az iskolarendszeren kívül találhatóak

A súlyosan-halmazottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelését-oktatását a Nkt. 15. § (2) bekezdése szerinti gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény

látja el egyéni vagy csoportos formában három lehetséges helyszínen: (a) saját intézményen belül, külön erre a célra létrehozott csoportban, (b) otthoni ellátás keretében, tehát a gyermek saját családjában, illetve (c) a gyermeknek lakhatást biztosító ápoló-gondozó intézetben vagy bármely más, a gyermeket ellátó bentlakásos intézetben. *A beadványozó álláspontja és tapasztalata szerint az oktatás lehetséges helyszíneinek ilyen tág körben való meghatározása növeli az oktatásból való kirekesztődés veszélyét. A tankötelezettség általános szabály szerint iskolába járással teljesíthető, a súlyosan- halmozottan fogyatékos tanulók esetében azonban e szabály alól felmentést ad az, hogy a jogalkotó a tankötelezettség teljesítésének helyszínét tág határok között szabta meg. Magyarországon jelenleg 73 gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény áll rendelkezésre. Nem ritka, hogy egy gyermek számára a legközelebbi elérhető oktatási intézmény 50-70 km-re található, aminek a megközelítése aránytalanul sok időt és energiát igényelne, több család számára pedig lehetetlen. Különösen aggályos tartják, hogy a szabályozás a kedvezőtlen szociális háttérű, szegény, iskolától távol lakó családokat arra kényszerítheti, hogy egy a lakóhelyüktől távoli településen lévő intézményben helyezték el gyermekeiket, hiszen csak ott elérhető a fejlesztő nevelés-oktatás.*

4.1.4.2. A kötelező óraszámok hiánya

A Nkt. a fejlesztő nevelés-oktatásban nem határozza meg a kötelezően teljesítendő óraszámokat, csupán ajánlást fogalmaz meg ezzel kapcsolatban – legfeljebb 20 órát javasol. A szabályozás szerint a szülő kérésére, ha a gyermek állapota ezt szükségessé és lehetségessé teszi, lehetséges az óraszámoknak a heti 20 óránál magasabb vagy alacsonyabb szinten való meghatározása. Ez a szabályozás tágra nyitja a kaput az előtt, hogy az iskolák és a szolgáltatók a „kötelezőnél” kevesebb óraszámban foglalkozzanak a gyerekekkel. Az érintett gyerekek 33 százaléka kap legalább heti 20 óra pedagógiai fejlesztést. A szabályozás rugalmassága egyenlőtlenségekhez és az óraszámok drasztikus csökkenéséhez vezet országszerte. A heti 20 órás ajánlás is jelentősen elmarad attól, amit a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek csoportján kívüli fogyatékos és nem fogyatékos gyerekek kapnak. Az oktatási rendszerben az óraszámok 1. évfolyamtól a 8. évfolyamig 25-ről 35-re emelkednek¹⁰, hiszen a jogalkotó azzal kalkulál, hogy a növekedésben lévő tanulók egyre nagyobb terhelésnek tehetőek ki, és egyre többet képesek elsajátítani. A TASZ álláspontja szerint nem indokolt, hogy a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyerekek óraszámát folyamatosan és tartósan alacsonyabb számban határozzák meg a többi gyermek óraszámaihoz képest. E szabályozásból az adódik, hogy lehetőség van arra, hogy egy súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermek csak heti néhány órában tanuljon egy bentlakásos szociális intézményben, és lehetőség van arra is, hogy heti akár 25-30 órában teljesítse a tankötelezettségét egy gyógypedagógiai iskolában. Ez a különbség azonban a gyakorlatban nem a kérdéses gyermekek közti valódi – és az oktatáshoz való egyenlő esélyű hozzáféréstől fakadó – érdemi különbségből ered.

4.1.4.3. Az oktatás pedagógiai feltételeinek hiánya és szakértői bizottságok szerepe

Az alulszabályozott fejlesztő-nevelés oktatás könnyedén válik a súlyos egyenlőtlenségektől és egyenlenségektől terhelt közoktatási rendszer eszközévé. Mivel a fejlesztő nevelés-oktatás mint köznevelési kategória egyfelől alacsony pedagógiai létszámot takar, másfelől pedig tartalma rugalmasan szabályozható, alkalmas arra, hogy az oktatási rendszerben szelep-funkciót töltsön be. Ez azt jelenti, hogy azok a fogyatékos gyermekek, akik az iskolai szolgáltatásokhoz közeli lakóhelyen élnek, utaztatásuk megoldható, inkább heti 20 órás csoportos, iskolai keretek között teljesítendő fejlesztő nevelés-oktatást kapnak, míg azok, akik az iskolától messzebb élnek, nagyobb eséllyel teljesítik a tankötelezettségüket családi vagy bentlakásos intézményi keretek között. Azt, hogy a gyermek milyen szolgáltatást kap, nem a diagnózisa és a személyes szükségletei határozzák meg, hanem az oktatási rendszerben hozzáférhető kínálat.

A rendelkezésre álló pedagógiai létszám szűkös: a rendelkezésre álló adatok szerint az ország egész területén súlyos kapacitás-hiánnyal küzdenek az iskolák, nincsen elegendő gyógypedagógus, a gyógypedagógusok végzettsége nincs fedésben a gyermekek fogyatékoságával, kevesen vannak és magukra hagyottak az utazó tanárok, gyakorta nem biztosított az akadálymentesség az intézményekben, és sok esetben az

¹⁰ Az Nkt. értelmében 8. évfolyam végén 31 az óraszám a heti 5 testnevelés órával együtt.

iskola nem tud helyet biztosítani a fejlesztő nevelés-oktatásban részt vevő csoportnak. Mindebből az adódik, hogy az iskolarendszer nem képes helyben kielégíteni a pedagógiai szükségleteket, és gyakorta vagy ellátatlanul hagyja az érintett gyerekeket vagy az ország valamely másik pontjára irányítja őket. Ebben a jelenségben kiemelt szerepet játszanak a tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottságok. A 15/2013. (II. 26.) EMMIr. értelmében ugyanis a tanulási képességet vizsgáló *szakértői bizottságoknak kettős feladatuk van, egyfelől meg kell állapítaniuk azt, hogy a gyermeknek fejlesztő nevelés-oktatásra van-e szüksége, másfelől pedig javaslatot kell tenniük a tankötelezettség teljesítésének helyére és módjára.*¹¹ A szakértői bizottságnak e két feladatot össze kell hangolnia, vagyis csak olyan feladat-ellátási helyet javasolhat, amely ténylegesen képes fogadni a gyermeket. A személyi és a tárgyi feltételek hiánya miatt a szakértői bizottság azonban kényszerhelyzetbe kerül, ugyanis olyan diagnózist kell felállítania, amely az adott feladat-ellátási helynek megfelel, például, szerepel az alapító okiratában az, hogy fejlesztő nevelést-oktatást nyújt. Ebből következik, hogy abban az esetben, ha a közelben nincs megfelelő iskola vagy akár a közlekedés bizonyul megoldhatatlannak, a szakértői bizottságok sok esetben adnak olyan javaslatot, amely szerint a gyermeknek fejlesztő nevelése-oktatása családi körben, saját háztartásában megoldható.

4.2. A megkeresett szervek válasza

4.2.1. A KLIK elnökének válasza

A KLIK elnöke arról tájékoztatót, hogy a Nkt. 97. § (5) bekezdése alapján a fejlesztő nevelés, a nevelés-oktatás 15. § (2) bekezdés szerinti ellátása 2014. szeptember 1-jétől kötelező. Az Nkt. 15.§-nak (2) bekezdése szerint, ha a sajátos nevelési igényű gyermek súlyos és halmozottan fogyatékos, attól az évtől kezdve, amelyben az ötödik életévét betölti, fejlesztő nevelésben, attól az évtől kezdődően, hogy tankötelessé válik, fejlesztő nevelés-oktatásban vesz részt. A fejlesztő nevelés-oktatást a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény látja el egyéni vagy csoportos formában a) saját intézményében külön erre a célra létrehozott csoportban, b) otthoni ellátás keretében, c) abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja. Az Nkt. 15. § (1) bekezdésének első mondata kimondja, hogy a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmény a kizárólag sajátos nevelési igényű gyermekeket, tanulókat ellátó nevelési-oktatási intézmény, amely a szakértői bizottság véleménye alapján vehető igénybe.

Csak abban az esetben láthatja el a fejlesztő nevelés-oktatást többcélú intézmény, ha a nevelési-oktatási intézményegysége(i) vonatkozásában „szegregált” gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézménynek minősül. A fentebb leírtak alapján a többcélú intézmények közül fejlesztő nevelést-oktatást az alábbiak végezhetnek: közös igazgatású köznevelési intézmény, egységes gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai módszertani intézmény (a továbbiakban: EGYMI).

Abban az esetben, ha a tanuló – a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – iskolába járással nem tud részt venni a fejlesztő nevelés-oktatásban, a tankötelezettségét a fejlesztő nevelés-oktatást nyújtó iskola által szervezett egyéni fejlesztés keretében teljesíti. Az egyéni fejlesztés megszervezhető otthoni ellátás keretében, valamint abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja. Mindezen kritériumokat figyelembe véve, jelenleg *közül 80 állami fenntartású köznevelési intézmény fogadhat súlyos és halmozottan fogyatékos tanulókat: külön erre a célra létrehozott csoportban 824 gyermek, otthoni ellátás keretében 393 gyermek, abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja 654 súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek vesz részt fejlesztő nevelés-oktatásban.*

A KLIK elnöke kérdésemre utalt arra, hogy a KLIK illetékes tankerületeivel történt egyeztetést követően a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek számára a megyei pedagógiai szakszolgálatok szakértői bizottságai kijelölték – a fejlesztő nevelést-oktatást biztosító intézmények jegyzéke alapján – az ellátást biztosító intézményeket, így nem volt szükség a

¹¹ Lásd.15/2013. (II. 26.) EMMIr. 7-23. §

tankerületek intézménykijelölésre irányuló intézkedéseire. Vagyis az elmúlt 3 évben a megyeközponti tankerületi igazgatók (a főváros esetében a Központ központi szerve) a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek kötelező felvételét ellátó nevelési-oktatási intézményt a 15/2013. EMMI rendelet 20. § (2) bekezdése alapján nem jelöltek ki.

A KLIK elnökének álláspontja szerint a KLIK által fenntartott intézmények elegendőek a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók ellátására, ahol biztosítani tudják számukra a megfelelő, szakértői véleményben előírt komplex fejlesztést (Bobath-terápia, Frölich- féle terápia, Etetés-terápia, Snoezelen-terápia, HRG terápia, TSMT terápia stb).

Az elnök utalt az Nkt. 15. § (3) bekezdésére, miszerint a fejlesztő nevelés-oktatást az oktatásért felelős miniszter rendeletében foglaltak alkalmazásával, a sajátos nevelési igény típusának megfelelő gyógypedagógus (szurdopedagógus, szomatopedagógus stb.), konduktor foglalkoztatásával, a szülő igénye, a gyermek állapota és a szakértői bizottság a fejlesztő foglalkozások heti óraszámára vonatkozó javaslatának figyelembevételével kell megszervezni. A heti fejlesztő foglalkozások száma nem lehet kevesebb húsz óránál. Indokolt esetben a szülő kérésére, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi, ennél több vagy kevesebb óraszám is megállapítható. A fejlesztő nevelés-oktatás – a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/2012. (X.8) EMMI rendelet alapján kiadott – a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének, oktatásának irányelve alapján készített intézményi rehabilitációs pedagógiai program és a tanév helyi rendjét meghatározó éves munkaterv alapján folyik.

A tájékoztatás hangsúlyozta, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók ellátásában a nehézséget a gyógypedagógus szakemberhiány okozza, amelynek hatékony megoldása érdekében a KLIK megkezdte a gyógypedagógiai ellátás felülvizsgálatát, a felmerülő szakemberhiány kezelése érdekében a tankerületi igazgatók, szakszolgálatban dolgozó és EGYMI-ben dolgozó szakemberek bevonásával egy cselekvési terv elkészítését. Az Emberi Erőforrások Minisztériumának Felsőoktatási Képzési Főosztályának tájékoztatása szerint a 2017/2018. tanévtől kezdődően a gyógypedagógus-, valamint konduktor alapszakos főiskolai hallgatók részére is elérhetővé válik a Klebelsberg Ösztöndíj Program.

4.2.2. Az Oktatási Hivatal (a továbbiakban: OH) köznevelési elnökhelyettesének válasza

Az Oktatási Hivatal elnökhelyettesétől kapott tájékoztatás szerint az OH a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók oktatása vonatkozásában nem gyűjt. A köznevelés információs rendszerének (KIR) intézménytörzsi nyilvántartásában rögzített adatok, valamint az intézmények által ellátott feladatok alapján *89 olyan intézmény működik, amely ellát fejlesztő nevelés-oktatás alapszolgálatot. Ezek közül 71 köznevelési intézmény állami, 5 egyházi és 13 egyéb fenntartásban működik.* Ezen köznevelési intézmények közül összesen 24, országosan pedig összesen 67 olyan többcélú köznevelési intézmény is működik, amely egységes gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai módszertani intézményi (EGYMI) feladatot lát el, amely feladatot az Nkt. 20. § (9) bekezdése foglal össze, miszerint az EGYMI a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók többi gyermekkel, tanulóval együtt történő nevelésének, oktatásának segítése céljából hozható létre. *Az intézmény keretén belül működnie kell kizárólag sajátos nevelési igényű gyermekeket, tanulókat ellátó óvodai, általános iskolai, fejlesztő nevelés-oktatást végző iskolai vagy középfokú iskolai feladatot ellátó intézményegységnek, továbbá utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori hálózatnak vagy – az országos és megyei szakértői bizottsági feladatok kivételével – pedagógiai szakszolgálati feladatokat ellátó intézményegységnek.* Az EGYMI elláthatja továbbá a családsegítő szolgálat, az iskola-egészségügyi ellátás és a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai eszközök és segédanyagok kölcsönzésének feladatait, valamint kollégiumot működtethet. Az EGYMI-ben ellátott feladatokra – a családsegítő szolgálat, az iskola-egészségügyi ellátás és a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai eszközök és segédanyagok kölcsönzése kivételével – külön-külön szervezeti és szakmai tekintetben önálló intézményegységeket kell létrehozni.

A megkeresésében, a köznevelési intézményekbe történő utazással, illetve annak költségtérítésével kapcsolatosan feltett kérdések vonatkozásában az Oktatási Hivatal nem illetékes a tájékoztatás szerint, ezért az Emberi Erőforrások Minisztériumával egyeztetett, és a következő tájékoztatást kapta.

Az utazási költségtérítést, az arra való jogosultság megállapításának, igazolásának módját több jogszabály együttesen határozza meg. *Közforgalmú személyszállítás* igénybevétele esetén a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók és legfeljebb 2 kísérője a lakóhely és az ellátást nyújtó intézmény között 90%-os kedvezmény igénybevételére jogosult, azaz a tényleges viteldíj 90%-kal csökkentett összegét – azaz annak 10 %-át – fizeti meg a menetjegy vásárlásakor.¹² Az utazási kedvezményre jogosító igazolást, és az igazolással együtt érvényes – a kísérő kedvezményes utazásának dokumentálását szolgáló – utazásnyilvántartó-lapot az ellátást nyújtó intézménynek kell kiállítania. A kedvezményes utazás igénybevételére jogosító közoktatási szolgáltatást nyújtó intézmények – az intézmény OM azonosító számát is tartalmazó – megrendelését közvetlenül a Pátria Nyomda Zrt., 1117 Budapest, Hunyadi János út 7. részére küldhetik meg postai úton. Az intézmények fentiekkel kapcsolatos kötelezettségét a 15/2013. (II. 26.) EMM-ir. rögzíti, miszerint a gyermek, a tanuló részére ellátást nyújtó köznevelési intézmény a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló és kísérője részére a közforgalmú személyszállítási utazási kedvezmény igénybevételére jogosító igazolást és utazásnyilvántartó-lapot ad ki központilag kiadott nyomtatványon, továbbá a kiadott nyomtatványokról – az átadás időpontját és az átvevő aláírását tartalmazó – nyilvántartást vezet. Az ellátást nyújtó köznevelési intézmény a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló legfeljebb két fő kísérője részére ad ki igazolást és utazás-nyilvántartó lapot, és az igazoláson a kísérői létszámot feltünteti.

Az érintettek térítésmentes utazását – azaz az általuk kifizetett 10%-os viteldíj visszatérítését – a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény (a továbbiakban Ebtv.) és az annak végrehajtásáról szóló 217/1997. számú Korm. rendelet (a továbbiakban: Ebtv. Vhr.) szabályozza. A fogyatékos gyermek korai fejlesztését és gondozását, fejlesztő felkészítést nyújtó intézmény igénybevételével kapcsolatban felmerült utazási költségekhez támogatás jár.¹³ A fogyatékos gyermekek ellátását biztosító gyógypedagógiai intézmény a fogyatékos gyermekek korai fejlesztését és gondozását nyújtó intézménnyel azonos elbírálás alá esik, azaz kiterjeszti a kedvezményt az óvodába, iskolába járó gyermekekre, tanulókra is.

Az utazási költségtérítés mértéke megegyezik az adott távon menetrend szerint közlekedő közforgalmú közlekedési eszközök igénybevételére megszabott, a helyközi járatokon érvényes, a biztosított által igénybe vehető, a személyszállítási utazási kedvezményekről szóló jogszabályban meghatározott kedvezmény összegével csökkentett legolcsóbb díjtételű menetjegy árával, azaz a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló, és legfeljebb két kísérője esetén a ténylegesen kifizetett, a viteldíj 10% százalékának megfelelő összeggel. A hely- és pótjegyek árához, nem jár utazási költségtérítés. A Győr-Sopron-Ebenfurti Vasút magyar vonalán, továbbá a BKV-HÉV vonalain Budapest közigazgatási határain kívül történő utazás esetén jár az utazási támogatás. Az utazási támogatás utazási utalvánnyal vehető igénybe.

Gépkocsival történő utazás esetén biztosított támogatás esetében, amennyiben valaki a beutalásra jogosult orvos döntése alapján betegsége, egészségi állapota miatt tömegközlekedési eszközön utazni nem képes – melynek tényét és indokát a beutalásra jogosult orvos az utazási utalványon feltünteti –, utazási költségtérítésként kilométerenként 21 forint illeti meg. Amennyiben a biztosított egészségi állapota miatt kísérő szükséges, a fenti összeg együttesen illeti meg a biztosítottat és kísérőjét. Az útvonal hosszának meghatározásánál az adott viszonylatban legrövidebb távon közlekedő tömegközlekedési eszköz útvonalát kell figyelembe venni.

Abban az esetben, ha az utazás a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló köznevelési ellátásához (korai fejlesztés, fejlesztő nevelés, nevelés, oktatás) kapcsolódik, akkor a „beutalásra”,

¹² A közforgalmú személyszállítási utazási kedvezményekről szóló 85/2007. (IV. 25.) Korm. rendelet 3. § (1) bekezdésének d) pontjában, (2) bekezdésében és 1. mellékletében foglaltak alapján

¹³ Ebtv. Vhr. 22. § (4) bekezdés

azaz az utazási utalvány kiállítására az Ebtv. vhr. 11. § (6) bekezdése alapján való kiállítására az Nkt. 18. § (2) bekezdés c) pontja szerinti tevékenységet végző szakértői bizottság vezetője jogosult. Ezen túlmenően az utazási utalvány kiállítására és a szolgáltatás igénybevételének az utazási utalványon történő igazolására kötelezett az Nkt. 18. § (2) bekezdés c) pontja szerinti tevékenységet végző szakértői bizottság vezetője a vizsgálaton történő megjelenéskor.

Az utazási utalvány kiállításakor fel kell tüntetni azt az időpontot, amikortól az utazási utalványon megnevezett intézmény által nyújtott szolgáltatás igénybevétele indokolt. Az utazási költséghez nyújtott támogatás legkorábban attól a naptól állapítható meg, amikortól az utazási utalványon megnevezett intézmény által nyújtott szolgáltatás igénybevétele indokolt.

A szolgáltatás igénybevételének tényét – a 15/2013. (II. 26.) EMMIr.-ben foglalt szabályozás alapján – az ellátást nyújtó köznevelési intézmény vezetője vagy írásbeli felhatalmazással rendelkező megbízottja igazolja. Nem tömegközlekedési eszközzel történő utazás esetén legfeljebb 1 kísérő jogosult a kísérettel kapcsolatban felmerült utazási költség megtérítésére. A kísérőt hazautazása, illetve a kísért biztosítottért történő visszautazása során utazási költségtérítésként kilométerenként 18 forint illeti meg, amennyiben a kísért biztosított egészségi állapota, illetve elhúzódó kezelése miatt rövid időn belül nem tud lakóhelyére távozni. A kísérő részére – a kísért biztosított nélküli utazás esetén – ugyanazon napra legfeljebb 2 út (1 oda-1 vissza) számolható el akkor, ha a kísérő az egészségbiztosítási szakigazgatási szervnek a kísért biztosított ellátásának igénybevételére vonatkozó, rendelkezésére álló hivatalos dokumentummal igazolja az utazás szükségességének indokát. Ezen igazolás hiányában nyilatkozatot kell tennie a többszöri utazás szükségességének indokáról. Igazolás vagy nyilatkozat nélkül, valamint valótlán tények közlése esetén térítés nem állapítható meg. A kísérő részére akkor sem állapítható meg ugyanazon napra vonatkozóan 2 útra költségtérítés, ha a szolgáltatást nyújtó intézmény és biztosított lakóhelye egymástól való távolsága a 100 kilométert meghaladja.

További lehetőséget biztosít még az Ebtv. a *betegszállítás* szabályozásával. E szerint a biztosított – beutalás szerinti intézményben végzendő – orvosi vizsgálata vagy gyógykezelése, illetve egészségügyi intézményből tartózkodási helyére történő elbocsátása céljából jogosult betegszállításra, a) amennyiben egészségi állapota miatt szállítása másként nem oldható meg, és a szállításra beutalásra jogosult orvos rendelése alapján kerül sor, b) a szállítás külön jogszabályban foglalt kúraszerű kezelés céljából történik.

Az Ebtv. Vhr. 5. § (5) bekezdése ezt kiterjeszti, azaz a fogyatékos gyermekek tekintetében egészségügyi intézményen a fogyatékos gyermek ellátását, korai fejlesztését és gondozását, fejlesztő felkészítést végző, rehabilitációs célú szolgáltatást nyújtó intézményeket és a konduktív pedagógiai intézményt is érteni kell, amennyiben az intézmény egészségügyi szolgáltatásának igénybevételére a mozgásszerveket érintő kórállapot miatt kerül sor. Amennyiben a fiatal már nem köznevelési intézménybe jár, hanem szociális intézmény bentlakója vagy bejárója, úgy a szabályok eltérők.

A fenntartó utaztatási kötelezettsége és a körzethatárok kapcsán a köznevelési elnökhelyettes arra hívta fel a figyelmet, hogy a fenti – általánosságban alkalmazandó – szabályokon túl *a köznevelési intézmények vonatkozásában az alábbiakat is figyelembe kell venni, mi több, speciális szabályként elsősorban ezt alkalmazni. Az Nkt. 76.§ (7) bekezdése kimondja, hogy a kötelező felvételt biztosító iskolába való utaztatásról a fenntartó gondoskodik. E szabály vonatkozik a KLIK-re is, tehát az utaztatást e fenntartónak is meg kell szerveznie.* Egyszerűbben értelmezhető a kérdés azon intézmények esetében, amelyek sajátos nevelési igényű gyermekeket nem látnak el, hiszen körzetük kisebb és jobban definiált, a „kötelező felvétel” egzaktabb. Nem felejtendő azonban el, hogy a speciális intézmények is rendelkeznek körzethatárral – így kötelező felvétellel – is, hiszen valamennyi köznevelési intézmény esetében (beleértve a KLIK által fenntartottakat is) a kormányhivatal meghatározza és közzéteszi az intézmény felvételi körzetét (Nkt.50.§ (8) bekezdés).

4.2.3. A megkeresett felsőoktatási intézmények válaszai

A megkeresett felsőoktatási intézmények azzal kapcsolatos álláspontját szándékoztam megismerni, hogy számos súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek számára – személyi és tárgyi feltételek hiányában – nem hozzáférhető az alapfokú oktatás, így ők kiszorulnak a köznevelés rendszeréből. Kértem válaszukban arra is térjenek ki, hogy tudomásuk szerint a köznevelési rendszer személyi állománya létszám és szakmai képzettség szempontjából tudja-e biztosítani a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek számára az alapfokú oktatás hozzáférhetőségét.

4.2.3.1. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar dékánja a Kar súlyosan- halmozottan fogyatékos gyermekek köznevelési helyzetével kapcsolatos állásfoglalását¹⁴ küldte meg megkeresésemre, amelyben javaslatokat is megfogalmaztak.

Az állásfoglalás alapját képező kutatás előkészítő szakaszában érintett szülői csoportokkal fókuszcsoportos beszélgetések, szakemberekkel (gyógypedagógusok szakértői bizottsági munkatársak, iskolaigazgatók) interjúk, továbbá statisztikai elemzések készültek a KIR és az Oktatási Hivatal elérhető adatbázisaiból. Ezt egészítette ki egy országos reprezentatív kérdőíves felmérés a fejlesztő nevelés-oktatást végző intézmények körében. A kérdőíves megkeresésre az Oktatási Hivatal intézménykeresőjében talált 73 intézményből 19 intézmény (26%) válaszolt, a KIR statisztikában szereplő 2165 fő tanulóból 448 tanulóra (21%) vonatkozóan kaptak adatokat.

Az állásfoglalás a következő *következtetéseket és javaslatokat* rögzítette:

a.) A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók, mint *célcsoport létszáma* kapcsán az állásfoglalás rögzíti, hogy a központi statisztikák alapján csak azt lehet megtudni, hogy az adott intézményrendszerben hányan veszik igénybe a szolgáltatást, azaz hogy hány személyt tud az intézményrendszer - jelenlegi feltételek mellett - ellátni. A fejlesztő nevelés-oktatást igénylő tanköteles korú népesség, illetve a fejlesztő nevelés-oktatás meghosszabbítása esetén a 6-23 éves súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek és fiatalok pontos létszámának ismerete nélkül nem lehetséges a szolgáltatás megfelelő kiépítése, szervezése, működtetése.

b.) A szakértői bizottságok működése és a diagnosztika kapcsán leszögezték, hogy a diagnosztikus kritériumok az információszerzés forrásait jelenítik meg, illetve a vizsgálati helyzet kialakításának szempontjait. A vizsgálat tartalmának rendeleti szabályozása meglehetősen *szűkszavú, ebből nehezen lehet megtudni, hogy pontosan mit és hogyan is lehetne és kellene diagnosztizálni*. Utal a vizsgálat tartalma a folyamatdiagnosztikára, ám a jelenlegi vizsgálati gyakorlat ezt nehezen engedi meg, hiszen rendszerint egy, legfeljebb két alkalom áll rendelkezésre, hogy a bizottságok találkozhassanak a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekkel és családjukkal. A folyamatdiagnosztika hosszabb távú, rendszeres megfigyelést kíván, a gyermek viselkedését, fejlődését és tevékenységét sokféle élethelyzetben kell hozzá nyomon követni és dokumentálni ahhoz, hogy részletesebb és pontosabb képet kapjunk valódi képességeiről, amire aztán a komplex fejlesztést, nevelést, oktatást, rehabilitációt építhetjük.

A vizsgálat tartalmának szűkszavú leírása nagy szabadságot enged, ugyanakkor nagy felelősséget is ró a szakértői bizottsági tevékenységet végző szakemberekre, komoly önálló felkészülést igényel ugyanis a vizsgálat megtervezése és végrehajtása, ha csak kevés iránymutatást talál a szakember a jogszabályokban. A súlyosan-halmozottan fogyatékos személyekre vonatkozóan még nem készült el a komplex gyógypedagógiai, pszichológiai, orvosi vizsgálat diagnosztikus protokollja. Mivel a szakértői bizottsági

¹⁴Az állásfoglalás két kutatás záró-tanulmányának megállapításain alapszik, amelyek felhasználási joga a megrendelő Educatio Kft. jogutódját, az Oktatási Hivatalt illeti meg. Az állásfoglalásban levont következtetések elsősorban a 2015 nyarán és kora őszén végzett kutatás során végzett helyzetelemzés eredményein alapulnak, de felhasználták az EMMI Köznevelési Főosztálya által 2014-15-ben működtetett munkacsoport munkanyagait, háttérdokumentumait, a munkacsoportban részt vevő szakemberek által összegyűjtött problémákat, megállapításokat és javaslatokat is.

tevékenység esetében nincs jogszabályban előírva a fogyatékoság típusának megfelelő gyógypedagógiai szakember alkalmazása, a szakértői bizottságok által elvégzett vizsgálatok hiányosak maradhatnak, és nem terjednek ki a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók minden fogyatékoságának, képesség- és funkciózavarának feltárására, illetve az ebből eredő sajátos nevelési igények, speciális fejlesztési, nevelési, oktatási szükségletek pontos megfogalmazására. Éppen ezért *a szakértői véleményekben hiányos maradhat a szakértői javaslatban a szükséges ellátás és a megfelelő szakember meghatározása is.* A folyamatdiagnosztika megvalósítása a 32/2012. EMMI rendelet alapján lényegében már delegálódott a fejlesztő nevelés-oktatást végző intézményekhez 2006-ban, ami sokkal részletesebb, alaposabb képet tud alkotni a tanuló helyzetéről, állapotáról, aktivitásáról. Az Irányelv alapján¹⁵ a szakértői bizottságok részlegesen „mentesülhetnek” a pontos diagnózis felállítása alól. Ehhez azonban arra lenne szükség, hogy a tanulók valóban egy gyógypedagógiai intézményben erre a célra létrehozott külön csoportban vehessenek részt a fejlesztő nevelés-oktatásban, ahol van arra 2-3 hónap, hogy napi rendszerességgel megfigyeljék őket, felmérjék képességeiket, minden korábbi ellátás eredményeit áttekintsék a szakemberek, és ez alapján alkossák meg az egyéni fejlesztési tervet.

Tovább *nebezíti a szakértői bizottságok munkáját az a rendeleti előírás, hogy a javaslatban konkrét intézményeket, ellátást, fejlesztést és az arra kompetens szakembert is nevesíteniük kell.* A 15/2013. EMMI rendelet 3. melléklete – „A szakértői vélemény elkészítésének szakmai követelményei” – egyértelműen meghatározza a szakértői vélemény tartalmát. Így olyan kettős elvárásnak kell megfelelniük a szakértői bizottság munkatársainak, ami gyakorlatilag teljesen lehetetlen, hiszen *elvárt, hogy minden részterületet pontosan diagnosztizáljanak, minden fogyatékoságot nevesítsenek, sőt mindezt írják le a szakértői véleményben, majd ennek alapján határozzák meg az intézményi ellátás típusát, formáját, óraszámát, a fejlesztéshez, neveléshez, oktatáshoz szükséges szakembert, és végül mindehhez találjanak (nevesítsenek) megfelelő intézményt, fejlesztést, szakembert.* A kutatás adatai azonban egyértelműen megmutatták, hogy az intézményi és személyi (létszám, végzettség) ellátottság hiányos a fejlesztő nevelés-oktatás területén, *az érintett tanulók egyharmada számára áll rendelkezésre valódi iskolai oktatás.* A kérdőíves felmérésből egyértelműen kiderült, hogy például autizmus spektrum pedagógiája szakirányon végzett szakember egyetlen egy sincs a vizsgált intézményekben (az intézmények 26%- a) miközben a tanulók fogyatékoságai között 7%-os gyakorisággal fordul elő az autizmus spektrumzavar.

A szükséges személyi és tárgyi feltételek hiányában a szakértői bizottság munkatársainak tehát minden esetben nehéz döntést kell meghozniuk – vagy beleírniuk mindent a szakértői véleménybe, és akkor nem tudnak sem intézményt, sem ellátást, sem szakembert kijelölni (nevesíteni, javasolni), és vállalják azt a rizikót, hogy a tanuló semmilyen ellátást nem kap, mert a bizottság nem talál kijelölhető intézményt. Vagy „kevesebb” fogyatékoságot, funkciózavart, kevesebb fejlesztendő területet nevesítenek, hogy a család számára hozzáférhető, elérhető, és a közelben a feladatellátásban résztvevő intézmény által kínált lehetőségekhez igazítsák a javaslatot. Ha a szakértői bizottság munkatársai ez utóbbi megoldást választják, akkor a tanuló kap ugyan valamilyen ellátást, de egyáltalán nem biztos, hogy az állapotának, szükségleteinek, sajátos nevelési igényének megfelelő minőségben és mennyiségben.

A rendszer hiányosságainak köszönhetően jelentősen sérül a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók tanuláshoz való joga az egyenlő esélyű hozzáférés hiánya miatt, amely akadályozza, hogy a tulajdonságaik, műveltségük életkori sajátosságaiknak megfelelő, tudatos fejlesztésük révén, és ezáltal erkölcsös, önálló életvitelre és céljaik elérésére, a magánérdeket a köz érdekeivel összeegyeztetni képes emberek, felelős állampolgárok legyenek. Ameddig az ellátásnak nincs kiépített, mindenki számára hozzáférhető rendszere, és a tanulók jogait sértő és esélyeit jelentősen rontó kompromisszumos megoldások születnek, addig a fenntartók számára sem keletkezik semmilyen kényszer arra, hogy felépítsék a rendszert. Ha a szakértői bizottság a kevés férőhely miatt egyéni, otthoni ellátást javasol, hogy legalább pár órát kapjon a tanuló, akkor nem lesz több férőhely az iskolákban, mert „nincs rá szükség”, hiszen a szakértői bizottság

¹⁵ 32/2012. EMMI rendelet 3. melléklet

véleményében foglaltak szerint a tanuló nem tud iskolába járni. Ha a bizottság a feladat-ellátási helyek alacsony száma, távolsági szempontból fizikailag elérhetetlen volta és a szállítási nehézségek miatt otthoni ellátást javasol a tanuló számára, hogy legalább néhány órát kaphasson a tanuló, akkor soha nem fog kialakulni a tanulók lakóhelye közelében elérhető feladat-ellátási hely, és a tanuló szállítását sem fogják megoldani.

Bármit javasol a szakértői bizottság – hiszen szeretne ellátást biztosítani a tanulónak –, a szülő alá fogja írni, még akkor is, ha ezzel éppen saját gyermeke tanuláshoz való jogát sérti, mert a 4-6-8-10 óra is több mint a semmi; illetve attól is tart a szülő, hogy ha nem írja alá a szakértői vélemény elfogadását, akkor gyermeke még annyit sem fog kapni. Abban a pillanatban azonban, hogy a szülő aláírja a szakértői javaslat elfogadását (például heti néhány óra otthoni ellátásra vonatkozóan), „legalizálódik” az a tény, hogy nem kell több intézményben, több férőhellyel, több feladatellátási helyen fejlesztő nevelés-oktatást biztosítani, hiszen a tanuló nem tud iskolába járással részt venni a fejlesztő nevelés-oktatásban.

A fent vázolt esetek és problémák esetén született kompromisszumos megoldások semmilyen formában nem fogják a fenntartót az ellátórendszer hozzáférhetőségének javítására ösztönözni férőhely kialakítás, szállítás megszervezése és a szakmailag és létszámban megfelelő szakember biztosítására, a szakértői bizottság javaslata pedig „konzerválja” az alacsony mennyiségű és minőségi szolgáltatást.

c.) Az intézményes ellátás

Az Nkt. továbbra is biztosítja¹⁶ annak lehetőségét, hogy a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek tankötelezettségüket a fejlesztő nevelés-oktatás keretében a köznevelési rendszeren kívül teljesítsék, mégpedig otthoni ellátás keretében, vagy abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja. A fejlesztő nevelés-oktatás gyógypedagógiai nevelési-oktatási tevékenység, amely élesen megkülönböztetendő a szociális, gyermekvédelmi és egészségügyi szolgáltatási formáktól. Ezt a feladatot mind a nyugat-európai országok gyakorlata, mind pedig a hazai és nemzetközi szakirodalom köznevelési (nevelési-oktatási) feladatként határozza meg, még akkor is, ha a célcsoport komplex rehabilitációra szorul. *A gyógypedagógiai szolgáltatások megfelelő színvonala, a hatékony szervezeti keretek és a jó minőségű tárgyi feltételek elsősorban a köznevelés intézményrendszerében biztosíthatók.* A súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulóknak is joguk van ahhoz, és szükségük van rá, hogy kortársaikkal azonos környezetben, az integráció lehetőségeit a lehető legjobban kihasználva tanuljanak, és ép vagy enyhébben fogyatékos kortársaikkal közösen tevékenykedjenek. Ezért a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek, tanulók megfelelő színvonalú nevelése-oktatása akkor valósulhat meg, ha az eddigi elkülönítő (szegregáló) gyakorlat határozott megszüntetése lehetővé teszi, hogy az érintettek kortársaikkal közösen tanuljanak.

A kutatás eredményeiből egyértelműen kiderült, hogy a fejlesztő nevelés-oktatásban résztvevő tanulók kétharmada (67%-a) az „iskolán kívül” teljesíti tankötelezettségét, tehát valójában nem jár iskolába, nem jár közösségbe. Közel 20%-uk otthoni ellátást kap, így esélyük sincs tanuló-közösségben szocializálódni. A tanulók 48%-a kapja az ellátást a bentlakást nyújtó szociális intézményben, ahol ugyan együtt él hasonló élethelyzetű és állapotú társakkal, de tervezett és szervezett, komplex gyógypedagógiai nevelés-oktatás hiányában az ő szocializációs folyamatuk támogatása sem megoldott. *Az iskolák, akik a tanulók 33%-át napi rendszerességű iskoláztatással ellátják, csak arról tudnak adatot szolgáltatni, hogy hány tanuló számára biztosított az iskolán belül az ellátás, saját intézményben külön erre a célra létrehozott csoportban.* Ez egyértelműen azt jelzi, hogy az iskolák jelenleg ennyi férőhelyet tudnak biztosítani, azaz az ellátórendszer csak a szükségletek 33%-át tudja kielégíteni.

Más források (interjúk, kérdőív nyitott kérdéseire adott válaszok stb.) is megerősítik, hogy nincs elegendő férőhely, nincs alkalmas iskola. Mivel csak a fejlesztő nevelés-oktatásban résztvevő tanulók 33%-a járhat naponta iskolába, így nyilvánvaló, hogy nincs biztosítva számukra az

¹⁶ Nkt. 15.§ (2) és (5) bekezdések

iskolákban elegendő férőhely. Az országos adatbázisokból nyert adatok alapján ismeretes, hogy 152 feladatellátási hely van. Ám a feladatellátási helyek száma megyénként 2 és 18 hely között szóródik. Míg Budapesten 18 feladatellátási helyet találhatók, addig például Vas és Nógrád megyében csak 2-2 helyen végzik a feladatot. Földrajzi kiterjedését tekintve Budapest nyilvánvalóan kisebb, mint Vas vagy Nógrád megye, ebből egyértelműen következik, hogy a tanulók számára vidéken nehezebben hozzáférhető a szolgáltatás, mivel adott esetben 50-70 km-re lakik a feladatellátási helytől. A megyék többségében (14 megye, 70%) a feladatellátási helyek száma nem éri el a tízet, ami azt jelenti, hogy a megyék 70%-ában nagy valószínűséggel nem hozzáférhető a tanulók számára a fejlesztő nevelés-oktatás a lakóhelyükhöz közel, vagy napi szinten elfogadható távolságban. Az iskolába eljutás nehezítettsége, a szállítási nehézségek megoldatlansága nagyon komoly szerepet játszik abban, hogy a fejlesztő nevelés-oktatásban részt vevő tanulók nem tudják a tankötelezettségüket napi iskolába járással teljesíteni. A napi iskoláztatás a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók többsége esetében elviselhetetlen terhet ró a családra anyagilag, fizikailag és időben egyaránt.

d.) A szakember-ellátottság helyzete

A válaszadó intézményekben a 2014/2015-ös tanévben alkalmazott gyógypedagógusok/konduktorok létszámához képest még legalább +50%-nyi szakember lett volna szükséges ahhoz, hogy legalább a jelenleg ellátandó tanulók számára biztosítható legyen a minimális szolgáltatás; vagyis a kérdőívre válaszoló 19 intézményben a meglévő 177 gyógypedagógus/konduktor munkatárs mellett kellett volna még 96 fő szakember a jelenleg biztosított feladatok ellátására. Mégpedig azon feladatok ellátására, ahol a tanulók 33%-a jár naponta iskolába, és 67%-a nem jár (heti 20 órában) iskolába, s helyette csak átlagosan heti 6,6-7,6 óraszámban (a törvényi minimum 33-38%-ában) kap ellátást. Tehát a jelenlegi pedagógus-létszám ezt sem tudja megnyugtatóan lefedni. Amennyiben minden tanuló számára elérhető lenne a fejlesztő nevelés-oktatás az iskola által erre külön létre hozott csoportban, akkor a szakember-igény is máshogyan alakulna.

A sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók ellátásában jelentős szakemberhiány tapasztalható, s ez jól tükröződik a fejlesztő nevelés-oktatás helyzetének részletes elemzésében is. A szakember-hiány jelentősen akadályozza az ellátórendszer kiépülését, a fejlesztő nevelés-oktatásban résztvevő tanulók megfelelő minőségű és mennyiségű gyógypedagógiai megsegítését. Mindez befolyásolja, és jelentősen nehezíti a szakértői bizottságok munkáját is a szakértői javaslat megfogalmazásakor.

e.) Az oktatás mennyisége – biztosított óraszámok igények és szükségletek szerint

A fejlesztő nevelés-oktatást a gyógypedagógiai intézményrendszeren kívül teljesíteni kényszerülő súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók jelentős hátrányba kerülnek kortársaikhoz képest, amennyiben a számukra biztosított köznevelési szolgáltatások mennyisége szélsőséges mértékben redukálódik, hiszen míg a fejlesztő nevelés-oktatásban részt vevő tanulók az iskolában minimálisan heti 20 órát kapnak, addig az iskolán kívüli ellátásban résztvevő tanulók ennek maximum a felét (10 óra), de leggyakrabban még annyit sem., Mivel a szülő kérésére, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi, akkor akár magasabb óraszám is megállapítható, külön kérdést vet fel, hogy előfordult-e valaha, hogy 20 óránál több fejlesztést javasolt a szakértői bizottság valakinek. Ha az ellátás megszervezésében a szülő igényét is figyelembe veheti a javaslattevő bizottság, akkor esetlegesen azt is rögzíthetné a szakértői vélemény, hogy milyen kiegészítő terápiás, fejlesztő, rehabilitációs foglalkozásokon javasolt a tanulóknak egyéni vagy kiscsoportos formában részt vennie. Mindemellett nem szabályozott a kötelező 20 óra tanórai foglalkoztatás felett biztosítható szolgáltatás köre, így teljesen esetleges azok megszervezése (pl. napközi, szakköri foglalkozás, egyéni terápiás foglalkozások, gyógyújszás, stb.). Ez a szabályozatlanság is jelentős egyenlenséget eredményez az ellátórendszeren belül.

f.) Összefoglaló megállapítások

A fejlesztő nevelés-oktatást az Nkt., az ahhoz kapcsolódó rendeletekben illetve ezen jogszabályok elmúlt években bekövetkezett módosításai szabályozzák. Az ellátórendszernek 2014. szeptember 1. óta jogszabály szerint kellene működnie. A jogszabályi változások letisztázták az alapfogalmakat, megnevezték a feladat-ellátás helyét, átláthatóvá téve a rendszert. A kutatás során beigazolódott azonban, hogy *a jogszabályi változás nem hozta létre a szükséges köznevelési intézményhálózatot és a mindenki számára hozzáférhető szolgáltatást. A tanulók adminisztratív átvétele a köznevelés rendszerébe megtörtént, az ellátásban mennyiségi és minőségi változás nem következett be.* A köznevelési szolgáltatások rendszerének kiépítése még korántsem teljes, az ellátás elégtelensége háttérben az iskolai férőhely-hiány, a szakemberhiány és a tanulók szállításának nehézségei állnak. A szakértői bizottságok kulcsszereplők lehetnének a szolgáltatások kialakulásában, ha kiléphetnének a „tanulók szükségletei” és a „rendelkezésre álló lehetőségek” közötti kettős szorításból. A kutatás során kapott eredmények háttérben fellelhető okok, összefüggések alapján egy meglehetősen szerteágazó, komplex problématérkép is azonosítható. *E problématérkép egy „örögi körhöz” hasonlítható, ahol az egyes tapasztalt tényezők negatívan befolyásolják a többi tényező működését, kialakulását és főként fejlődését. A jogi szabályozástól a gyógypedagógus-hiányig, a tantermek, csoportszobák hiányától a tanulók tanulásához való jogának súlyos sérelméig minden szinten tapasztalható ellentmondás, hiányosság. Mindezeket a problémákat csak egy teljes rendszert átfogó komplex stratégiával lehet orvosolni, amelyben a fókuszban a tanuló szükségletei és érdekei állnak.* A tanuló szükségleteit érdekeit és jogait, továbbá az ésszerű alkalmazkodás, az egyetemes tervezés és az egyenlő esélyű hozzáférés alapelveit szem előtt tartva szükséges a jogi szabályozástól az alternatív taneszközök beszerzéséig az egész rendszert átvilágítani, és a szükséges intézkedéseket megtéve elindítani a köznevelés ezen szolgáltatásának a kiépítését a szakmai követelményeknek megfelelően.

g.) Javaslatok

ga. A célcsoport létszámának pontos feltérképezése.

A súlyosan-halmazottan fogyatékos gyermekek, fiatalok létszámának minél pontosabb azonosítása, mert a célcsoport nagyságának ismerete meghatározza a további intézkedések volumenét és esetleges költségkihatásait. A pontos létszám megismeréséhez igénybe lehet venni az egészségügyi szolgáltató rendszer szakembereit, 18 éves korig a házi gyermekorvosi illetve a védőnői hálózat adatbázisait és munkatársait, 18 éves kor felett a családorvosi (házi orvosi) hálózat adatbázisait és munkatársait.

gb. A súlyosan-halmazottan fogyatékos tanulók körének diagnosztizálása – szakértői bizottsági tevékenység, diagnosztikus protokoll, folyamatdiagnosztika

Szükséges elkészíteni és minden szakértői bizottsági munkatárs számára hozzáférhetővé tenni a súlyosan-halmazottan fogyatékos személyekre vonatkozó komplex gyógypedagógiai, pszichológiai, orvosi vizsgálat diagnosztikus protokollját, ami pontosan megfogalmazza és részletesen leírja a vizsgálatra vonatkozó összes szakmai elvárást. A szakértői véleményben is szükséges valóban minden fogyatékoságot, képesség- és funkciózavart megemlíteni, amihez azonban megfelelően felkészült szakemberek szükségesek, akik kompetensek az egyes különálló és egymással kombinálódó fogyatékoságok részletes, alapos és szakszerű diagnosztizálásában. Javasolják, hogy a szakértői bizottságoknál a vizsgálati esetforgalomban illetve annak nyilvántartásában a súlyosan-halmazottan fogyatékos gyermekek, tanulók ne egyként, hanem többszörös (háromszoros) szorzóval legyenek elszámolhatók, hogy valóban az összes vizsgálatra megfelelő mennyiségű idő jusson.

gc. A szakértői bizottságok kompetens szakember-ellátottságának biztosítása

Javasolják jogszabályban előírni a fogyatékoság típusának megfelelő szakirányon szakképzettséget szerzett gyógypedagógus jelenlétét a bizottságban. Mindenképpen megoldásra vár, hogy minden szakértői bizottságnak legyen legalább egy-egy olyan behívható (részállású,

megbízásos szerződéssel alkalmazott) tagja, aki kompetens bizonyos speciális részterületek diagnosztikájában. Ennek megvalósításához a szakértői bizottságoknak egy országos hálózatot javasolt kiépítenie, ahol nyilvántartható és hozzáférhető, hogy hol vannak azok a szakemberek, akik kompetensek a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek, tanulók vizsgálatában. Az országos adatbázis alapján rugalmasan lehet összeállítani a vizsgáló team-et, az aktuálisan vizsgálándó gyermek, tanuló összes fogyatékoságát, funkció- és képességszavarát figyelembe véve. Ehhez elképzelhető, hogy az első vizsgálaton csak a fő fogyatékoságokat határozzák meg, és a második, részletes vizsgálatra áll össze a tanuló fogyatékoságainak megfelelő szakemberekből szervezett speciális bizottság. További javaslat olyan továbbképzési programok szervezése, amelyek keretében a már jelenleg is ott dolgozó szakemberek elméleti és gyakorlati ismereteket és készségeket szerezhhetnek a súlyosan- halmozottan fogyatékos tanulók vizsgálatára vonatkozóan. A továbbképzési programokat modulrendszerben egymásra épülve érdemes kínálni, így azok több évre előre tervezhetőek, és az újabb és újabb tanfolyamok anyagaiba folyamatosan beépülhetnek a legújabb diagnosztikus eljárások, módszerek is.

gd. A szakértői bizottságok a jogszabályok kettős szorításában – a szakértői bizottságok függetlenítése az ellátórendszerrel

A szakértői bizottsági tevékenységet teljes mértékben függetleníteni kell az ellátórendszerrel, és annak hiányosságaitól. A szakértői bizottsági tevékenységnek az a legfőbb célja, hogy feltárja a tanuló állapotát, és ebből következően megfogalmazza a tanuló sajátos nevelési igényét, speciális szükségleteit, illetve a szükségletek alapján meghatározza a tanuló számára szükséges ellátás mennyiségét, minőségét, óraszámát, intézményét és fejlesztő szakembereit. Mindez csak olyan szakértőkkel valósítható meg, akik nem foglalkoznak a fennálló intézményrendszer kínálta jelenlegi lehetőségekkel, hanem a gyermek, tanuló valódi szükségleteit tárják fel, amire az ellátórendszernek a megfelelő intézkedésekkel reagálnia kell, vagyis meg kell oldania, hogy a gyermekek, tanulók számára biztosítsák a szükségleteiknek megfelelő ellátást, biztosítsák a szükséges szolgáltatásokat. *A szakértői bizottságok válláról átmenetileg le kell venni azt a kényszert, hogy a tanuló részletes diagnosztizálását, a fejlesztési feladatokat leírását követően kijelöljék a fejlesztő nevelés-oktatást biztosító intézményt. Ennek a kötelezettségüknek csak akkor tudnak majd eleget tenni, ha felépül az elegendő férőhelyet kínáló iskolahálózat.* Az iskolahálózat pedig csak akkor tud kiépülni, ha a fenntartó számára látható, hogy mire van valójában szükség. A fenti indokok miatt a szakértői bizottság mentesüljön a diagnosztizált súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermek ellátási helyének kijelölésétől. Mivel az ellátás egy része nevelés-oktatás, így a javasolt intézménytípus kijelölése legyen a helyi ismeretekkel rendelkező tankerület feladata. A fenntartó az adatok és szükségletek ismeretében alakítja, fejleszti és módosítja a fejlesztő nevelést-oktatást szolgáló hálózatát.

ge. A napi rendszerességű iskolába járást akadályozó tényezők elhárítása

Elegendő számú férőhely biztosítása. A súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók csak akkor tudják a számukra előírt tankötelezettséget teljesíteni, ha emellett a fenntartónak és az általa működtetett intézményrendszernek kötelező az ellátás minden tanuló számára hozzáférhető, országos hálózatát felépítenie. A jogszabályi környezetben elsődleges prioritásként szükséges meghatározni a tankötelezettség teljesítése érdekében a napi szintű iskolába járást, mert csak ez biztosíthatja a tanuláshoz való egyenlő esélyű hozzáférést és az egyenlő bánásmód alapelveinek való megfelelést. *Javasolják, hogy átfogó országos stratégia kialakításával épüljön ki a fejlesztő nevelés-oktatás országos iskolahálózata a gyógypedagógiai és/vagy konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézményekben.* Az országos stratégia kialakításába be kell vonni a fenntartókat, a KLIK mellett az ellátásban résztvevő egyházi, egyesületi, civil és egyéb fenntartók képviselőit. Segítheti a megfelelő számú férőhely kialakítását és optimális kihasználását egy országos adatbázis létrehozása, amelyben szerepel minden intézmény, amely fejlesztő nevelés-oktatást biztosít. Mivel a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók létszáma alacsony, ezért nem lenne ésszerű megoldás minden tankerületben külön-külön feladat-ellátási helyet létrehozni, hiszen nem biztos, hogy az adott

tankerületben él annyi tanuló, akik számára egy-egy csoportot létre lehet hozni. A feladat-ellátási helyek számát a tankerületek közti optimális munkamegosztással úgy célszerű bővíteni, hogy egy-egy feladat-ellátási hely egy-egy maximum 25-30 km sugarú körzetet lefedjen. Az a cél, hogy a tanulók számára hozzáférhetővé váljon a szolgáltatás. A KLIK a tanulók lakóhelyének, illetve a feladat-ellátási helyek hollétének ismeretében könnyen össze tudja hangolni a feladat-ellátási helyek optimális kialakítását. Mindehhez azt kell felmérni, hogy hol élnek a tanulók, hol szükséges és esetleg hol felesleges a feladatellátást biztosítani, így a rendszerben már most meglévő kapacitások is optimálisan átcsoportosíthatók.

gf. Az iskolába eljutás (iskolába járás) lehetőségének biztosítása, a tanulók utaztatásának, szállításának megoldása

A szállítási nehézségek leküzdésére többféle megoldás is elképzelhető. A támogató szolgálatok hálózatának bővítése, országos lefedettség biztosítása lehet az egyik megoldás. A támogató szolgálatok által biztosítani kell a szállító szolgáltatás rendszerének kiépítését (a sajátos szükségleteknek megfelelően felszerelt speciális gépjárművekkel), amely térítésmentes, vagy amelynek térítési díja nem haladja meg a tömegközlekedési eszközök igénybevételének költségeit a gyermek iskolába és haza szállításának esetén. Olyan szállítószolgálatokra lenne szükség, amelyek vagy központilag koordináltak (minden iskoláról és a szállítandó tanulókról listájuk van, tudják, hogy kit, honnan, hova, hánykor, hány órára kell szállítani, mik a speciális igényei stb.), vagy az intézményekhez kihelyezett gépjárműveket üzemeltetnek (például egy-egy vagy egy-két intézménynek van egy busza, amivel a szállítást szervezik).

A támogató szolgálatok hiányában elképzelhető megoldás lehet speciális szállítójárművek beszerzésének támogatása pályázati rendszerben. A pályázati úton szerzett gépjárművek (kisbuszok) a napi szállítási időn túl kölcsönbe adhatók más sajátos szükségletű személyek szállítására (pl. idős személyek, fogyatékos felnőttek szakorvosi rendelésre szállítása), illetve lehetővé teszik az intézmény vagy a tankerületben lévő más intézmények tanulóinak számára az intézményen kívüli programok megszervezését és lebonyolítását (pl. úszásoktatás, tanulmányi kirándulás, stb.). Ha a család biztosítja a tanuló iskolába és hazaállítását, támogatási rendszert célszerű kidolgozni (a tankönyv-támogatási és a gyermekétkeztetési támogatáshoz hasonlóan) a gyermek szállításával jelentkező többletköltségek teljes kompenzálására.

gh. Tanulók számára biztosított óraszámok optimális, egyéni szükségletekhez igazodó megállapítása

A jogszabályokban egyértelműen meg kell határozni, hogy mennyi a tankötelezettség teljesítéséhez kötelezően előírt minimális óraszám. Az alacsonyabb óraszám megállapításához kifejezetten súlyos és megalapozott indokok legyenek szükségesek. A heti minimálisan teljesítendő óraszámot javasolják továbbra is 20 órában megadni azzal a kitételrel, hogy ez a közvetlenül a tanuló fejlesztésére fordítandó fejlesztő foglalkozásokra vonatkozó egyéni vagy kiscsoportos tanóra száma. Ez az óraszám nem feltétlenül egyezik azzal az időkerettel, amit a tanuló számára az iskolában való tartózkodásra biztosítanak.

Javasolják a fejlesztő nevelés-oktatásban működő iskolai csoport számára a heti órakeret 20 óránál magasabb óraszámúban való meghatározását. Ha a csoport heti 40 vagy 50 óra időkeretet kap – tehát a tanulók például reggel 8 órától délután 16 óráig vagy 17 óráig az iskolában tartózkodhatnak –, akkor a fejlesztésre fordítható heti óraszámokat rugalmasan el lehet osztani azon tanulóknak esetében, akiknek a foglalkozások között hosszabb szünetekre van szükségük. Ez a megoldás éppen a súlyosabb állapotú tanulóknak esetében hozhat pozitív hatást, eredményesebb nevelő-oktató munkát, mivel hatékonyabban fejleszthetők, ha a fejlesztő foglalkozások között hosszabb pihenés áll rendelkezésükre. A jogszabály lehetővé teszi, hogy a szülő kérésére, amennyiben a gyermek állapota szükségessé teszi vagy megengedi, akkor akár magasabb óraszám is megállapítható. Sok esetben lehetséges, hogy a tanuló állapota több fejlesztést tenne szükségessé, hiszen esetében több funkcióterületen észlelhető elmaradás, és esetlegesen mindennapos mozgásnevelésre, egyéni augmentatív kommunikációs technológiák

használatának elsajátítására és gyakorlására (stb.) is szüksége van. Mozgásállapota és izomállapota javítása érdekében esetleg feltétlenül javasolt lehet pl. a hidromasszázs vagy tangentoros kezelés (stb.). Ezeket a foglalkozásokat a 20 óra felett is lehessen biztosítani.

gi. Szakember-ellátottság, tárgyi feltételek

Országos átfogó képzési stratégia kialakítása szükséges a megfelelő számú és megfelelően képzett gyógypedagógus/konduktor szakember és a megfelelően képzett pedagógiai munkát segítő szakemberek biztosítása érdekében a szakértői bizottságokban és a fejlesztő nevelés-oktatásban egyaránt. Javasolják komplex és átfogó képzési, átképzési és továbbképzési kínálati csomag összeállítását, amely az ellátórendszerben már foglalkoztatott pedagógusok és pedagógust segítő munkatársak továbbképzését vagy átképzését lehetővé teszi, továbbá alkalmas az ellátórendszer fejlesztése érdekében a folyamatosan bővülő igények kielégítésére is. Javasolt kialakítani egy olyan támogatási rendszert, hogy a tanulni vágyó és hajlandó szakemberek számára ne jelentsen komoly anyagi terhet a fejlesztő nevelés-oktatásban rá váró gyógypedagógiai tevékenység minőségi eljárásainak elsajátítása. A támogatási rendszer lehet központi, azaz a köznevelés-irányítás felől érkező, amennyiben egyes képzéseket a képzőintézmény finanszírozásával támogatnak. A támogatási rendszer másik iránya, hogy a fenntartó biztosít támogatást (továbbképzési keretből) munkavállalója számára tanulmányi szerződés keretében.

Elengedhetetlenül szükséges, hogy az országban tapasztalható általános gyógypedagógus-hiány megszüntetésére a köznevelési és a felsőoktatási döntéshozók közös stratégiát alakítsanak ki, a súlyos szakember-hiány mielőbbi csökkentése érdekében. A megfelelő számú szakember alkalmazásához javasolt rendeleti szinten az ellátáshoz szükséges szakemberlétszámok minimumát rögzíteni; 5-7 fős tanulócsoportok esetében csoportonként 1,5-2 gyógypedagógus/konduktor szakember alkalmazása javasolt. Annak érdekében, hogy a fejlesztő nevelés-oktatásba minél többen be tudjanak kapcsolódni – miközben egyre súlyosabb állapotban lévő gyermekek élnek közöttünk, és válnak tankötelessé –, szükséges felmérni azt is, hogy a jogszabályban megfogalmazott, kötelezően biztosítandó egészségügyi személyzet (iskolaorvos, védőnő) száma elég lesz-e hosszútávon e súlyos egészségi problémákkal is küzdők számára. A tanulók szükségleteinek és állapotának szem előtt tartásával a pedagógust segítő munkatárs munkakörre ki kell tágítani a szükséges szakképzettségek körét. A fejlesztő iskolai oktatás bevezetésekor a nevelési, oktatási munkát segítő alkalmazottak szakmai képzése szélesebb körben mozgott: gyógypedagógiai asszisztens, szociális gondozó, csecsemő- és gyermekápoló is segíthette a pedagógust. Ezt rendeleti szinten javasolt újra lehetővé tenni, mivel tanulók fizikai és egészségügyi állapota ezt szükségessé teszi. A szakmai dolgozók körébe szükséges bevonni a gyógytornász képzéssel rendelkező szakembereket.

gj. Az ELTE Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Kar megkezdett és tervezett tevékenységei a súlyosan-halmozottan fogyatékos személyek ellátásának javítása érdekében

Az ELTE BGGYK mint képzőintézmény elsősorban a szakemberképzésben tud részt vállalni. Folyamatosan fejleszti képzési és továbbképzési portfólióját. A gyógypedagógia szakos alapképzésben az értelmileg akadályozottak pedagógiája és a szomatopedagógia szakirányokon már 20 éve kötelező ismeretanyag a súlyosan-halmozottan fogyatékos személyek gyógypedagógiája, a folyamatban lévő tantervi reformban a látássérültek pedagógiája szakirány is kötelező tartalomként jeleníti meg, illetve választható ismeretek formájában. A többi szakirány számára egyre szélesebb körben válik választható ismeretként hozzáférhetővé a témakör tárgyalása. A korábban végzett szakemberek működtetik a jelenlegi fejlesztő nevelés-oktatást, ők már gyakorlatvezetőként is bekapcsolódnak a jelenlegi képzésbe, aminek következtében a felkészítés elméletben és gyakorlatban is egyre színvonalasabbá tud válni.

A Kar az elmúlt négy évben folyamatosan indítja a gyógypedagógia alapképzési szak mind a nyolc szakirányát szakirányú továbbképzés formájában, ami 3 féléves, 90 kredités képzés, ám ez a felsőoktatás jelenlegi rendszeréből fakadóan *csak önköltséges* formában hozzáférhető. Ezek *közül*

elsősorban az autizmus spektrum pedagógiája, értelmileg akadályozottak pedagógiája és a szomatopedagógia szakirányok elvégzése javasolt a fejlesztő nevelés-oktatásban közreműködő szakemberek számára. Megkezdődött a pedagógus életpálya-modellhez kapcsolódóan a diagnosztikus ismeretek modulrendszerű akkreditált pedagógus-továbbképzéseinek kidolgozása, amelyben a súlyosan-halmozottan fogyatékos személyek diagnosztikájának kérdései is szerepelnek. A képzések kidolgozásában a BGGYK együttműködik a pedagógiai szakszolgálatokkal és az ELTE Gyakorló Országos Pedagógiai Szakszolgálatával (GYOSZI). A képzés során kidolgozott modulok beszámíthatóak lesznek a Gyógypedagógus szakvizsga szakirányú továbbképzés választható moduljaiba, így például a szakértői bizottsági tevékenységben résztvevő szakemberek a számukra kötelezően előírt szakvizsga keretében számukra kifejezetten releváns ismereteket szerezhhetnek.

Szükséges lenne kifejezetten a súlyosan-halmozottan fogyatékos személyek gyógypedagógiai kísérése témakörében újabb szakképzettséget adó szakirányú továbbképzés kidolgozása és elindítása. Az ELTE BGGYK 2006-ban már kidolgozott és nyilvántartásba vetetett egy ilyen szakirányú továbbképzést (4 félév, 120 kredit), annak elindítására azonban – elsősorban az önköltség meglehetősen magas volta miatt – eddig nem került sor. Ezt a képzést átdolgozzák, tartalmában teljesen megújított és rövidebb (3 félév, 90 kredit) képzési program lesz. A képzési programok rugalmas alakítása lehetőséget biztosít arra, hogy az akkreditált pedagógus továbbképzési programok tanfolyami tematikai modulként jelenjenek meg a szakirányú továbbképzés képzési programjában, így ha egy szakember elsajátít egy modult valamely továbbképzésben, azt kreditbeszámítással elfogadtathatja a szakirányú továbbképzésben.

Az ELTE BGGYK képzései és ezzel párhuzamosan hallgatói létszáma évek óta folyamatosan növekedik. Amennyiben a súlyosan-halmozottan fogyatékos személyekkel kapcsolatos átfogó képzési és továbbképzési portfóliót kell működtetni, ahhoz elengedhetlenül szükséges a humán erő-forrás fejlesztése, illetve a BGGYK tárgyi feltételeinek javítása, bővítése.

4.2.3.2. *A Pető András Főiskola rektorának válasza*

A súlyos halmozottan sérült kategória átfogó fogalom, amely magában foglalja az összes érintett gyermeket a sérülés jellegétől függetlenül. A fejlesztés indítását meghatározza a gyermek elsődleges sérülése, gyengeségeinek, hiányosságainak jellege. Fejlesztő nevelés, oktatás zajlik Pedagógiai Szakszolgálatukon konduktív pedagógiai ellátás keretében intenzív, intervallum nevelés során a bentlakó és bejáró más csoportban. Ide gyakran halmozottan sérült mozgássérült gyermekek jelentkeznek édesanyjukkal, indokolt esetben évente két alkalommal, feladatadás, otthoni napirend beállítás, konduktív pedagógiai szemlélet és módszer megértése, alkalmazása céljából. Céljuk az adaptáció, a gyermek mindennapi környezetébe történő integrálás, a lakóhely szerinti kötelező ellátás támogatása. Gyakorló területeiken külön erre a célra létrehozott csoportokat nem működtetnek. Pedagógiai szemléletük szerint az alapító okiratban foglaltak alapján központi idegrendszeri sérült, motoros diszfunkció mellett egyéb társdiszfunkcióval rendelkező gyermeket is foglalkoztatnak, amennyiben a halmozott sérülés enyhe értelmi sérülést jelez, illetve az érzékszervek működése kielégítően működik a módszer befogadásához, a szükséges megértési, tanulási, együttműködési folyamatokhoz.

A közép-súlyos és súlyos mentálisan sérült, esetleg siket és vak gyermekek fejlesztése gyógypedagógiai kompetenciákat igényel, speciális, négy szemközti fejlesztési formákat, amit az általunk preferált csoportos foglalkoztatási formák nem tesznek lehetővé.

Az ország területén a gyógypedagógiai intézményeken kívül a szociális intézményekben nyújtanak megfelelő fejlesztési formákat a súlyos és halmozottan sérült gyermekek számára, amelyek a szülők tehermentesítésére és a gyermekek közösségben való foglalkoztatására irányulnak, a fejlesztő team tagjaként konduktor is részt vehet a megvalósításban, az általa képviselt szemlélet és tapasztalati tudás birtokában. Az otthoni ellátásban részt vevő, valamint a szociális ágazathoz tartozó intézményekben ápolásban, gondozásban részesülő gyermekek létszámáról nincsenek statisztikai adataik. *Véleményük szerint minden gyermek ellátása, gondozása közösségben valósulhat meg a leghatékonyabban, az együttlét öröme és a vivő funkciók kihasználása érdekében.*

Az utánzásra való ösztönzés, környezet ingereire való figyelem irányítása, a család tehermentesítése súlyos, halmozottan sérült gyermekek esetében alapvető feladat.

A konduktív nevelés, mint pedagógiai módszer a gyermekek motivációjára, aktivitására, együttműködésére épít, amit a feladatok megértésén és differenciálásán keresztül érnek el. Súlyosabb mentális sérülés esetén a csoportok szervezésénél biztosítani kell az egyéni fejlesztést, ami gyógypedagógiai kompetenciákat, speciális megközelítést igényel. *A jelenlegi intézménybálozat elsődlegesen nem képes az érintettek elhelyezést biztosítani, ezért a foglalkozások alkalomszerűek és erősen centralizáltak.*

A Főiskola Módszertani Intézményében utazó konduktori szolgálat működik, jelenlegi kapacitása teljes kihasználtsággal. A későbbi igényeknek megfelelően tanácsadással, intézménylátogatással tudják segíteni a szakmai teameket, ahol erre igény van és adottak az együttműködési feltételek. A halmozottan sérült gyermekek közül a mozgássérült, enyhe értelmi fogyatékos tanulók jelen vannak az oktatási rendszerben a Villányi úti általános iskolában. A felvételi kritériumokat a konduktori kompetenciáknak megfelelően alkalmazzák. Fejlesztő nevelés, oktatás iskolai rendszerükbe nem illeszthető, pedagógiai szakszolgálatukon a korai korosztályt fogadhatják, amennyiben a csoportba történő beillesztés lehetséges.

Az Intézményben a gyermekek állapota nem teszi lehetővé a „gazdaságos” működést, hiszen a gyermekek állandó közvetlen irányítást, megsegítést igényelnek, ami az átlagoshoz képest nagyobb szakmai létszámot igényel. *Az érintettek intézményes ellátásánál hasonló szempontok nehezítik a szülőket tehermentesítő foglalkoztatást. A személyi feltételek a nagy létszám igény miatt nem adottak.* Javasolják a szülői pszichoedukációs felvilágosító munka támogatását, fórumok, szülők továbbképzésének menedzselését a hatékony partnerkapcsolat megvalósulása érdekében. A fejlesztő felkészítés szülővel együtt valósul meg a módszertani intézményben intenzív intervallum jelleggel a Mamas csoporton belül, bentlakó és bejáró formában egyaránt, ami hétfőtől péntekig fél 8 - 16 óráig tart, az életkornak megfelelően beiktatott rövid szünetekkel. Ez aktív 6,5 órát jelent, tanórara bontva 8-at (45 perc), amit 3 hétig biztosítanak egyedülállóan az ország területén pedagógiai ellátás keretében. Ezt a fejlesztési formát a szülők jól tudják hasznosítani a későbbi otthoni ellátás során, de ezzel hosszú távra nincs megoldva gyermekük szakember által történő folyamatos fejlesztése és a szülők tehermentesítése a gyermek egész napi ellátása alól.

4.2.3.3. A Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar dékánjának válasza

A Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Karának gyógypedagógus alapszakos képzésében *tanulásban akadályozottak pedagógiája és logopédia szakirányokon* folyik képzés. *A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek ellátására a Karon végzett gyógypedagógusok nem kapnak képesítést, az általuk elvégzett szakirányokkal ezeknek a fogyatékosági területeknek az ellátásában nem kompetensek.* A képzésükhöz saját gyakorló intézmény nem kapcsolódik, a hallgatók gyakorlati képzése a helyi szakszolgálatok intézményeiben történik, elsősorban a logopédiai ellátás és a tanulásban akadályozott gyermekek oktatásának-nevelésének területein, ezért nagyon csekély mértékben találkozhatnak a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekekkel. A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek köznevelési rendszeren belüli ellátásáról a képzés során a választható kurzusként megjelenő „Értelmileg akadályozottak pedagógiája” és a „Speciális szakiskola és foglalkoztatási rehabilitáció” kurzusok nyújtanak tájékoztató jelleggel információkat. A Karon gyógypedagógus végzettséget szerző hallgatókra nem jellemző, hogy olyan intézményekben helyezkednének el, ahol súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek kapnak ellátást, ezért arról, hogy ők milyen mértékben szorultak ki az alapfokú oktatásból, nem rendelkeznek információkkal. Arra folyamatosan törekszenek, hogy gyógypedagógus hallgatóik olyan szemlélettel rendelkezzenek, amely megkülönböztetett figyelmet fordít minden fogyatékosági terület diszkriminációmentes ellátására.

4.2.3.4. Szegedi Tudomány Egyetem rektorának válasza

Az ügyben széleskörű konzultációt folytattak le az egyetemen, a karok, illetve az egyetem gyakorlóiskoláinak bevonásával. Az egyetemi köznevelési intézmények közül a Vántus István Szakgimnázium – tekintettel arra, hogy nem folytat alapfokú oktatást – nem tudott releváns adatokat szolgáltatni, így a megkeresés teljesítése során az SZTE Gyakorló Gimnázium és Általános Iskola, illetve a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskolája, Alapfokú Művészetoktatási Intézménye, Napköziotthonos Óvodája által rendelkezésre bocsátott információkat használták fel. Ez utóbbi két intézmény gyakorlatában *nem fordult elő olyan panasz, amely a hátrányos helyzetű tanulók alapfokú oktatásban való részvételét megnehezítő körülmények sérelmezésére irányult.*

Gyakorlóiskoláikban gyógypedagógus kizárólag fejlesztő pedagógusként dolgozik, aki azon tanulók iskolai fejlesztését látja el, akik a szakértői bizottság véleménye alapján SNI-s vagy BTM-es (sajátos nevelési igényűek, illetve beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségű) tanulók. *Köznevelési intézményeikben a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók ellátására megfelelő szakember nincs, ilyen tanulók oktatása pedagógiai programjaikban sem szerepel.* Ellátásukra és oktatásukra a megfelelő szakemberek hiányán túl *nem állnak rendelkezésre a megfelelő tárgyi eszközök sem.* Ezen tény azonban külső körülmények által determinált, függetlenek a köznevelési intézmények szándékától, integrációval kapcsolatos nézeteitől. Szegeden létezik azonban egy felkészült intézmény, a GEMMA Fejlesztő Iskola.

Gyakorlóiskoláik ugyanakkor eredményesen oldották meg azokat a feladatokat, amelyek fogyatékos tanulók bevonása során merültek fel. Azokra a tanulóira, akikről már beiratkozáskor lehet tudni, hogy kisebb fogyatékosággal élnek, kezdettől kitüntetett figyelem irányul, és speciális segítséget kapnak. Ehhez járulnak a különböző időszakokban ütemezett szűrések, amelyek eredménye megmutatja, hogy kik tartoznak még a speciális nevelési igényű tanulók csoportjába, és ennek megfelelően járnak el a tantestületek munkatársai, valamint az iskolák vezetése. A Juhász Gyula Pedagógusképző Kar dékánja ezentúl kiemelte még, hogy a fogyatékos tanulókkal való helyes eljárásra hallgatóikat egyrészt a szakirányú (gyógypedagógus) képzésben készítik fel, másrészt a pedagógiai tárgyak, valamint a tanítási-nevelési gyakorlat keretében külön foglalkoznak a fogyatékos tanulók esetében alkalmazandó speciális módszertannal.

4.2.3.5. A Kaposvári Egyetem Gyógypedagógiai Kara dékánjának válasza

A Kar a gyógypedagógia alapszak két szakirányán, nevezetesen a tanulásban akadályozottak pedagógiája és a logopédia szakirányokon folytat képzést, ennél fogva *nincs rálátása a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek ellátásának problémájára.* Két olyan felmérésről van tudomása a dékánnak, amely segíthet a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek közneveléshez való hozzáféréseinek megítélésében.

4.2.4. A megkeresett EGYMI-k és iskolák válaszai

4.2.4.1 Pető András Főiskola Gyakorló Általános Iskolája Egységes Konduktív Pedagógiai Módszertani Intézménye és Kollégiuma (a továbbiakban: EKPMI) intézményvezetőjének válasza

1. Az Nkt. 15. § (2) bekezdése a) pontja alapján hány súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek vesz részt fejlesztő nevelés-oktatásban a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény saját intézményében külön erre a célra létrehozott csoportokban?

A konduktori kompetenciák a súlyos-halmozottan fogyatékos gyermek fejlesztő nevelés-oktatására nem terjednek ki, ezért egy ilyen gyermek sincs az általános iskolájukban. Súlyos-halmozottan fogyatékos gyermek fejlesztő nevelés-oktatását csak gyógypedagógus végezheti. Köznevelési intézmény csak olyan feladatokat láthat el, melyek az alapító okiratában szerepelnek. Intézményük óvodájának és iskolájának alapító okiratában ezek a feladatok nem szerepelnek, az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételek (pl. külön fejlesztő helyiség) hiányában. *Érdekelve azonban az erre való igényt, és ennek az igénynek az országosan nem kielégítő megfelelést, az intézmény a*

15/2013. (II. 26.) EMMI rendelet 4. § paragrafus (7a) pontja alapján létrehozott egy csoportot 2017. január 1-től a gyermek intenzív – a szülő aktív bevonásával megvalósított – összefüggő, bentlakásos korai fejlesztése és gondozása megvalósítására. A fejlesztő felkészítés, szülőkkal együtt valósul meg módszertani intézményükben. *Ezt a fejlesztési formát a szülők jól tudják hasznosítani a későbbi otthoni ellátás során, de ezzel hosszú távra nincs megoldva gyermekük szakember által történő folyamatos fejlesztése és a szülők tehermentesítése a gyermek egész napi ellátása alól.*

2. Az Nkt. 15. § (5) bekezdés a) és b) pontja alapján hány súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek vesz részt egyéni fejlesztésben otthoni ellátás keretében, vagy abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja?

A szakszolgálati intenzív ellátásban maximum 3 hetente 6 főt tudnak ellátni és ezek nagyobb része nem súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek.

3. Álláspontjuk és tapasztalataik szerint, a jelenlegi intézményi hálózat lefedi-e a szükségleteket?

3.1 Van-e várólistájuk? Előfordult-e már, hogy férőhely hiányában nem tudták fogadni a gyermeket?

Nincs várólistájuk a fenti okokból kifolyólag.

3.2 Álláspontjuk és tapasztalataik szerint, a személyi és tárgyi feltételeket, valamint a szakmai felkészültséget tekintve az intézmény felkészült-e a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek oktatását illetően? Jelenleg nincsenek meg a humán feltételeik, nincsenek felkészülve erre.

3.3. Az intézmény jelenleg mit tud, illetve mit kellene biztosítani a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek oktatását illetően?

Ehhez új iskolát kellene alapítaniuk. Jelenleg ezeknek a gyermekeknek a folyamatos oktatását nevelését intézményük nem láthatja el. Az intézmény alapító okiratában foglalt céljai jelenleg nem adnak lehetőséget a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek oktatására. *Alkalmazhatnának gyógypedagógust, szurdo-, tiflo-, stb. pedagógust, és megteremtve a feltételeket létrehozhatnának fejlesztő nevelés-oktatást biztosító intézményt, ehhez azonban jelenleg nem állnak rendelkezésre a szükséges források.* A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek oktatására alapított speciális iskolák alkalmazhatnak konduktort (és általában alkalmaznak is), így ezekben az iskolákban a gyermekek állapotától függően mozgás-, értelmi-, kommunikáció- stb. fejlesztést egy helyen megkapnak.

4. Amennyiben a jelenlegi intézményhálózat nem fedi le a szükségleteket, hol jelennek meg a hiányok (pl. személyi feltételek, létszám, szakképzettség hiánya)? Ezzel kapcsolatban nincsenek adataik.

5. Az Nkt. 15. § (3) bekezdés értelmében a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek számára szervezett heti fejlesztő foglalkozások száma nem lehet kevesebb 20 óránál; indokolt esetben a szülő kérésére, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi, ennél több vagy kevesebb óraszám is megállapítható.

5.1 Tapasztalataik alapján az elmúlt három tanévben a szülők hány alkalommal és milyen indokok alapján kérték a fejlesztő foglalkozások 20 óránál kevesebb számban való megállapítását?

Az intézmény alapító okiratában foglalt céljai jelenleg nem adnak lehetőséget a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek oktatására.

5.2 Az intézmény a szülői kérelmek elbírálására milyen gyakorlatot alakított ki, a fentiek közül hány esetben utasította el a kérelmeket, illetve az egyes esetekben milyen óraszámot állapított meg? A Pető András Főiskola gyakorló intézményeként a működést a konduktorképzés célrendszere határozza meg. A felsőoktatást kiszolgáló intézményként forrásaikat jelenleg nem a köznevelés biztosítja, így a köznevelésben jelentkező és konduktori kompetenciába tartozó szükségletigényekre minimális lehetőségünk van feladat-, illetve státusz bővítéssel reagálni. Emellett az intézmény vezetése törekszik arra, hogy az iskola minden hozzá forduló olyan gyermeket felvegyen, akinek az országos szakértői bizottság által kiállított szakértői véleményében az intézményt, mint iskolát jelölték ki. Az iskola alapító okiratában szereplő adatok iránt mutatózó szükségletet jelenleg ki tudja elégíteni. A konduktív pedagógiai ellátás elsősorban (nem kizárólagosan) a sajátos nevelési igényű, központi idegrendszeri sérülése miatt mozgásszervi fogyatékos, többségében ép értelmű gyermekek, vagy tanulásban akadályozott, és/vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók, vagy tanulási részképesség zavaros gyermekek számára javasolt, akik számára a mozgás fejlesztése szükséges, valamint javasolt az eltérő mozgásfejlődésű, mozgáskoordináció zavaros, izomtónus eloszlási zavaros, fejletlen bázismozgású, fejletlen finommanipulációjú gyermekek számára. Összefoglalva

a konduktív pedagógiai ellátás sokrétű ellátási formát takar eltérő tartalommal, célcsoporttal és intenzitással – akár szakszolgálat látja el, akár utazó konduktori szolgálat, akár pedig a nevelési-oktatási intézmény – ugyanakkor módszertanában, eszközrendszerében és intenzitásában markáns különbségeket mutat a gyógypedagógiai kompetenciákhoz és ellátási formákhoz viszonyítva.

4.2.4.2. A Pásztói EGYMI igazgatójának válasza

A tájékoztatás időpontjában egy kivétellel minden gyermek kap ellátást, az 1 fő fejlesztését megfelelő szakember hiányában csak minimálisan sikerült megoldani. Várólistájuk nincs, férőhely hiányában még senkit nem utasítottak el.

Az Nkt. 15. § (2) bekezdés a) pontjának megfelelő külön erre a célra létrehozott csoport nem működik az intézményben. A Pásztói EGYMI-ben jelenleg 25 gyermek/fiatal felnőtt részesül fejlesztő nevelés-oktatásban az Nkt. 15. § (5) bekezdés a) pontja alapján otthoni ellátás keretében. A következő táblázat szemlélteti, hogy mely településeken és milyen távolságban élnek az intézménytől az ellátottak.

	Ellátottak lakóhelye	Ellátottak száma	Lakóhely Pásztótól való távolságra	Ellátás módja
1	Balassagyarmat	3 fő	50 km	Megbízási szerződés
2	Bátonyterenye	1 fő	15 km	Közalkalmazotti jogviszony
3	Buják	1 fő	29 km	Közalkalmazotti jogviszony
4	Dejtár	1 fő	59 km	Megbízási szerződés
5	Ecseg	1 fő	10 km	Közalkalmazotti jogviszony
6	Etes	3 fő	37 km	Megbízási szerződés
7	Herencsény	1 fő	27 km	Megbízási szerződés
8	Karancskeszi	1 fő	40 km	Megbízási szerződés
9	Mátramindszent	1 fő	28 km	Megbízási szerződés
10	Mohora	1 fő	37 km	Megbízási szerződés
11	Nagyoroszi	1 fő	67 km	Megbízási szerződés
12	Nógrádmegyer	1 fő	38 km	Közalkalmazotti jogviszony
13	Nógrádsipek	1 fő	42 km	Megbízási szerződés
14	Rákócziabánya	1 fő	21 km	Megbízási szerződés
15	Rimóc	1 fő	36 km	Megbízási szerződés
16	Szécsény	2 fő	32 km	Megbízási szerződés
17	Sóshartyán	2 fő	33 km	Közalkalmazotti jogviszony
18	Szügy	1 fő	42 km	Megbízási szerződés
19	Tereske	1 fő	63 km	Megbízási szerződés

A fejlesztő nevelés-oktatás területén jelenleg egy főállású közalkalmazott dolgozik, a többiek megbízásos jogviszonyban látják el a feladatot, *súlyos szakemberhiánnyal küzdenek. A tárgyi feltételeik elsősorban a speciális eszközök területén nagyon hiányosak, illetve szükség lenne kizárólag erre a célra használt helyiség kialakítására is.*

A főállású konduktor számára a napi utazáshoz intézményi gépjárművet biztosítanak, így ő viszi magával a munkájához szükséges fejlesztő eszközöket. A megbízási szerződéssel feladatot végzők a saját eszközeiket használják a fejlesztés során.

Az ellátásban a legnagyobb probléma, hogy a folyamatos álláshirdetés *ellenére nincs elegendő szakember.* A megbízással dolgozók főállásuk mellett látják el a feladatot, így kapacitásuk véges.

Töreksenek arra, hogy a szülők kérésének, illetve a szakértői bizottság szakvéleményében foglaltaknak megfelelően biztosítsák a gyermekek számára az óraszámot, ettől akkor kénytelenek eltérni, ha kevesebb órában tudja csak vállalni a feladatellátást a szakember és nincs más alternatíva.

Mivel minden gyermeket otthonában látnak el, így mindenki 20 óránál kevesebb fejlesztésben részesül. A kevesebb óraszám elsősorban a gyermekek állapotával indokolt.

A szülők kéréséhez igazodó ellátás csak a szakemberhiány miatt nem valósul meg teljes mértékben. A súlyos szakemberhiányon álláspályázatok megjelentetésével próbálnak javítani, de még érdeklődők sincsenek. Céljuk külön erre a célra létrehozott csoport kialakítása, amely szintén enyhíthetné ezt a hiányt. A tárgyi feltételeink javításának érdekében terveznek részt venni „A köznevelés esélyteremtő szerepének erősítése” elnevezésű EFOP-3.1.6-16 pályázatban, amelynek egyik célcsoportja a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek.

A fejlesztő nevelés-oktatásban jelenleg is több olyan gyermek részesül, akinek állapota gyógytornász vagy masszőr közreműködését sokkal inkább igényelné, mint egy

gyógypedagógusét. Az Nkt. szerint bármilyen formában történő foglalkoztatásukra nincs lehetőség. *A szakemberhiányra tekintettel – amelynek javulása belátható időn belül nem várható – érdemes lenne jogszabályban lehetővé tenni más szakemberek bevonását gyógypedagógus vagy konduktor irányítása mellett a feladatellátásba.*

4.2.4.3. A kaposvári Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Kollégium, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény intézményvezetőjének válasza

Az intézményükben külön erre a célra létrehozott csoportokban 12 súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek vesz részt fejlesztő nevelés-oktatásban. Otthoni ellátás keretében 8 gyermek egyéni fejlesztését végzi. Az intézmény felkészült a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelésének-oktatásának biztosítására, képzett szakemberekkel, megfelelő tárgyi feltételekkel. Várólistájuk nincs, a jelentkezőket tudják fogadni.

Tapasztalataik alapján az intézményi ellátás keretében nem kértek a szülők kevesebb óraszámot. Véleménye szerint a fejlesztő-nevelés oktatás kategóriájába sorolt tanulók nem egyenlő eséllyel indulnak a köznevelés rendszerében, kevesebb órással, a napközis foglalkozások hiányával kell az érintett gyermekeknek és családjaiknak szembenézniük. Ennek a hátrányos megkülönböztetésnek gyógypedagógiai indokoltóságát nem látja az intézményvezető, hiszen a gyermekek ebben a sérülésspecifikumban nagyobb segítséget és támogatást igényelnek, teljes körű gyógypedagógiai iskolarendszerű oktatásra lenne szükségük.

4.2.4.4. Benedek Elek Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola megbízott igazgatójának válasza

Intézményük Egységes Gyógypedagógiai Módszertani intézményegysége utazótanári hálózata látja el a fejlesztő nevelést, a fővárosi Sztéhló Gábor Gyermekotthon és Fogyatékosokat Befogadó Otthonok telephelyén. Jelenleg 10 fő súlyosan és halmozottan fogyatékos gyermeket részesítenek egyéni gyógypedagógiai fejlesztő nevelés-oktatásban. Otthoni ellátás keretében jelenleg nem látnak el gyermeket. A személyi feltételek vonatkozásában megírták, hogy *a terület ellátásra biztosított státuszaikat évek óta nem tudják betölteni, ezért a kellő óraszámot sem tudják megadni.* Amennyiben a gyógypedagógus hiányt fel tudnák számolni, az ellátást is javítani tudnák. Azonban évek óta általános probléma országszerte a megfelelően képzett gyógypedagógusok hiánya. Tárgyi feltételeket tekintve az évi tankönyvkeret fejlesztő nevelésben részesülő gyermekekre eső részét fejlesztő eszközökre költik. Emellett a Gyermekotthon eszközeit is használhatja a gyógypedagógus.

A 10 fő gyermeket 1 fő gyógypedagógus látja el a 20 óra kötött munkaidejében, továbbá +5 túlórában; így tudják megvalósítani, hogy a gyermekek minimum heti 2 óra gyógypedagógiai egyéni fejlesztést kapjanak, valamint szakmai elbírálás alapján további 5 órát. Bár az Nkt. a heti 20 óra fejlesztést írja elő, ezt gyógypedagógus hiányában nem tudják biztosítani.

Tapasztalataik alapján az általuk ellátott Gyermekotthonban a szülők érdeklődése a gyermekeik iránt igen csekély, így egyáltalán nem találkoznak szülői igényekkel. Szakmai álláspontjuk, hogy minden súlyosan és halmozottan fogyatékos gyermeknek joga van az ellátáshoz, nem maradhat ki az ellátó rendszerből. Ezért ellátás nélkül sosem hagynak gyermeket, azonban *sajnos nem tudják a teljes óraszám-lefedettséget biztosítani. A gyógypedagógus hiány megoldatlansága a legnagyobb probléma. Ezen a kérdésen a képzés illetve a gyógypedagógiai munka vonzóná tételeivel lehetne segíteni. A képzés finanszírozása, és a munkavállalók bérkiegészítése jelenthet megoldást.*

4.2.4.5. Fekete István Általános Iskola és Szakiskola igazgatójának válasza

Az intézmény szakmai alapdokumentumában 2015. szeptember 1. óta van jelen alapfeladatként és végzi a súlyos és halmozottan sérült gyermekek fejlesztő nevelését, oktatását. Az új alapfeladat felvételekor az akkori tankerületi igazgató a Klebelsberg Intézményfenntartó Központtal folytatott egyeztetést arról, miszerint a fejlesztő nevelés, oktatást oly módon tudja megszervezni a

Főváros XII. kerület Tankerületében, hogy a súlyos, halmozottan fogyatékos gyermekeket az őket ápoló intézményben, vagy otthonukban látja el.

A fejlesztő nevelés, oktatást két utazótanár alkalmazásával kezdték meg és végzik azóta is. Az utazótanárok a szociális ágazatban álltak alkalmazásban a 2015. szeptembert megelőzően, 2015. szeptember 1-től a köznevelésben, a pedagógus életpálya szerinti besorolásukat megkapták. Mindketten gyógypedagógusok, egyikük konduktori végzettséggel is rendelkezik. Feladatukat heti 20 órában látják el.

2015. szeptember 1. óta csak a Fővárosi Sztéhlo Gábor Gyermekotthon és Fogyatékosokat Befogadó Otthonok telephelyén (1121 Budapest, Széchenyi emléktűt u. 3-5.) folytatnak nevelő, oktató munkát. Egyéb ellátási igény nem érkezett az elmúlt időszakban. Jelenleg 8 tanulót fejlesztenek, akik az intézménnyel tanulói jogviszonyban állnak.

A szülők, gyámok írásbeli nyilatkozatot tettek arról, hogy nem kérik a heti 20 óra fejlesztést. A gyermekek egészségi állapota, illetve társuló fogyatékoságaik tették ezt indokolttá.

A két gyógypedagógus a tanulók emberi méltóságát megőrizve, rendkívüli figyelemmel, elhivatottsággal végzi feladatát.

A Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat Szakértői Bizottsági Tagintézményei látják el a gyerekek tanulási képesség vizsgálatát, a vonatkozó jogszabályok alapján felülvizsgálják őket és meghatározzák, hogy lehetséges-e fejlesztő iskolai nevelésük, oktatásuk. Fejlesztési javaslatokat fogalmaznak meg. A javaslatok alapján a gyógypedagógusok egyéni fejlesztési terveket készítenek, a foglalkozásokat egyéni fejlesztő naplóban dokumentálják. A két gyógypedagógus (órabontásban) minden nap foglalkozik a tanulókkal. Egészségi és pszichés állapotuk függvényében 20-30 percig. A foglalkozás csak egyénileg lehetséges, csoportban nem. A fejlesztő foglalkozások mozgást, kommunikációt, zeneterápiát és más művészeti ágakat felhasználó, valamint önkiszolgálást fejlesztő részekből épülnek fel.

Két tanuló tankötelezettségét fejlesztő iskolában teljesíti a szomszédos XI. kerület gyógypedagógiai intézményében, ahova a két tanulót a gyermekotthonból szállítják.

Az igazgató kifejtette továbbá szakmai álláspontját a fejlesztő nevelés, oktatás jelenlegi helyzetéről, miszerint az ellátásban érintett tanulók, akik súlyosan és halmozottan fogyatékosok, az esetek többségében súlyos egészségügyi problémákkal küzdenek. Jelentkezhet ez súlyos epilepszia, szervi rendellenességek formájába. Az intézménnyel tanulói jogviszonyban álló gyermekek közül többen az autizmus spektrumzavar súlyos megjelenési formájában érintettek, viselkedésük kizárja a gondozó intézményből való eltávozásukat. Gondozásuk, higiéniai ellátásuk a gondozó intézmény munkatársainak állandó jelenlétét igényli.

A gyógypedagógusok naponta megjelennek az egészségügyi gyermekotthonban, foglalkozásaikkal biztosítják a változatos fejlesztő foglalkozásokat, alkalmazkodva a gyerekek aktuális állapotához. A tanulók szülei nagyon érzékenyek gyermekeik ellátására, az igazgató tapasztalatai szerint inkább a gondoskodás minőségét, az érzelmi biztonság biztosítását kísérik figyelemmel.

A tankötelezettség teljesítése alapvető joga minden gyermeknek, akármilyen speciális ellátást és bánásmódot igényel is. Véleménye szerint mindig az érintett gyermek állapota és a helyi viszonyok határozzák meg ennek a módját. A gyermek tanulási képességét besoroló, a fejlesztésére javaslatot tevő és azt felülvizsgáló megyei illetékességű szakszolgálat tagintézményeként működő szakértői bizottság, amely ismeri a gyermek állapotát és tisztában van a helyi köznevelési helyzettel, hatáskörébe utalná az ellátás megszervezését, ellenőrzését, egyben a család megsegítését is.

4.2.4.6. Tatabányai Éltés Mátyás Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Általános Iskola és Speciális Szakiskola intézményegység-vezetőjének válasza

Az intézmény fejlesztő nevelés, oktatás külön létrehozott csoportjában 3 fő súlyos halmozottan fogyatékos tanuló naponta, 2 fő súlyos halmozottan fogyatékos 1-1 nap részesül fejlesztésben. 3 fő súlyos halmozottan fogyatékos tanuló egyéni keretek között részesül fejlesztő nevelés,

oktatásban az őket ápoló, gondozó otthonban, ahová az intézményből utazik szakember a fejlesztő nevelést, oktatást ellátni.

Az intézmény lefedi a fejlesztő nevelés, oktatásban részesülők külön csoportban történő fejlesztését, nevelését – várólistájuk nincs. Minden jelentkezőt tudnak fogadni a csoportba.

Az intézmény személyi és szakmai tekintetben felkészült a súlyos, halmozottan fogyatékos gyermekek, tanulók fejlesztő nevelésére. A csoportban több diplomás szakember (konduktor-gyógypedagógus végzettségűek) dolgozik, évek óta foglalkoznak súlyos halmozottan fogyatékos gyermekekkel, tanulókkal. Emellett egyéb terápiás tanfolyami végzettségük is van, amely jól beilleszthető a fejlesztő nevelésbe. *Tárgyi tekintetben is elfogadható feltételekkel bírnak.* Az emeletre való feljutás jelent akadályt, mert az intézmény nem rendelkezik lifttel, így a fejlesztő nevelés, oktatás csoportját a földszinten helyezték el. *A szakértői véleményben foglaltak szerint a csoportos foglalkoztatás terén megfelelő színvonalat biztosítanak.*

A csoportos és az ápoló, gondozó otthonban fejlesztett, nevelt súlyos, halmozottan fogyatékos gyermekek ellátását az intézmény teljes mértékben lefedi. *Azoknál a tanulóknál, akik családjukban élnek és tömegközlekedésben nem utaztathatók, az egyéni fejlesztésüket otthon kellene megkapniuk (utazó ellátási forma). Ezt azonban nem tudják biztosítani szakember hiánya miatt, de véleményük szerint ezeknek a gyermekeknek is közösségben kellene teljesíteniük tankötelezettségüket, hiszen a „gyerekek gyerek a barátja”, valamint a közösség húzó ereje semmivel sem pótolható. Probléma, hogy az ő számukra a szülő sem tudja a szállítást megoldani (segítő szolgálatok túlterheltsége vagy vidékről ezt nem is vállalják), így az intézmény saját kisbuszával, sofőrjével biztosítja heti 1 napon az intézményi fejlesztő, nevelő csoportba való szállítást és ott már a megfelelő színvonalú fejlesztést biztosítják. Szükséges lenne megyéknként vagy körzetenként egy olyan szállító szolgálatot biztosítani, hogy ők is naponta tudjanak csoportos foglalkozásokon részt venni.*

Mindenképpen szükség lenne gyógypedagógus szakemberre, de olyan segítőre is, aki akár az adott településen a családnak segítene a buszra való beszállással. Az intézményben eddig egy szülő sem kérte, hogy gyermeke 20 óránál kevesebb fejlesztő oktatás, nevelésben részesüljön. Több óraszámot már igényeltek (gyermekét egyedül nevelő szülő munkabeosztása miatt), amelyet délutáni felügyelettel oldottak meg. Egy másik szülő szóban jelezte, hogy idővel fizikailag nem fogja tudni az első emeletről lehozni gyermekét, ezért jobb lenne, ha gyermeke majd egyéni keretben kapná meg a fejlesztést (ezt azonban nem a gyermek állapota, hanem növekedése és súlya miatt kérné). Ebben az esetben is szükséges lenne, ha a szülő segítséget kaphatna az emeletről való lejutáshoz, mert a gyermeknek a közösségben lenne továbbra is a legjobb helye.

4.2.5. A gyermekvédelmi szakszolgálatok vezetőinek válaszait összesítő táblázat a jelentés mellékletét képezi. A válaszok alapján a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő súlyosan és halmozottan fogyatékos élő gyermekek jelentős többsége intézményi (gyermekvédelmi vagy szociális intézményben) elhelyezésben él, elenyésző számban nevelkednek nevelőszülőnél. E gyermekek jelentős része a fejlesztő nevelés-oktatásban a szociális intézményben részesül. A fejlesztő nevelés-oktatás intézményhálózata a válaszok alapján sok hiányossággal küzd, jellemzően kevés a férőhely, hiányoznak a szakemberek és a tárgyi feltételek.

4.2.6. A Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálat (a továbbiakban: FPSZ) főigazgatójának válasza

A súlyos, halmozottan fogyatékos pedagógiai megsegítés, nevelés, oktatás, fejlesztés szempontjából sajátos nevelési igényként jelentkezik. Nevelésük-oktatásuk külön erre a célra létrehozott gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézményekben történik. Tanköteles kortól fejlesztő nevelés-oktatásban vesznek részt. Fentiek alapján csak speciális feltételrendszerrel rendelkező gyógypedagógiai intézmények alkalmasak a súlyos, halmozottan fogyatékos tanulók ellátására. Az Nkt. 47. § (1) bekezdése alapján a sajátos nevelési igényt, a különnevelő intézményt, amely a tanköteles, súlyos, halmozottan fogyatékos tanulók számára a fejlesztő nevelés-oktatást biztosítja, a szakértői bizottságok jelölik ki az általuk kiadott szakértői véleményben. Az FPSZ országos hatáskörű tagintézményei speciális szakterületükön diagnosztizáló vizsgálatokat végeznek, intézménykijelölésre a megyei szakértői bizottságokkal

együttműködve kerül sor, így az országos intézményi helyzetképről nem tudnak információt nyújtani.

A fővárosban az érintett tanulók vonatkozásában szakértői bizottsági tevékenységet az FPSZ 2. sz. Szakértői Bizottsági Tagintézménye (a továbbiakban: Tagintézmény) végez szakmai indokok alapján, így Budapest tekintetében az eltelt három év alatt átfogó képet kaptak az ellátásban résztvevő intézményekről.

a. Az intézményekről számadatokkal

A fővárosi intézményi jegyzék alapján a fővárosban 13 intézmény jelölhető ki a feladat ellátására, mert azok alapdokumentumában szerepel a fejlesztő nevelés-oktatás. Ebből 10 intézmény a Klebelsberg Központ fenntartásában működik.

Nem tudja fogadni a Budatétényi Kozmutza Flóra Általános Iskola, Speciális Szakiskola és EGYMI a súlyos, halmozott fogyatékos tanulókat annak ellenére, hogy alapító okirata tartalmazza a feladatot, mert *nem rendelkezik megfelelő infrastruktúrával, tárgyi, személyi feltételekkel a megfelelő ellátáshoz.*

A Gyurkovics Tibor Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola és EGYMI *a fejlesztő nevelés-oktatást otthoni ellátás keretében végzi.* A kijelölhető intézmények közül a Benedek Elek EGYMI, Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola, a Prizma Általános Iskola és Óvoda, EGYMI, továbbá a Fekete István Általános Iskola és Szakiskola székhelyükön *nem rendelkeznek speciális csoporttal, az ápoló-gondozó intézményben és otthoni ellátásban lévő gyermekek fejlesztő nevelés-oktatásához biztosítanak gyógypedagógust.*

A fővárosban 5 intézményben működik külön e célra létrehozott csoport, korlátozott férőhellyel rendelkeznek, így várólisták működnek. A kijelölhető intézményekben egy-két hét-nyolc fővel működő csoportban különböző életkorú és állapotú fogyatékos gyermek, tanuló ellátása történik. A sokféle fogyatékoság együttes jelenléte miatt speciális végzettségű szakemberekre lenne szükség. Fentiek alapján *az állami fenntartásban lévő intézmények kis létszámban képesek fogadni megfelelő ellátást nyújtva a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekeket. Tapasztalataink szerint tehát a jelenlegi intézményhálózat nem fedi le teljes körűen a szükségleteket.*

b. A Tagintézmény intézménykijelöléssel kapcsolatos tapasztalatai

Az érintett tanulók számára hosszas keresés után lehet elhelyezést biztosítani. A vizsgálatok során a diagnózis felállítását követően *a szakértői vélemények kiadása azért húzódik el gyakran, mert az állami intézményekben nincs szabad férőhely.* Befogadó nyilatkozattal kijelölhető ugyan nem állami fenntartású intézmény is, azonban a szülők nem tudják vállalni egyéb körülmények (költségek, utazás, távolság stb.) miatt. Jelenleg is több felülvizsgálati eljárás van függőben ilyen okból, amelyekben a szakértői bizottság és a szülők is lehetőségek után kutatnak. A 15/2013. EMMI. 20. § (2) bekezdése alapján a szakértői bizottság a gyermek, tanuló lakóhelye (tartózkodási helye) szerinti illetékes tankerületi igazgató intézkedését kéri. Erre 2014/15-ben 2, 2015/16-ban 1, 2016/17-ben 1 tanuló esetében volt szükség. *Az alacsony szám hátterében a kitartó és elhúzódó intézménykeresés áll, így kevesebb a felterjesztés.*

A tanulók állami fenntartású intézményekben való elhelyezésére irányuló eljárások elhúzódása miatt a szülők gyakran alapítványi, egyházi intézményekhez fordulnak, amelyekben általában térítési díj ellenében vállalják az ellátással együtt a nevelés-oktatást.

A gyerekek 20-30%-a azért van a költségesebb, szeparáló, otthoni ellátás keretében kapott egyéni fejlesztő-nevelés oktatásban, mert nem elég az intézményi hely fejlesztő nevelés oktatásra, illetve hiányzik a támogató szolgáltatás (szállítás). A szülő (jellemzően az édesanya) nem tud munkát vállalni, ami a család anyagi ellehetetlenüléséhez vezet. Az otthon maradt szülő pszichésen nehezen dolgozza fel a bezártságot, elszigeteltséget, ami gyakran a család széthullásához vezet.

Az érintett családok több esetben nem tudják megoldani a tanuló napi közlekedtetését, hiszen a súlyos halmozottan fogyatékos személyek tömegközlekedéssel nem tudják megközelíteni az iskolát. Az

önkormányzatok, tankerületek ritkán rendelkeznek olyan járművekkel, amelyekkel segíteni tudnának.

Az intézményben elhelyezett tanulók ellátása nem megoldott. A kijelölt gyógypedagógiai intézményben a tárgyi, személyi feltételek gyakran nem elegendők a súlyos, halmozottan fogyatékos gyermekek olyan fokú ellátására, amelyet igényelnének. A speciális szaktudás sem mindig biztosított (pl. etetés-terápia; alternatív kommunikáció; alapvető egészségügyi ellátási ismeretek szondás, shunt-ös, epilepsziás gyermekekhez; pozicionálási lehetőségek ismerete).

Az intézmény 16 éves kor felett megszünteti a tanulói jogviszonyt. Tapasztalataik szerint a férőhelyek kevés száma miatt az intézmények kénytelenek élni a jogszabályok által biztosított lehetőséggel, hogy magatartási problémák esetén tanköteles kor után már nem biztosítják a tanulók számára a tanulás, képzés lehetőségét. Ezzel a családok elveszítik a különböző támogatásokat, amelyek igénybe vételére a tanuló rendszerben maradása esetén jogosultak lennének.

Szakmai egyeztetések alapján az alábbi *javaslatokat* fogalmazták meg a súlyos, halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatásban való részvételének javítására:

- Átfogó koncepció kialakítása gyakorlati szakemberek (diagnosztika és ellátás) bevonásával a gyermekek ellátására, a feltételek általános javítására.
- Lehetőségek feltérképezése, hogy mely intézmények vonhatóak be még az ellátásba földrajzi elhelyezkedésük, férőhelyük, és az ott meglévő szaktudás, szakmai tapasztalatok alapján.
- A meglévő szállítókapacitásokkal is számolva az utaztatási lehetőségek eddigénél jobban való biztosítása.
- Szakemberképzés biztosítása, amely a felhalmozott gyakorlati szakmai tudást is felhasználja.
- A gyermekek elhelyezését segítő adatbázis létrehozatala, a kommunikáció elősegítése.

4.2.7. *A Miniszterelnökséget vezető miniszter válasza*

A minisztertől arra vonatkozó tájékoztatását kértem, hogy a magasabb összegű családi pótlékot folyósító kormányhivatalok nyilvántartása alapján hány tanköteles korú (6-16) súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek részesül magasabb összegű családi pótlékban. Tájékoztatást kértem továbbá az ügykörrel kapcsolatos egyéb javaslatairól, álláspontjáról, illetve a vizsgálat tárgyával összefüggésben felmerülő problémákról.

A miniszter válaszelevelében arról tájékoztatott, hogy a Társadalmi Életút Bázis Adatok informatikai rendszerből az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság informatikai szakterülete által történt lekérdezés eredményeképpen – a fővárosi és megyei kormányhivatalok által szolgáltatott adatok alapján – megállapítható, hogy *2016. év első félévében országosan 45 382 fő tanköteles korú (6-16 éves) tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermekre tekintettel részesültek magasabb összegű családi pótlékban.* A magasabb összegű családi pótlék igényléséhez igazolást kell csatolni arról, hogy a tizennyolc évesnél fiatalabb gyermek a magasabb összegű családi pótlékre jogosító betegségekről és fogyatékoságokról szóló 5/2003. (II. 19.) ESzCsM rendelet 1. mellékletében felsorolt betegségek, illetve fogyatékoságok valamelyikében szenved és a betegség súlyossága megfelel az ott meghatározott feltételeknek. Ennek megfelelőem *a magasabb összegű családi pótlékban részesültek nyilvántartása a tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermekre vonatkozik.*

A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek alapfokú oktatásával, a köznevelés rendszeréhez való hozzáféréssel kapcsolatban a fővárosi és megyei kormányhivatalok, valamint azok járási (fővárosi kerületi) hivatalai elsősorban az Nkt., valamint a 20/2012. EMMI-r.-ben meghatározott feladatokat látják el. A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelése-oktatása során tapasztalható problémákkal a fővárosi és megyei kormányhivatalok elsősorban az Nkt. 23. §-a szerinti engedélyezési eljárás, az Nkt. 34. § (2) bekezdése szerint folytatott törvényességi ellenőrzés, az Nkt. 79. § (2)-(7) bekezdése szerint lefolytatandó hatósági ellenőrzés, illetőleg (a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók vonatkozásában) az Nkt. 47. § (6) bekezdésében, valamint a 15/2013. EMMI-r. 40-42. §-ában foglalt jogkörükben, a járási

hivatalok – a szakértői bizottság szakvéleményének felülvizsgálata tárgyában hozott – első fokú döntése ellen benyújtott fellebbezési eljárás keretében találkoznak. Amennyiben a fővárosi és megyei kormányhivatalok fenti – különösen az utóbbi – jogkörükben eljárva tudomást szereznek az ügyben érintett fogyatékos gyermekek alapfokú oktatása során előforduló hibákról, jogsértésekről, a közneveléshez való hozzáférés biztosításának nem megfelelő módjáról, indokolt esetben döntésükkel helyreállítják a jogszerűséget, garantálva az Nkt. 47. §-ában biztosított jogokhoz való hozzáférést a gyermekek/tanulók és a szülők számára. Fenti eljárásaik lefolytatása során a *fővárosi és megyei kormányhivatalok a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek alapfokú oktatásával, a köznevelés rendszeréhez való hozzáféréssel kapcsolatban az alábbi problémákat tapasztalták, illetve az alábbi megoldási javaslatokat tették.*

Azokban a megyékben, ahol a súlyos és halmozottan fogyatékos tanköteles korú gyermekek ellátása a kizárólag erre a célra létrejött intézményekben centralizált formában történik, a halmozottan fogyatékos gyermekek sok esetben nem jutnak el a fejlesztő nevelést végző köznevelési intézményekbe, mert a családok nem tudják finanszírozni a gyermek utaztatásához szükséges speciális szállító járművet. Amennyiben nem jutnak hozzá egész napos intézményi ellátáshoz az erre szoruló gyermekek, meg kell oldani napközbeni felügyeletüket, emiatt sok esetben az egyik szülő nem tud dolgozni, tehát nemcsak a gyermek fejlesztéséhez szükséges utaztatás finanszírozása, de a család megélhetése is kérdésessé válik. Az utaztatással kapcsolatos problémára megoldást jelentene a tanyaszolgálatok igénybe vétele a kis településeken, ha erre a feladatra támogatást kapnának.

A tapasztalatok szerint a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek ellátásának finanszírozása nem elegendő, ezért országosan súlyos szakember hiány van, a személyi feltételek csak minimálisan biztosítottak. A szakemberhiány tekintetében megoldást jelenthetne a létszám-finanszírozás helyett a feladat-finanszírozás, illetve az igényeknek megfelelő, hiányzó humán erőforrásra épülő képzések, továbbképzések meghirdetése. A személyi feltételeket érintően az intézmények feladatellátását segítené a halmozottan fogyatékos gyermekek neveléséhez biztosított ápolói, gondozói státusz. Figyelemmel arra, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek állandó orvosi ellátásra, különböző orvosi segédeszközök igénybevételére szorulnak, a helyben történő orvosi ellátás megkönnyítené a gyermekek életét.

A szakemberek speciális, kifejezetten súlyos, halmozottan fogyatékos gyermekekre irányuló, sérülés specifikus fejlesztő- és terápiás felkészültségét – főként az autizmus spektrum zavar, beszéd- és kommunikációs zavarokat mutató, AAK-t (Alternatív és Augmentatív Kommunikáció) igénylő, mozgásukban akadályozott, súlyos viselkedésproblémákkal küzdő gyermekek esetében – javítani szükséges.

A napi rendszerű (minimum félnapos) komplex (rehabilitációs, gondozási, sok esetben ápolási feladatokat magába foglaló) program biztosításához szükséges tárgyi feltételek általánosan hiányosak, a törvényileg előírt speciális környezet kialakítására, a tárgyi feltételek és fejlesztő eszközök beszerzésére nem elegendő a központi forrás. A tankönyvtámogatást jelenleg csak tankönyvekre vagy más fejlesztő könyvekre lehet fordítani. Javasolt, hogy ebből a forrásból fejlesztő eszközöket, játékokat is lehessen vásárolni (pl. a manipulációhoz, a beszédindításhoz), mert jelenleg azok a gyermekek, akik mentálisan nagy mértékben sérültek, egyáltalán nem tudják kihasználni a támogatásnak ezen fajtáját.

A hagyományos iskolai berendezkedés sok esetben nem felel meg a sokrétű, halmozott fogyatékoságból eredő szükségleteknek, továbbá a gyógypedagógiai végzettséggel nem rendelkező pedagógusok nagy része nincs felkészülve erre a speciális feladatra. A súlyos, halmozottan fogyatékos gyermekeket, tanulókat a többiekkel együtt nevelő köznevelési intézményekben ezért javasolt kötelező képzéseket szervezni a pedagógusok számára, illetve indokolt lehet az esetükben a működési engedély kiadását is ilyen képzéseken részt vett pedagógusok alkalmazásához kötni.

A fővárosi és megyei kormányhivatalok javasolták, hogy a tartósan beteg, súlyosan fogyatékos gyermekekre tekintettel a szülő a gyermek 18. életévének betöltéséig jogosult legyen családi pótlékra, függetlenül attól, hogy a gyermek tanulói jogviszonnyal rendelkezik-e, ezt követően pedig a fogyatékos

személy saját jogán igényelhesse meg az ellátást. A miniszter válaszelevelében felhívta a figyelmemet arra is, hogy a súlyosan és halmozottan fogyatékos gyermekek alapfokú oktatásával, a köznevelés rendszeréhez való hozzáféréssel kapcsolatban a fővárosi és megyei kormányhivatalok nem kapnak rendszeres jelzéseket az intézményektől, hiszen ezeket az intézmények elsősorban a saját fenntartóik (KLIK, egyházi- és magánfenntartók) felé jelzik.

4.2.8. Az Oktatásért felelős államtitkár válasza

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók esetében olyan állapotról beszélünk, amely a legtöbb esetben kizárja azt, hogy a tanuló bármely kerettanterv (beleértve az értelmi fogyatékos tanulók oktatására kidolgozott kerettanterveket is) szerinti oktatási formában részt vegyen, tekintve, hogy a legtöbb esetben súlyos értelmi fogyatékos is fennáll. Ezen tanulók ellátása nem tantárgyak és diszciplináris tartalmak, hanem a megmaradt funkciókra építő fejlesztés (kommunikáció, mozgás, szenzoros funkciók stb.) köré szerveződik. A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek, tanulók köznevelési ellátása (jelenleg a fejlesztő nevelés-oktatás) európai viszonylatban is meglehetősen ritka, több országban e feladat nem, vagy nem kizárólag köznevelési, hanem egészségügyi vagy szociális feladat.

A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek, tanulók köznevelési ellátása először a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvényben (a továbbiakban: Kt.) jelent meg. A Kt. 2006-ban eltörölte a képezhetetlenség fogalmát, így a súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermekek tanköteles koruk elérével fejlesztő iskolai oktatásban (vagy egyéni fejlesztő felkészítésben) részesültek. A Kt. szabályai szerint a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek *fejlesztő felkészítése* a pedagógiai szakszolgálati feladatok egyike volt. A fejlesztő felkészítés feladata, hogy azoknak a gyermekeknek, akik tankötelezettségüket sajátos nevelési igényük miatt nem tudják teljesíteni, biztosítsa a fejlődésükhöz szükséges felkészítést, a szülő bevonásával, a szülő részére tanácsadás nyújtásával.

Az Nkt. megőrzi és megerősíti az addigi vívmányokat, a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek nevelését, oktatását, továbbá profiltisztítást végez mind a köznevelési intézmények típusai, mind a köznevelés és más ágazatok (szociális, egészségügyi, gyermekvédelmi) közt. Az Nkt-ban a hajdani fejlesztő felkészítés fejlesztő nevelésre, és fejlesztő nevelés-oktatásra szétválva jelenik meg. A fejlesztő nevelés 5-6 éves kor között szakszolgálati feladat, a fejlesztő nevelés-oktatás pedig nevelési-oktatási feladat 6-16 (23) éves kör között.

Az államtitkár kitért arra is, hogy a fejlesztő nevelés önálló szakszolgálati feladatként fenntartása a továbbiakban nem indokolt, 2017. szeptember 1-től a gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés, oktatás és gondozás (a továbbiakban: korai fejlesztés) szakszolgálati feladatával összeolvad.

Az Nkt. szerint a fejlesztő nevelés-oktatást a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési- oktatási intézmény látja el egyéni vagy csoportos formában. A gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmény fejlesztő nevelés- oktatást végző iskolaként működik, ha kizárólag súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekeket lát el. A fejlesztő nevelés-oktatás fő szabályait az Nkt. tartalmazza. Ha a sajátos nevelési igényű gyermek súlyos és halmozottan fogyatékos, attól az évtől kezdődően, hogy tankötelessé válik, fejlesztő nevelés-oktatásban vesz részt, azaz fejlesztő nevelés-oktatás keretében teljesíti a tankötelezettségét. A fejlesztő nevelés-oktatást a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény látja el egyéni vagy csoportos formában

- saját intézményében külön erre a célra létrehozott csoportban,
- otthoni ellátás keretében,
- abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja.

A fejlesztő nevelés-oktatást az oktatásért felelős miniszter rendeletében foglaltak alkalmazásával, a sajátos nevelési igény típusának megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatásával, a szülő igénye, a gyermek állapota és a szakértői bizottság fejlesztő foglalkozások heti óraszámára vonatkozó javaslatának figyelembevételével kell megszervezni. A

heti fejlesztő foglalkozások száma nem lehet kevesebb húsz óránál. Indokolt esetben a szülő kérésére, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi, ennél több vagy kevesebb óraszám is megállapítható. A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanuló annak a tanítási évnél az utolsó napjáig köteles részt venni, amelyben betölti a tizenhatodik életévét és annak a tanítási évnél az utolsó napjáig vehet részt, amelyben betölti a huszonharmadik életévét. A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanulókat a sajátos nevelési igényük, fejlettségük és életkoruk alapján osztják be fejlesztő csoportokba. Ha a tanuló – a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – iskolába járással nem tud részt venni a fejlesztő nevelés-oktatásban, a tankötelezettségét a fejlesztő nevelés-oktatást nyújtó iskola által szervezett egyéni fejlesztés keretében teljesíti.

Az egyéni fejlesztés megszervezhető otthoni ellátás keretében, vagy abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja. További részletek a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI-r-ben találhatóak. A tankötelezettség teljesítését a fejlesztő nevelés-oktatásban az a gyermek kezdi meg, aki hatodik életévét május 31. napjáig betölti, vagy a szülő kérelmére az a gyermek is megkezdheti, aki a hatodik életévét az év december 31. napjáig betölti.

A fejlesztő nevelés-oktatásban a tanulók csoportokba sorolásáról - a nevelőtestület véleményének kikérésével - az intézmény vezetője dönt. A csoportok létszáma nem haladhatja meg a hat főt. A fejlesztő nevelés-oktatás a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelésének, oktatásának irányelve alapján készített intézményi rehabilitációs pedagógiai program és a tanév helyi rendjét meghatározó éves munkaterv alapján folyik. A fejlesztő nevelés-oktatás a tanév rendjéhez igazodó, a tankötelezettség teljes időtartama alatti rehabilitációs célú, az elért fejlődési szakaszokat követő egységes folyamat. A nevelés-oktatás fejlesztési területeinek tartama tanítási évfolyamokra nem tagolódik, a pedagógiai munka szakaszolása a tevékenység tartalmi kínálatának életkori sajátosságokhoz alkalmazkodó strukturálásában, koncentrikus bővítésében jelenik meg. A tanév tizenkettedik hetének végéig minden tanuló részére el kell készíteni a személyre szabott, a tanuló fejlesztésének súlypontjait meghatározó egyéni fejlesztési tervet. A tanuló fejlődését a nevelőtestület a tanítási év végén, a központilag kiadott nyomtatványon szövegesen értékeli. A szöveges értékelés tartalmazza a tanulónak az egyes fejlesztési területen elért eredményeit és nehézségeit, valamint a következő tanítási év egyéni fejlesztési tervének elkészítéséhez szükséges javaslatokat.

A tájékoztatás kitért arra is, hogy a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelve és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/2012. (X. 8.) EMMI rendelet 3. melléklete (A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatása) további részletes szakmai iránymutatásokat tartalmaz. A pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet 4. melléklete a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottak finanszírozott létszámáról a segítő munkakörök közül a gyermek- és ifjúságvédelmi felügyelő vagy gyógypedagógiai asszisztens munkakört jelzi még a fejlesztő nevelés-oktatáshoz, 1 fővel meghatározva. *E melléklet további sorai (nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottai) is számításba vehetőek az intézmény sajátosságai szerint, a fenti csak a legjellemzőbb példát takarja.*

A fejlesztő nevelés-oktatást a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény elláthatja abban az intézményben is, amely a gyermek ápolását, gondozását végzi. Ez bölcsőde, vagy más, szociális intézmény is lehet. Ezekben az esetekben a gyermek mind a gyermekvédelmi, szociális, mind pedig a köznevelési intézménnyel jogviszonyban áll (az egymástól elhatárolt, más ágazati feladatokra tekintettel).

Az Nkt. úgy fogalmaz, hogy a fejlesztő nevelés-oktatásban a tanuló annak a tanítási évnél az utolsó napjáig köteles részt venni, amelyben betölti a tizenhatodik életévét és annak a tanítási évnél az utolsó napjáig vehet részt, amelyben betölti a huszonharmadik életévét. Ez azt jelenti, hogy 16 éves koráig kötelessége, 23 éves koráig joga részt venni. A köznevelési intézmény részéről azonban ez nem válik ketté, ha szülői igény van rá, úgy a gyermeket éves 23 éves koráig

köteles ellátni. A köznevelési intézmény a 16. életév betöltésére hivatkozva nem szüntetheti meg a gyermek jogviszonyát.

Az Nkt. 2016. szeptember 1-jei hatályba lépéssel megjeleníti az *egyéni előrehaladású nevelés és oktatást*, amely a sajátos nevelési igényű tanuló számára engedélyezhető, a tanuló egyéni adottságához, fejlettségéhez igazodó továbbhaladást biztosító nevelési-oktatási forma. A 20/2013. EMMI-r. ezt követve jelzi, hogy a sajátos nevelési igényű tanuló részére, a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján az iskola igazgatója a tanuló egyéni adottságához, fejlettségéhez igazodó egyéni előrehaladású nevelést és oktatást engedélyez. Az engedélyben meg kell határozni, melyik tárgyból, melyik évfolyam utolsó tanítási napjáig kell a tanulónak a tanulmányi követelményeket teljesítenie. Az egyéni továbbhaladás - valamennyi vagy egyes tantárgyakból - különböző évfolyamokig, de legkésőbb - az e bekezdésben foglalt kivétellel - a negyedik évfolyam végéig tarthat. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanuló esetében az egyéni előrehaladású nevelés és oktatás a fejlesztő nevelés-oktatás teljes időtartamára engedélyezhető.

Ugyan e rendelkezés jellemzően nem a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók előrehaladásáról szól, de az a rész, amely szerint „a súlyos és halmozottan fogyatékos tanuló esetében az egyéni előrehaladású nevelés és oktatás a fejlesztő nevelés-oktatás teljes időtartamára engedélyezhető” megnyitja annak elvi lehetőségét, hogy ha a fejlesztő nevelés-oktatás keretében más nevelési-oktatás formák egyes (rész)elemei is teljesíthetők legyenek, ha a tanuló ezekre képes.

A fenti szabályokon túl a fejlesztő nevelés-oktatás megszervezésekor az Nkt-nak a tankötelezettségre, a pedagógiai munka szakaszaira, a Nat-ra és a kerettantervekre, az intézménytípusokra, a tanítási év rendjére, a tanítási, képzési idő rendjére, - a tanulói jogviszony létesítésére, a gyermek, - tanuló kötelességének teljesítésére és a felnőttoktatásra vonatkozó (általános) rendelkezéseit nem lehet alkalmazni.

Ezzel együtt azonban az államtitkár álláspontja szerint a fejlesztő nevelés-oktatás egy jól körülhatárolt és részletezett köznevelési alappeladat, hiszen ennek keretében a tankötelezettség teljesítése történik, az otthoni ellátás keretében végzett fejlesztő nevelés, oktatás a magántanulói státuszhoz hasonlít, illetve a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek akár intézményen belüli egyéni vagy csoportos formában, akár otthoni ellátás keretében vesz részt a fejlesztő nevelés, oktatásban, az adott speciális intézménnyel jogviszonyban áll. Annak, hogy külön nevelési-oktatási kategóriaként jelenik meg az az oka, hogy az ellátás specialitásából, az ellátott tanulók szükségletéből, a nevelés-oktatás eszközzrendszeréből és céljaiból fakadóan nem egyezik meg más nevelési-oktatási kategóriával.

A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók ellátásának fejlesztését jelenleg a következő két projekt támogatja, amelyek együttes keretösszege közel 12 milliárd forint:

- EFOP-3.1.6: „A köznevelés esélyteremtő szerepének erősítése”: standard (pályázatos) projekt, melynek célja: a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelés- oktatása, szakszolgálati feladatellátás és utazó gyógypedagógusi, utazó konduktori tevékenység támogatása érdekében diagnosztikai és fejlesztő eszközök beszerzése, IT-fejlesztés, módszertani anyagok kidolgozása, képzések támogatása, szülősegítő és érzékenyítő programok szervezése. Keretösszeg: 6,98 milliárd forint. A pályázat során kötelező elem a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelés-oktatása.

- EFOP-4.1.6: „A köznevelés támogató szerepének erősítése”: standard (pályázatos) projekt, melynek célja a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelés- oktatása és a szakszolgálati feladatellátás érdekében infrastruktúra-fejlesztés. Keretösszeg: 5 milliárd forint. A pályázat során kötelező elem a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelés-oktatása.

Azon kérdésemre, hogy *van-e és amennyiben igen, mi indokolja a többségi tanulók, illetve a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók kötelező felvételét biztosító iskolába való utaztatása közötti különbségtételt*, az államtitkár az utazási költségtérítés és a személyszállítási utazási kedvezményekkel kapcsolatos jogszabályi rendelkezéseket részletezte. Tekintettel arra, hogy ezen tájékoztatást az OH elnök-helyettesének válaszában már részleteztem, így az államtitkár válaszából csupán egyes részeket emelek itt ki a következőkben.

Az Ebtv.Vhr. 11.§ (7) bekezdése szerint az Ebtv. 22. §-ának alkalmazásában a sajátos nevelési igényű gyermekek ellátását biztosító gyógypedagógiai intézmény a sajátos nevelési igényű gyermekek korai fejlesztését és gondozását nyújtó intézménnyel azonos elbírálás alá esik, azaz kiterjeszti a kedvezményt az óvodába, iskolába járó gyermekekre, tanulókra is.

Az utazási költségtérítéssel kapcsolatos általánosságban alkalmazandó szabályokon túl a köznevelési intézmények vonatkozásában az alábbiakat is figyelembe kell venni, sőt, speciális szabályként elsősorban ezt alkalmazni. Az Nkt. 76.§ (7) bekezdése kimondja, hogy a kötelező felvételt biztosító iskolába való utaztatásról a fenntartó gondoskodik. Fontos szem előtt tartani azonban azt is, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek esetében az utaztatási kötelezettség nem pusztán egy iskolabusz kérdése, hiszen e tanulók esetében speciálisan átalakított járművekre is szükség van.

Az államtitkár álláspontja szerint a szakértői bizottság által kijelölt intézmény osztja a kötelező felvételt biztosító iskolák sorsát, hiszen a kijelölt intézmény a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján a gyermeket, tanulót köteles felvenni, illetve jogviszonyát a szakértői bizottság szakértői véleményének módosítása nélkül nem szüntetheti meg.

Az Oktatásért Felelős Államtitkársághoz a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatásával kapcsolatban is érkeztek állampolgári megkeresések.

Végül az államtitkár arról tájékoztatót, hogy a gyógypedagógiai nevelés-oktatás és a pedagógiai szakszolgálati feladat-ellátás területén tapasztalható szakemberhiány enyhítése érdekében milyen intézkedéseket tettek:

– Egyeztettek a gyógypedagógus- és konduktor-képző intézmények, majd az Oktatási Hivatal képviselőivel az érintett felsőfokú képzésekben részt vevők számának emelése érdekében. Ennek kapcsán, 2017 őszén két új képzési helyszínen (Debrecen, Nyíregyháza) indul gyógypedagógus képzés. Ezzel együtt már öt egyetemen folyik gyógypedagógus-képzés továbbá a Pető András Főiskolán konduktor-képzés.

– Egyeztetést indítanak a Klebelsberg ösztöndíj kiterjesztésének lehetőségéről, amely ösztöndíj az egyeztetések eredményeképpen a jövőben a gyógypedagógus-hallgatókat is érinteni fogja.

– Az Nkt.-ban megjelent, hogy ha a pedagógus-munkakör megfelelő végzettséggel és szakképzettséggel rendelkezővel nem tölthető be, akkor (legfeljebb egy alkalommal a gyakornoki idő lejártáig gyakornokként) alkalmazható az is, aki a nyelvvizsga letétele kivételével a pedagógus-munkakör betöltéséhez előírt végzettséget és szakképzettséget igazoló oklevél kiadásának feltételeit teljesítette.

– Javasolták a gyógypedagógusok és konduktorok előnyben részesítését a továbbfoglalkoztatási kérelmek elbírálása során.

– Célzottan megszólítják a felsőoktatási intézményekben végzetteket, hogy folytatódhasson az gyógypedagógiai nevelési-oktatási intézményekben és a pedagógiai szakszolgálati intézményekben foglalkoztatott gyógypedagógusok számának tendenciózus emelkedése.

Az eddigi intézkedések hatásai már jelenleg is észlelhetőek, a 2013-2016 között időszakban 1305 fővel nőtt a nevelési-oktatási intézményekben és a pedagógiai szakszolgálatokban gyógypedagógus munkakörben tevékenykedő szakemberek száma. A Klebelsberg Központ költségvetésében 2017-ben további 3,8 Mrd Ft többletet biztosítottak a létszám növelésére.

4.3. Kapcsolódó ügyek

4.3.1. Az AJB 1628/2017. számú ügy

A beadványban az ELTE BGGYK egyetemi tanára, szakértője, (gyógypedagógus, klinikai gyermekszakpszichológus) fordult hozzám, kifejezve a TASZ beadványában foglaltakkal való szakmai egyetértését.

A beadványozó és szakértőtársai véleménye szerint a TASZ beadványa megalapozott, ugyanis a fejlesztő nevelés-oktatás kategóriájába sorolt tanulók súlyos és indokolatlan hátrányba

kerülnek minden más – ép vagy fogyatékossgal élő – kortársukhoz képest. Azok a gyermekek és fiatalok, akik ilyen minősítést kapnak, a következő jogsérelmeket szenvedik el:

- Minden más tanulói csoporthoz képest alacsonyabb óraszámot kapnak oktatási szolgáltatásokat.
- A gyermekek nem jogosultak több alapvető oktatási szolgáltatásra (például a tanulói jogviszony létesítésére vagy a napközis foglalkozásokra), amelyet kortársaik alanyai joggal megkapnak.
- Az oktatás helyszínét nagyon sok esetben nem a gyógypedagógiai iskolákban jelölik ki, hanem a család otthonában vagy szociális bentlakásos intézményben.

Leszögezték, hogy a hatályos szabályozás az érintett gyermekek és családjaik hátrányos megkülönböztetését eredményezi, hiszen kevesebb óraszámot és az iskolarendszeren kívül kell tanulniuk. Véleményük szerint ez, az intézményes iskolai oktatástól elkülönített oktatási kategória sérti az Alaptörvény XI. cikke (2) bekezdését, amely szerint Magyarország [a művelődéshez való] jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével (...) biztosítja.” Továbbá sérti az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdését, amely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossg, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Végül sérti az Alaptörvény Q) cikk (2) és (3) bekezdését, amely szerint Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé. Ez utóbbi jogsérelem oka, hogy *Magyarország a CRPD 24. cikkében vállalta, hogy minden fogyatékos tanulónak másokkal egyenlő módon biztosítja az oktatásban való részvételt.*

A szakértők hangsúlyozták, hogy ennek a megkülönböztetésnek semmilyen pedagógiai, gyógypedagógiai indoklottsága nincsen. A súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekeknek megkülönböztetett pedagógiai figyelemre van szükségük, de nincs szükségük arra, hogy külön oktatási besorolást kapjanak a sajátos nevelési igényű tanulók körén belül. Álláspontjuk szerint, olyan személyi és tárgyi feltételeket kell garantálni, amelyeket biztosítják, hogy a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek a hazai oktatási rendszer más tanulókkal egyenrangú polgárai lehessenek, és gyógypedagógiai iskolarendszerű oktatásuk teljes körűen megvalósulhasson.

4.3.2. Az AJB 1671/2017. számú ügy

Halmozottan fogyatékos gyermekek szülei fordultak hozzám panaszbeadványukkal, amelyben a gyermekek fejlesztésével kapcsolatos problémáikat osztották meg. A panaszbeadvány szerint az ügyben érintett EGYMI nem tudja biztosítani a halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztéséhez, napi ellátásához szükséges tárgyi (pl. fejlesztéshez szükséges terem, eszközök), személyi (pl. gyógytornász, terápiás szakember) és szakmai feltételeket. A szülők szeretnék szerető családi környezetben nevelni gyermekeiket, így számukra az intézményi ellátás nem jelent megfelelő alternatívát.

4.3.2.1. Az EGYMI igazgatójától a következő kérdések vonatkozásában kértem tájékoztatást:

Az Intézmény 22 fő súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek fejlesztését látja el. E 22 főből 7 fő mindennapos iskolába járással teljesíti tankötelezettségét, kapja meg a számára szakértői véleményben előírt fejlesztéseket.

Az Intézmény a fejlesztő nevelés-oktatás feladatát a hatályos jogszabályok alapján, a szakértői véleményben meghatározottak szerint végzi. Az Nkt. 15. § (2) bekezdés szerint a fejlesztő nevelés-oktatást a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény látja el egyéni vagy csoportos formában a) saját intézményében külön erre a célra létrehozott csoportban, b) otthoni ellátás keretében, c) abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja.

Az Intézmény a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelését-oktatását a b) és c) formában látja el, mivel az a) pontban megfogalmazott ellátási forma az intézményben nincs, *külön erre a célra csoport létrehozása nem lehetséges. Ennek oka, hogy sem az épület, sem a tárgyi feltételek nem felelnek meg a gondozást igénylő ellátásnak, és oktatási intézményben nem alkalmazható egészségügyi ellátást végző szakember sem.* Mindezek ellenére, azok a családok, akik nem szeretnék gyermekeiket otthonukban az Intézmény szakemberei által elláttatni, vagy ápolási intézményben elhelyezni, és ott igénybe venni az Intézmény által nyújtott fejlesztéseket, őket befogadja az Intézmény. A korábbi években, mivel „külön erre a célra létrehozott csoport” a fent említettek miatt nincs, *a gyermekek fejlesztő nevelését-oktatását életkoruknak megfelelően integrált formában a közép-súlyos értelmi fogyatékosok fejlesztő csoportjaiban végezték.* A fejlődés eltérése és a tevékenység akadályozottsága a motoros, a kommunikációs funkciók és e kettővel szoros kapcsolatban álló értelmi funkciók területén a legszembetűnőbb. A csoportokban folyó nevelés-oktatás azonban a szakemberek véleménye szerint sem szervezési formájában, sem pedagógiai munkáját illetően nem megfelelő a kerekesszékekben ülő gyermekek számára, így kialakítottak számukra egy „kifektetésre” is alkalmas helyiséget, ahol egy több terápiás végzettséggel rendelkező gyógypedagógus, állandóan jelen lévő gyógypedagógiai asszisztens fejleszti-gondozza a gyermekeket. Egészségügyi és pszichés állapotuknak megfelelően az alábbi tevékenységeket végzik napirend szerint: beszédfejlesztés verssel, mesével; ritmusérzék fejlesztése énekléssel, ritmushangszerek segítségével; zenehallgatás, élőzene (furulya): komolyzene, gyermekdalok; Frölich – féle bázisterápia (bazális stimuláció); lazítás, masszírozás (A gyógytornász útmutatásai és ellenőrzése alapján izületi, kéz, ujj, talp); célja ellazulás, rekreáció; Péter Hess féle Tibeti hangmasszázs; Séta, levegőzés; állítógép alkalmazása max. 20 perc; egyénileg heti 1 óra szomatopedagógiai és 1 óra gyógytorna foglalkozás.

A jogszabályi előírásoknak megfelelően gyógytornászt nevelési-oktatási intézményben a Tankerület, mint fenntartó nem alkalmazhat. Gyógytornász szakember hiányában a 2015/2016. tanévben és a 2016/17. tanévben is a Szombathely Megyei Jogú Város önkormányzata által finanszírozott gyógytornász közreműködik a gyermekek terápiájában.

A gyermekek ellátásával kapcsolatos panasz szülőktől nem érkezett. Egy gyermek nagymamája fordult hozzájuk az elmúlt tanévben az ellátás színvonalával kapcsolatos elégedetlenségével. Az Intézmény és a KLIK is, mint fenntartó megadta számára a megfelelő tájékoztatást. Ezt követően az Önkormányzathoz fordult panaszával. Ezután az önkormányzat és a KLIK az Intézménnyel egyeztetve áttekintette a problémát, és döntött a gyógytornász alkalmazásáról. A gyógytornász közreműködése heti 10 órás megbízással a Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata finanszírozásának függvényében valósulhat meg. A 2016/17-es tanév kezdetén ismét elégedetlenségét fejezte ki a nagymama. A KLIK-ben lefolytatott újabb megbeszélést követően, amelyen a Megyei Szakértői Bizottság vezetője is részt vett írásban is megkapta kérdéseire a választ. *Tájékoztatást kapott a jelen lévő édesanyával együtt a gyermek szakértői diagnózisának és ellátásának egészségügyi hangsúlyáról, és a probléma kezelésében esetlegesen segítséget nyújtó civil szervezetekkel való kapcsolatfelvételtől.* Az Intézmény továbbra is biztosítja a szülő, nagyszülő számára a hospitálási lehetőséget, kapcsolattartást a fejlesztő szakemberekkel.

4.3.2.2. Vas Megyei Kormányhivatal Hatósági Főosztály válasza

A panaszbeadványban jelzett körülményekről való megalapozott tájékozódás érdekében tájékoztatást kértem Vas Megyei Kormányhivatal Hatósági Főosztályának vezetőjétől. A Vas Megyei Kormányhivatal Kormány megbízottja válaszlevelében tájékoztatott az intézmény működéséről és leszögezte azt is, hogy a beszerzett ügyiratok alapján az ügyben érintett EGYMI vezetője az intézmény súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő nevelés-oktatásával kapcsolatban 2016. szeptember 8-án kelt levelében már tájékoztatott, és a kormányhivatal is csaknem teljes egészében ugyanarról tud számot adni.

A kormány megbízott válaszleveléhez mellékelten megküldte egy, a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermeke ellátásával kapcsolatos panaszával a Szombathelyi Tankerülethez forduló

szülő ügyében keletkezett iratokat, amelyből fontosnak tartom kiemelni, hogy a tankerületi igazgató a szülőnek címzett tájékoztató levelében javasolta – hivatkozva a megyei szakértői bizottság vezetőjének javaslatára –, hogy *célszerű lenne egyesületekkel, civil szervezetekkel felvenni a kapcsolatot a gyermek megfelelő ellátása ügyében. Az iskolaépület kapcsán a kapcsolódó iratok rögzítik, hogy az maximálisan kibaszta, esetenként túlszűfolt; a gyermekek elhelyezését egy korábban szertárként működő helyiségben oldották meg.*

Végül hangsúlyozta, hogy az infrastrukturális és szakmai feltételek javítása érdekében a Szombathelyi Tankerületi Központ koordinálásában előkészítés alatt van az EFOP-3.1.6. pályázat benyújtása, amely jelentős javulást jelenthet a súlyos, halmozottan fogyatékos gyermekek ellátásában. Információik szerint várható kedvező tartalmú jogszabályi változás a fejlesztő iskolai nevelésre-oktatásra vonatkozóan. Kitért arra is, hogy a kormányhivatal jogszabályi felhatalmazással nem rendelkezik az érintett témában intézkedni, illetve, hogy statisztikai adat – az ellátotti létszámon kívül – és felmérés nem áll rendelkezésükre.

4.3.2.3. *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar dékánjától azzal kapcsolatos szakmai álláspontjáról kértem tájékoztatást az ügyben, hogy szakmailag megfelelő-e azon megoldás, hogy a súlyos halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő-nevelését – külön csoport hiányában – integrált formában a közép-súlyos értelmi fogyatékos gyermekek fejlesztő csoportjaiban végzik az intézményben.*

A dékán tájékoztatása szerint az ügyben érintett EGYMI 2006-ban az elsők között kezdte meg a fejlesztő iskolai oktatást. Pályázati összegből biztosították a tárgyi és személyi feltételeket (akadálymentesítés, hidroterápiás egység, fizioterápiás asszisztens, fejlesztő eszközök, gyógypedagógus szakemberek továbbképzése stb.). A fejlesztő iskolai oktatás bevezetéséről az FSZK 2008-as kiadványában is beszámoltak, illetve néhány egyetemi szakdolgozat is készült a koncepció bemutatásáról.

Az alapkoncepciójuk az volt, hogy az intézmény tanulásban akadályozott vagy értelmileg akadályozott tanulókat foglalkoztató iskolai csoportjaiba részlegesen integrálták a súlyosan-halmozottan fogyatékos (fejlesztő iskolai oktatásban résztvevő) tanulókat, akik az értelmi állapotuknak és életkoruknak megfelelő osztályfokon napi 2-3 tanórán vettek részt (pl. anyanyelv, természetismeret, matematika stb.), továbbá az adott osztály tanórán kívüli közösségi életében is rendszeresen részt vettek. A súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók emellett az egyéni fejlesztési tervükben rögzítettek alapján egyéni vagy kiscsoportos foglalkozások formájában részesültek az állapotukhoz igazodó gyógypedagógiai támogatásban (pl. mozgásnevelés, tangenterkezelés, egyéni kommunikáció-fejlesztés (AAK), evésterápia stb.).

Önmagában véve a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók ilyen jellegű integrációja szakmailag előremutató és igen innovatív, hiszen lehetőséget nyújtott a tanulók számára a szélesebb körű integrációra, a támogatott integráció úgy a súlyosan-halmozottan fogyatékos, mint a kevésbé fogyatékos tanulók számára egyaránt rengeteg előnnyel járt. A beadvány alapján a jelenlegi integráció (súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók integrálása az értelmileg akadályozott tanulók csoportjaiba) csak kényszerű megoldásnak tűnik, mivel nem látszik biztosítottak a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók szükségleteihez igazodó gyógypedagógiai támogatás, terápiás fejlesztés, szükség esetén egészségügyi gondozás.

Amennyiben az intézmény azért nem indít külön erre a célra létrehozott csoportot (Nkt. 15.§ (2) bekezdés), mert nem rendelkezik a szükséges tárgyi és személyi feltételekkel, akkor az egyértelműen azt jelenti, hogy az integráltan elhelyezett súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók számára szükséges személyi és tárgyi feltételekkel sem rendelkeznek. Ennek értelmében nem valódi integrált nevelésről van szó, mivel a fejlesztő nevelés-oktatásban résztvevő tanulók nem tudnak megfelelő tanulási eredményeket elérni az értelmileg akadályozott tanulók számára kidolgozott tantervek és tanmenet alapján, és nem kapják meg a fejlődésükhöz elengedhetetlen segítséget. Ha a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók számára nem biztosítja az intézmény a 32/2012 EMMI rendelet 3. melléklete (Irányelv) alapján a szükségletekhez igazodó, megfelelő

fejlesztő foglalkoztatást (mozgásnevelés, kommunikáció-fejlesztés, fejlesztő gondozás, érzékelés-ézelés fejlesztése stb.), akkor a tanulók nem jutnak hozzá a hazai jogszabályokban előírt állapotuknak, adottságaiknak, szükségleteiknek megfelelő nevelés- oktatáshoz.

Ez a megoldás inkább csak „nappali elhelyezés” jellegű, amivel az intézmény ugyan támogatja a családokat, ám az érintett tanulók számára nem biztosít hatékony fejlődési lehetőséget. A fentieket összefoglalva: a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók ilyen formájú integrációja szakmailag nem megfelelő megoldás. Feltétlenül javasolt lenne az intézményben a fejlesztő nevelés-oktatás tárgyi és személyi feltételek kialakítása és folyamatos biztosítása, hogy a tanulók és családjaik számára is elfogadható megoldás szülessen, és a tanulók a hazai jogszabályokban előírt egyenlő esélyű körülmények között teljesíthessék tankötelezettségüket.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. A törvény 18. § (4) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése leszögezi továbbá, hogy az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére. Hatásköröm megállapításánál figyelemmel voltam az Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) pontjában rögzített hatásköri követelményre is, miszerint az alapvető jogok biztosa tevékenysége során megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak a védelmére.

5.2. Az alapvető jogok tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmanintézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjogkorlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Ugyanakkor a testület a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatának indokolása során azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény negyedik módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglalt felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi élel mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jobbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak,*

követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának lételapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, valamint a XV. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 2. § (1) bekezdésének, 70/A. § (1) bekezdésének és 70/F. § (1) és (2) bekezdésének szövegével, akkor abból az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező jogállamiság elve, az egyenlő bánásmód követelménye, valamint a művelődéshez és ezen belül az oktatáshoz való jog tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírói gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírói döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind az azt követően meghozott határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket. Kiemelendő, hogy az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése tartalmazza, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

5.2.1. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való joga

A gyermekek jogairól szóló ENSZ egyezményt az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án egyhangúan fogadta el és 1990. szeptember 2-án lépett hatályba. A következő évtizedben az ENSZ tagállamok – két ország kivételével – ratifikálták. Ezzel az Egyezmény a legszélesebb körben elismert nemzetközi emberi jogi szerződéssé vált. Magyarország, mint az Egyezményt ratifikáló országok egyike,¹⁷ nemzetközi kötelezettséget vállalt, hogy érvényesíti a gyermekek alapvető jogait és gyakorlatban alkalmazza az egyezmény előírásait.

A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése deklarálja. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére.¹⁸ A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az *az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki*, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében. Ezt az alaptételt megtaláljuk a Gyermekek jogi Egyezménynek a preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt.

¹⁷ a Magyar Köztársaság az 1991. LXIV. törvényben hirdette ki a gyermek jogairól szóló ENSZ Egyezményt

¹⁸ Vö. 21/1996. (V. 17.) AB határozat

5.2.2. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékosokkal élők védelme

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. Cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírói gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott. Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőséggel összefüggésben érdemes arra is utalni, hogy az alapvető jogok biztosa számára az ombudsmantörvény immár fontos célként fogalmazza meg a *leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz* tartozó személyek jogainak fokozott védelmét, ugyanakkor eddig az országgyűlési biztosok – külön törvényi felhívás nélkül is – kiemelt figyelmet fordítottak az ebbe a csoportba tartozók alapvető jogainak a védelmére. A töretlen ombudsmani gyakorlat alapján nyilvánvalóan e személyi körbe tartoznak – különböző okok miatt – a *hajléktalanok, a fogyatékosokkal élő személyek, az idősek, a betegek, ezen belül pedig kiemelten a pszichiátriai betegek, a fogvatartottak, továbbá ide sorolhatóak a 18 év alatti gyermekek, sőt a 18 év feletti fiatal felnőttek* is.

A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek, a közös pont bennük az, hogy helyzetük miatt egyfelől kiszolgáltatottak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben. Másfelől esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat az is, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak, a speciális, rászorultakat segítő szabályozás és gyakorlat kialakításával, fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeit nem vagy nem megfelelően látja el. Legyen szó ugyanakkor indokolatlan közhatalmi beavatkozásról, vagy éppen állami feladat, kötelezettség elmulasztásáról, az érintettek jog-, illetve érdekérvényesítő képessége minimális.

A jogegyenlőség, az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülése és az esélyegyenlőség előmozdításának kötelezettsége, az egyes, kiemelten védett csoportok jogainak megfelelő biztosítása ugyancsak kiemelt fontosságú a foglalkoztatás területén, a munka világában. Az alapvető jogok biztosa minderre, valamint a vizsgálati hatáskör terjedelmére tekintettel az egyenlő bánásmód követelményének előmozdítása érdekében, az egyes védett csoportba tartozó személyek munkavállalásával, munkáltatásával összefüggésben több irányban folytatott átfogó jellegű vizsgálatot.

5.2.3. Az oktatáshoz való jog

Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével,

az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként *valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez*. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését a kötelező – és ezzel összhangban – bárki számára ingyenesen hozzáférhető *alapfokú* oktatással biztosítja.

Az Alkotmánybíróság a 3046/2013. (II. 28.) AB határozatában kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, valamint az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával már több határozatában foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben is fenntartja. Hangsúlyozza, hogy a mindenkori törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, a hiányosságok pótlása, a működési zavarok elhárítása, az ellehetetlenülés megakadályozása. Az alaptörvényi követelmények keretén belül, indokolt esetben a törvényhozót megilleti az oktatási intézményrendszer módosításának, átalakításának joga. A megtett lépésekért éppúgy, mint a szükséges intézkedések elmaradásáért a felelősség a mindenkori kormányzatot terheli.

Az Nkt. rögzíti a kiemelt figyelmet igénylő gyermekek, tanulók körét és jogait. A kiemelt figyelem *azt jelenti, hogy az e körbe tartozók sajátos tulajdonságuk, behzvetük, állapotuk miatt az átlagostól eltérő foglalkozást, figyelmet, speciális szakértelmet, eszközöket és felszerelést igényelnek. E csoport alsóportjába tartoznak azok a gyermekek és tanulók, akik számára egyben különleges bánásmódot is szükséges biztosítani.* Ide tartoznak a sajátos nevelési igényű gyermekek és tanulók, akik a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzdenek.

5.3. Az ügy érdeme tekintetében

Az Alaptörvényből következik, miszerint a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* alapján a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. Figyelemmel voltam arra is, hogy a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének előmozdítása érdekében született meg a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (Fot.), amelynek alapelvei a teljes jogrendszer tekintetében érvényes, így a köznevelés rendszerében is. Fontos kiemelni azt is, hogy a fogyatékos-sággal élő tanulók egyedi igényeinek és szükségleteinek feltérképezése kiemelt fontossággal bír különösen egy az életüket – mind a tanulóra, mind a szülőre nézve – meghatározó döntésre kihatással lévő jogszabály módosítása esetében. Az érintett tanulók tanuláshoz való jogának gyakorlását, az iskolaválasztással kapcsolatos döntés meghozatalát ugyanis jelentős mértékben meghatározza az iskola hozzáférhetősége, elérhetősége, az iskolának az egyes fogyatékosági csoportokhoz igazadó személyi és tárgyi feltételeinek megléte, továbbá a személyiséghez kapcsolódó képzés jellege és minősége.

A Fot. 2. §-ának (5) bekezdése kimondja, hogy az állam köteles gondoskodni a *fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről*, a fogyatékos személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkori lehetőségeivel összhangban. Továbbá a 3. §-a rögzíti azt is, hogy a fogyatékos személyek az őket mindenki mással egyenlően megillető jogaikkal állapotukból fakadóan kevésbé tudnak élni, ezért indokolt, hogy *minden lehetséges módon előnyben részesüljenek*.

Az egyenlő bánásmód követelménye pedig nemcsak azt kívánja meg, hogy az érintettek, így jelen esetben az oktatás feladatainak végrehajtásában közreműködők tartózkodjanak minden olyan magatartástól, amely bizonyos tulajdonságok alapján egyes személyeket hátrányos helyzetbe hoz, hanem olyan pozitív intézkedéseket is, amelyek lehetővé teszik az egyén helyzetéből adódó hátrányok csökkentését, így a köznevelés rendszerében is hangsúlyozottan érvényesülni kell a fogyatékossgal élő gyermekek és tanulók jogainak.

5.3.1. Az egész életen át tartó tanuláshoz való jog

A CRPD oktatásról szóló 24. cikke értelmében

1. A részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek oktatáshoz való jogát. E jog hátrányos megkülönböztetés nélküli, az egyenlő esélyek alapján történő megvalósítása céljából a részes államok *befogadó oktatási rendszert biztosítanak minden szinten, továbbá élethosszig tartó tanulási lehetőséget nyújtanak az alábbiakra figyelemmel:*

a) az emberben rejlő képességek, méltóságérzet és önbecsülés teljes mértékű kifejlesztése, valamint az emberi jogok, alapvető szabadságok és az emberi sokszínűség tiszteletben tartásának erősítése;

b) *a fogyatékossgal élő személyek személyiségének, tehetségének és alkotóképességének, valamint mentális és fizikai képességeinek lehető legteljesebb fejlesztése;*

c) a szabad társadalomban való tényleges részvétel lehetővé tétele a fogyatékossgal élő személyek számára.

2. E jog érvényesítése során a részes államok biztosítják az alábbiakat:

a) a fogyatékossgal élő személyeket fogyatékossguk alapján nem zárják ki az általános oktatási rendszerből, és *a fogyatékossgal élő gyermekeket fogyatékossguk alapján nem zárják ki az ingyenes és kötelező alapfokú oktatásból, valamint a középfokú oktatásból;*

b) *a fogyatékossgal élő személyek a lakóközösségükben élő többi személlyel azonos alapon férnek hozzá a befogadó, minőségi és ingyenes alapfokú oktatáshoz, valamint a középfokú oktatáshoz;*

c) *gondoskodnak az egyén igényeihez történő ésszerű alkalmazkodásról;*

d) a fogyatékossgal élő személyek megkapják a hatékony tanulásukat előmozdító szükséges támogatást az általános oktatási rendszerben;

e) *hatékony, személyre szabott támogató intézkedéseket biztosítanak, a tudományos és társadalmi fejlődés legmagasabb fokának elérését segítő környezetben, a teljes körű integráció céljával összhangban.*

3. A részes államok képessé teszik a fogyatékossgal élő személyeket életvezetési és szociális fejlődési készségek elsajátítására, hogy *elősegítsék az oktatásban és a közösségben való teljes és egyenrangú részvételüket. (...)*

4. E jogok érvényesülésének biztosítása érdekében, a részes államok meghozzák a megfelelő intézkedéseket, hogy olyan tanárokat – közöttük fogyatékossgal élő tanárokat – alkalmazzanak, akik megfelelő képzéssel rendelkeznek a jelnyelv és/vagy a Braille-írás oktatására, valamint hogy *az oktatás bármely szintjén tevékenykedő szakértőket és személyzetet képezzenek.* Az ilyen képzések magukban foglalják a fogyatékossgal kapcsolatos tudatosság fejlesztését, valamint – a fogyatékossgal élő személyeket segítő – megfelelő alternatív és augmentatív módok, kommunikációs eszközök és formák, oktatási technikák és tananyagok használatát.

5. A részes államok biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő személyek *hátrányos megkülönböztetés nélkül és másokkal azonos alapon férnek hozzá az általános felsőfokú oktatáshoz, a szakképzéshez, felnőttoktatáshoz és élethosszig tartó tanuláshoz.* E célból biztosítják az *ésszerű alkalmazkodást* a fogyatékossgal élő személyek számára.

A CRPD 24. cikke kimondja tehát, hogy a fogyatékos személyek oktatáshoz való joga hátrányos megkülönböztetés nélküli, az egyenlő esélyek alapján történő megvalósítása céljából a részes államok *befogadó oktatási rendszert biztosítanak minden szinten, továbbá élethosszig tartó tanulási lehetőséget nyújtanak.* Az ENSZ Fogyatékosügyi Bizottsága 2016 szeptemberében bocsátotta ki a CRPD 24.

cikkéhez, az *inkluzív oktatásról* szóló *Általános Kommentárját*. A Kommentár rögzíti, hogy az inkluzív oktatás magában foglalja a kulturális, szakpolitikai és gyakorlati változást is mind a formális, mind pedig az informális oktatási környezetben az egyes tanulók identitásának és az eltérő követelmények összehangolása érdekében, azon akadályok lebontására vonatkozó elköteleződéssel, amelyek ennek lehetőségét gátolják. *Az inkluzív oktatáshoz való jog magában foglalja az oktatási rendszer kapacitásának megerősítését annak érdekében, hogy minél több tanulót érjen el. Az inkluzív oktatáshoz való jog a teljes és hatékony részvételre, az egyenlő esélyű hozzáférésre, valamennyi tanuló jelenlétére és teljesítésére összpontosít, különös tekintettel azokra, akik különböző okokból marginalizálódnak az oktatásban, vagy annak kockázata áll fenn. Az inkluzív oktatás magában foglalja a hozzáférhetőséget, a kiemelkedő színvonalú oktatásban való előrehaladást, mind formális, mind pedig az informális oktatás területén, hátrányos megkülönböztetés nélkül. Az inkluzív oktatáshoz való jog arra törekszik, hogy a közösségek, a rendszerek és a struktúrák a hátrányos megkülönböztetéssel szemben fellépjenek, beleértve a káros sztereotípiákat, a sokszínűség felismerését, a részvétel támogatását, a mindenki részvételét és a mindenki számára hozzáférhető tanulást akadályozó gátak ledöntését, összpontosítva a fogyatékosokkal élő tanulók jól-létére és sikerére.* Mindez az oktatási rendszerek mélyreható átalakulását követelik meg, a jogalkotás, a szakpolitikák, és a finanszírozás folyamata, az adminisztráció, az oktatás tervezése, átadása és monitorozása terén.¹⁹

A Kommentár szerint *a fogyatékos személyek számára az inkluzív oktatáshoz való hozzáférést több összetett tényező gátolja:*

1. *a fogyatékos ember jogi szemléletben való értelmezésének és implementálásának hiánya, amely értelmében a közösségbeli és társadalmi gátak mindinkább kizárják a fogyatékos személyt, mint az érintett személy fogyatékosága;*
2. *a fogyatékos személyekkel szembeni folyamatos hátrányos megkülönböztetés, súlyosabb mértékben a tartós bentlakásos intézményekben élőket illetően, és a velük szembeni alacsony elvárás a többségi oktatásban, teret engedve az előítéleteknek és a félelemnek, amik kifogás nélkül maradnak;*
3. *az inkluzív és minőségi oktatás, a sokszínűség természetével és előnyeivel kapcsolatos ismeretek hiánya, beleértve a versenyképességet, a mindenki számára hozzáférhető oktatásban; valamennyi szülő elérésének hiánya, a megfelelő reakciók hiánya a követelmények biztosítását illetően, amelyek rosszul értelmezett félelemhez és sztereotípiákhoz vezetnek, miszerint az inklúzió az oktatás minőségét rontja, vagy egyéb módon negatívan hat másokra;*
4. *az elszámolási kötelezettséghez és a programok fejlesztéséhez szükséges részletes adatok és kutatások hiánya, amelyek hátráltatják az inkluzív és minőségi oktatást támogató hatékony irányelvek és kezdeményezések kidolgozását;*
5. *az inkluzív oktatáshoz való jog megvalósításához szükséges politikai akarat, technikai ismeretek és kapacitás hiánya, beleértve a hiányos tanári kart;*
6. *a fogyatékos gyermekek inklúziójához szükséges ésszerű alkalmazkodás és anyagi ösztönzők biztosítása szempontjából alkalmatlan és elégtelen finanszírozási mechanizmus, tárcaközi koordináció, támogatás, fenntarthatóság;*
7. *jogorvoslati és a jogsértésekkel kapcsolatos jóvátételkövetelési mechanizmusok hiánya.*²⁰

A Kommentár 10. pontja értelmében az inkluzív oktatás fogalmán a következők értendők:

1. *Minden tanuló alapvető emberi joga.* Nevezetesen, az oktatás a tanuló egyén joga, és a gyermek esetében nem a szülő vagy a gondviselő joga. A szülői felelősség ebben a vonatkozásban alárendelt szerepbe kerül a gyermek jogával összevetve.
2. *Olyan alapelv, amely a tanulók jól-létét tartja szem előtt, tiszteli a gyermekek méltóságát és autonómiáját, elismeri azon egyedi igényeket és képességeket, amelyek a hatékony társadalmi inklúzióhoz és együttműködéshez nélkülözhetetlenek.*
3. *Más emberi jogok megvalósítási eszköze.* Elsődleges eszköz a fogyatékos személyek számára, amelynek segítségével kiemelkedhetnek a szegénységből, megszerezhetik a teljes

¹⁹ General comment No. 4. (2016), 9.

²⁰ General comment No. 4. (2016), 4.

társadalmi részvételhez és a kizsákmányolástól való védelemhez szükséges eszközöket. Egyben elsődleges eszköz is a befogadó társadalom elérése érdekében.

4. Az oktatáshoz való jog érvényesítését gátló akadályok megszüntetését célzó folyamat és proaktív elköteleződés eredménye, a kulturális, szakpolitikai és a rendszeres iskolák gyakorlatbeli változásokkal, minden tanuló ellátása és hatékony inklúziója érdekében.

A Kommentár kitér továbbá az *exklúzió* (*kirekesztés*), a *szegregáció* (*elkülönítés*), az *integráció* valamint az *inklúzió* fogalmak megkülönböztetésére is. A Kommentár értelmezésében *exklúzió* akkor valósul meg, amikor a tanuló oktatáshoz való hozzáférését direkt vagy indirekt módon, bármilyen formában akadályozzák vagy megtagadják. *Szegregáció* abban az esetben lép fel, amikor fogyatékos gyermekek oktatását egy meghatározott vagy több fogyatékosra kijelölve, reagálva külön környezetben, a nem fogyatékos gyermekektől elkülönítve szervezik meg. Az *integráció* a fogyatékos személyek már fennálló többségi oktatási intézményekbe való elhelyezési folyamata, mindaddig, amíg ez előbbi tud alkalmazkodni az ilyen intézmények standardizált követelményeihez. Az *inklúzió* magában foglalja a szerkezeti reformfolyamatokat megtestesítő tartalmi változásokat és módosításokat, az oktatási módszereket, megközelítéseket, az oktatási struktúrákat és stratégiákat az akadályok ledöntése céljából, hogy minden tanuló részére a saját korosztályának megfelelően méltányos és részvételen alapuló tanulási tapasztalatokat és az igényeiknek, valamint szükségleteiknek leginkább megfelelő környezetet biztosíthassanak. A fogyatékossgal élő tanulók többségi osztályokban való elhelyezése azzal együtt járó strukturális változások (például szervezetek, tanterv, tanítási és tanulási stratégiák) nélkül nem eredményez inklúziót. Az integráció pedig nem garantálja automatikusan a szegregációból az inklúzióba való átmenetet.

Az *inkluzív oktatás főjellemzőit* az Általános Kommentár 12. pontja a következőkben jelöli meg:

1. *Teljes rendszer szemlélet*: az oktatásért felelős tárcáknak biztosítaniuk kell, hogy minden befektetett forrás az inkluzív oktatás, valamint a kultúrát, az irányelveket és a gyakorlatot illető szükséges intézményi változások meghonosítása és beágyazódása irányába hatnak.
2. *Teljes oktatási környezet*: az oktatási intézmények elkötelezett vezetői nélkülözhetetlenek a kultúra, az irányelvek és a gyakorlat meghonosításában és beágyazásában az inkluzív oktatás valamennyi szinten való megvalósításában: osztályok közötti kapcsolatokban, testületi üléseken, szupervízió a tanároknak, tanácsadási szolgáltatások és orvosi ellátás, iskolai kirándulások, költségvetési ráfordítások és a fogyatékos, valamint a nem fogyatékos tanulók szüleivel való érintkezés bármilyen felületen, amikor alkalmas, a helyi vagy a szélesebb közösségekben.
3. *Egész ember megközelítés*: minden személy tanulási képességének elismerése, valamennyi tanuló, beleértve a fogyatékossgal élő tanulókat is, számára magas elvárások lefektetése. Az inkluzív oktatás rugalmas tantervet takar, az oktatási és a tanulási módszerek alkalmazkodnak a különböző erősségekhez, követelményekhez és tanulási módokhoz. Ez a megközelítés magában foglalja a támogatás, az ésszerű alkalmazkodás és a korai intervenció rendelkezéseit, így azok beválthatják a bennük rejlő lehetőségeket. A megközelítés megköveteli a szegregáció megszüntetését olyan oktatási környezettel, amely biztosítja az inkluzív oktatás hozzáférhető tanulási környezetben a megfelelő támogatással. *Az oktatási rendszernek egy személyre szabott oktatással kell reagálnia, nem pedig a tanulóknak kell a rendszerhez igazodnia.*
4. *Támogatott tanárok*: Minden tanár és a személyzet valamennyi tagja olyan oktatásban és tréningekben részesül, amelyeken az inkluzív tanulási környezet megvalósítását célzó kulcsértékeket és kompetenciákat elsajátíthatják, mindez magában foglalja a fogyatékossgal élő tanárokat is. Az inkluzív kultúra olyan hozzáférhető és támogató környezetet nyújt, amely az együttműködésen, interakción és a problémamegoldáson alapuló munkát ösztönzi.

5. *A sokszínűség tisztelete és értéke:* a tanulási közösség minden tagja egyenlő mértékben szívesen látott, a sokszínűség tisztelete alapján, úgymint, többek között a fogyatékoság, faji hovatartozás, bőrszín, nem, nyelv, nyelvi kultúra, vallás, politikai vagy más meggyőződés, nemzeti, etnikai, őshonos vagy társadalmi származása, tulajdon, születés, életkor vagy más helyzet esetén is. Minden tanulónak éreznie kell, hogy értékelik, tisztelik, bevonják és meghallgatják. Az abúzus és a megfélemlítés megelőzését célzó hatékony intézkedéseknek kell érvényesülniük. Az inklúzió az egyedi megközelítése a tanulóknak.
6. *Tanulás-barát környezet:* az inkluzív tanulási környezet egy olyan egyenlő eséllyel hozzáférhető környezetet alkot, ahol mindenki biztonságban támogatva és ösztönözve érzi magát, és képesnek arra, hogy kifejezze önmagát, nagy hangsúlyt fektetve maguknak a tanulóknak a bevonására a pozitív iskolai környezet kialakításában. Elismerik a kortárs csoportok együtt működését a tanulásban, a pozitív kapcsolatok építése; barátságok és elfogadás tartoznak még ide.
7. *Hatékony átmenet:* a fogyatékosággal élő tanulók számára biztosított az iskolából a szakiskolába és a felsőoktatásba, végül pedig a munkába való hatékony átmenet. A tanulók teljesítő képességét és önbizalmát fejlesztik; a tanulók ésszerű alkalmazkodásban és egyenlő bánásmódban részesülnek az értékelési és a vizsgáztatási eljárásokat, valamint a teljesítő képességük és teljesítményük igazolását illetően, másokkal azonos alapon.
8. *A partnerség elismerése:* szülői szervezetek, tanulói szervezetek és szövetségek, iskolaszékek, szülő-tanár szervezetek, és más iskolákat támogató csoportok, akár formális akár nem formális, ösztönözve vannak a fogyatékosággal kapcsolatos megértésük és a tudásuk bővítésére. A szülők/gondviselők és a közösség bevonását forrásokkal és kitartással rendelkező eszközként kell figyelembe venni az együttműködésben. A tanulási közösség és a szélesebb közösség közötti kapcsolatot az inkluzív társadalmak felé vezető útként kell szemlélni.
9. *Monitoring:* Az inkluzív oktatást, mint egy folytonos folyamatot rendszeresen monitorozni kell és értékelni annak érdekében, hogy a szegregáció és az integráció se formális, se pedig informális módon ne jelenjen meg. A CRPD 33. cikke értelmében a monitoringba be kell vonni a fogyatékos személyeket és gyermekeket, valamint az intenzív támogatást igénylő személyeket is, akár az OPD-ken keresztül, ahogy a fogyatékosággal élő gyermekek szülőit vagy a gondviselőit is, ahol szükséges. A fogyatékos-inkluzív indikátorokat a Fenntartható Fejlődés 2030 Agendával összhangban kell fejleszteni és használni.

5.3.2. Az oktatáshoz való jog és az egyenlő esélyű hozzáférés

Az Alaptörvény a XI. cikkében deklarálja, hogy minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, kimondja továbbá, hogy e jogot a *mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással*, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.

Az Oktatás cím alatt a Fot. 13. -14. §-ai a következőket rögzíti – *A fogyatékos személynek joga, hogy állapotának megfelelően és életkorától függően korai fejlesztésben és gondozásban, óvodai nevelésben, iskolai nevelésben és oktatásban, fejlesztő felkészítésben, szakképzésben, felnőttképzésben, továbbá felsőoktatásban vegyen részt* a vonatkozó jogszabályokban meghatározottak szerint.

Abban az esetben, ha az – az e célra létrehozott szakértői és rehabilitációs bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint – *a fogyatékos személy képességeinek kibontakoztatása céljából előnyös, a fogyatékos személy az óvodai nevelésben és oktatásban a többi gyermekkel, tanulóval együtt – azonos óvodai csoportban, illetve iskolai osztályban – vesz részt.* A kiskorú fogyatékos személyt megilleti az a jog, hogy fejlesztése késedelem nélkül megkezdődjön, amint fogyatékoságát megállapították. A fogyatékos személy óvodai nevelését, iskolai nevelését és oktatását ellátó óvodát és iskolát a szülő választja ki a szakértői és rehabilitációs bizottság véleménye alapján.

A Fot. 4. § fb) pontja értelmében *közszolgáltatás* az állam által fenntartott intézmény által végzett *oktatási tevékenység*. A közszolgáltatás pedig *egyenlő eséllyel hozzáférhető* a következő esetekben:

- a *szolgáltatás* egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha *igénybevétele* – *az igénybe vevő állapotának megfelelő önállósággal* – mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban *sérült emberek számára akadálymentes, kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető*;
- az *épület* egyenlő eséllyel hozzáférhető, ha mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban *sérült emberek számára megközelíthető, a nyilvánosság számára nyitva álló része bejárható, vészhelyzetben biztonsággal elbágyható, valamint az épületben a tárgyak, berendezések mindenki számára rendeltetésszerűen használhatók*;
- az *információ* egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha az mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban *sérült emberek számára kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető, az abhoz való hozzájutás pedig az igénybe vevő számára akadálymentes.*²¹

A fogyatékos személy számára – figyelembe véve a különböző fogyatékosági csoportok eltérő speciális szükségleteit – *biztosítani kell a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést.*²² A törvény ezen rendelkezéséhez fűzött indokolás szerint a fogyatékoságügyi civil szervezetek képviselőiből és a szabályozással érintett kormányzati szakértőkből álló munkacsoport javaslata értelmében a Fot. hatályos rendelkezései között jelenleg szereplő, lejárt akadálymentesítési határidők helyett nem célszerű a törvényben újabb határidőket rögzíteni. *A törvény értelmében a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést biztosítani kell a fogyatékos személy számára.*

A Fot. a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés cím alatt rögzíti, hogy a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.) alapján elkészített *köznevelés-fejlesztési tervben* meg kell határozni, hogy az állam által nyújtott közszolgáltatások esetén *milyen módon kerülnek megvalósításra az egyenlő esélyű hozzáférés feltételei.*²³ Az Nkt. 75. §-a értelmében az oktatásért felelős miniszter a köznevelési feladatok megszervezéséhez szükséges döntései előkészítése céljából a hivatal előterjesztése alapján a kormányhivatalok közreműködésével, valamint a helyi önkormányzatok véleményének kikérésével és közreműködésével megyei szintű bontásban feladat-ellátási, intézményhálózat-működtetési és köznevelés-fejlesztési tervet készít, amelynek része a megyei szakképzési terv. (...) A miniszter a köznevelés-fejlesztési tervet legalább ötévente értékeli és szükség szerint módosítja.

A CRPD 4. cikk 3. pontja az Általános kötelezettségek címszó alatt kimondja, hogy az Egyezmény végrehajtására irányuló jogalkotás és politikák kidolgozása és végrehajtása során, továbbá a fogyatékosággal élő személyeket érintő kérdésekkel kapcsolatos más döntéshozatali eljárásokban *a részes államok szorosan egyeztetnek, amelybe aktívan bevonják képviselői szervezeteiken keresztül a fogyatékosággal élő személyeket, ideértve a fogyatékosággal élő gyermekeket is.* Amint arra az A/B/263/2017. számú jelentésemben rámutattam, ehhez kapcsolódóan a Fot. 2. § (3) bekezdése értelmében *a tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit,* és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek. A CRPD-ben rögzített általános kötelezettséggel szemben az Nkt. fent idézett rendelkezése a fogyatékosággal élő személyeket és érdekképviselői szervezeteiket nem vonja be a köznevelési-fejlesztési terv elkészítésébe, az azzal kapcsolatos tervezési és döntési folyamatokba, számukra teljes és hatékony részvételi lehetőséget nem biztosít. Mindebből következően az Nkt. jelzett hiányossága egyben *a fogyatékosággal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével és az érintett személyek vonatkozásában az oktatáshoz való joggal összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.*

²¹ Fot. 4. § f) pont

²² Fot. 7/A. § (1) bekezdés

²³ Fot. 7/B. § (3) bekezdés

Amint azt az AJB-263/2017. számú jelentésem szintén rögzítette, *az a tény, hogy a köznevelés-fejlesztési terv nem kellő hangsúllyal tér ki az oktatás fogyatékos tanulók számára való egyenlő esélyű hozzáférhetővé tételére, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével és az érintettek vonatkozásában az oktatáshoz való joggal összefüggésben okozott visszásságot, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.*

Álláspontom szerint ugyanis a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek esetében még kiemelkedőbb jelentőséggel bír a jogalkotási, döntési, tervezési és végrehajtási folyamatokban való hatékony érdekképviseletük, így az AJB-263/2017. számú jelentésemben rögzített alapvető jogokkal összefüggő – fenti – visszásságok megállapításait, különös tekintettel a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekekre, továbbra is fenntartom.

5.3.3. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók oktatáshoz való joga

5.3.3.1 Sajátos nevelési igényű tanulók fogalmi hiányosságai kapcsán

A 32/2012. (X.8.) EMMI rendelet részletezi a *súlyos és halmozott fogyatékossg* jellemző ismérveit. Ez az egész élet során fennálló olyan állapot, amelyre jellemző, hogy a testi struktúrák károsodása következtében a speciálisan humán funkciók – mint a kommunikáció, a beszéd, a mozgás, az értelem és az érzékelés-észlelés – minimálisan két területén súlyos vagy legsúlyosabb mértékű zavar mutatható ki. Ennek következtében az érintett személy pszichofizikai teljesítményei extrém mértékben eltérnek az átlagtól, így tevékenységeiben erősen akadályozottá válik, és társadalmi részvételében jelentősen korlátozott lehet. A súlyos és halmozott fogyatékossg hátterében rendszerint a korai életszakaszban bekövetkező, a központi idegrendszert érintő komplex károsodás áll. A fogyatékossgok a legkülönbözőbb kombinációkban és súlyossági fokozatokban, esetleg eltérő időben jelenhetnek meg. Az Nkt. 15. §-a e fogalomra épít fel egy önálló intézményrendszert, a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók oktatására a fejlesztő nevelés-oktatást. A súlyos, halmozott fogyatékossg a pedagógiai megsegítés, nevelés, oktatás, fejlesztés szempontjából *sajátos nevelési igényként jelentkezik*. Ennek ellenére az Nkt. 4. §-a az értelmező rendelkezései között a 23. pont nem sorolja fel a súlyos és halmozottan fogyatékossgal élő tanulókat a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló körébe. Eszerint ugyanis a sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd-fogyatékos, több fogyatékossg együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd. Az értelmező rendelkezés felsorolásából hiányzik azonban a súlyos és halmozottan fogyatékossg kategóriája.

Mind ezek alapján megállapítom, hogy az Nkt. sajátos nevelési igényű gyermekekre, tanulóira vonatkozó értelmező rendelkezése a súlyos és halmozottan fogyatékossg definitív értelmezése tekintetében hiányos, amely így a jogbiztonság követelményébe ütköző visszásságot okoz.

5.3.3.2 A szakértői bizottságok szerepe a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók oktatáshoz való hozzájárulásában

A feltárt tényállás szerint a gyermek állapota felmérésére *vonatkozó jogszabályi rendelkezés nem kellően részletezett*, nem határozza meg a teljes körű diagnózishoz szükséges felmérés irányvonalait. A válaszadók továbbá kevésnek tartották az egyszeri vizsgálati alkalmat, helyette a folyamatdiagnosztika szorgalmazására tettek javaslatot, mert ez alapozza meg a gyermek komplex fejlesztését, nevelését, oktatását, rehabilitációját. Hiányzóknak tartották továbbá a *súlyosan-halmozottan fogyatékos személyekre vonatkozó komplex gyógy-pedagógiai, pszichológiai, orvosi vizsgálati diagnosztikus protokollját*.

A 15/2013. EMMI rendelet 2. mellékletének 3. pontja rögzíti a szakértői vizsgálatot végző szakembercsoport személyi feltételeit, amely gyógypedagógus, pedagógus, pszichológus, orvos szakemberekből tevődik össze. Ugyanakkor a szakértői bizottság vizsgálatában a jogszabályban *nem határozza meg a fogyatékoság típusának megfelelő gyógypedagógiai szakember alkalmazását.* E hiányosság további akadályát képezi a súlyosan-halmozottan fogyatékos tanulók valós állapota feltérképezésének.

Ez utóbbi két hiányosság (szakember és protokoll hiány) összefügg azzal a problémával, hogy *a bizottság számos esetben nem a tanuló állapotának megfelelő oktatási intézményt, szakembert, óraszámot és fejlesztést ír elő.*

A válaszadók valószínűsítették azt is, hogy az intézmény kijelölésénél a szakértői bizottságok *az aktuális állami, és szülői egyetértés esetében nem állami fenntartású intézmények férőhelyei ismeretében* határozzák meg a szakértői véleményükben a tanulók diagnózisát, annak érdekében, hogy számukra az oktatáshoz való hozzáférhetőség valamilyen formában biztosítható legyen.

A szakértői bizottságok a jelenlegi szakmai, jogi és infrastrukturális feltételek mellett kialakított kényszerű eljárásának az a következménye, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók tényleges ellátási és oktatási *igényeinek megfelelő intézményhálózat nem alakulhatott ki,* és nem kapható valós adat arról, hogy valójában milyen és hány férőhelyre lenne szükség az érintett tanulók oktatásához.

Az Nkt. 47. § (1) – (2) bekezdései értelmében a sajátos nevelési igényű tanulónak joga, hogy különleges bánásmód keretében állapotának megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai ellátásban részesüljön attól kezdődően, hogy igényjogosultságát megállapították. A különleges bánásmódnak megfelelő ellátást *a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint kell biztosítani.* A szülő választja ki a sajátos nevelési igényű tanuló számára megfelelő ellátást nyújtó nevelési-oktatási intézményt az illetékes szakértői bizottság szakértői véleménye alapján, a szülő és a gyermek igényeinek és lehetőségeinek figyelembevételével.

A feltárt tényállás és a fenti rendelkezések összevetése alapján megállapítom, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók oktatáshoz való hozzáférhetőségét megalapozó szakértői bizottsági eljárás feltételrendszere alapjaiban hiányos, amely nem teszi lehetővé a valós képzési hely és fejlesztési idő pontos meghatározását, így a tanulók oktatáshoz való jogával és a gyermekek mindenképp felett álló érdekeivel összefüggésben súlyos visszásságot okoz.

5.3.3.3 A fejlesztő nevelés-oktatás intézményrendszere tekintetében

Az Nkt. 15. § (1) – (4) bekezdései²⁴ rendelkeznek a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók neveléséről, oktatásáról, amely szerint a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmény fejlesztő nevelést-oktatást végző iskolaként működik, ha kizárólag súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekeket lát el. A feltárt tényállás szerint a köznevelés információs rendszerének intézménytörzsi nyilvántartásában rögzített adatok, valamint az intézmények által ellátott feladatok alapján 89 olyan intézmény működik, amely ellát fejlesztő nevelés-oktatás alapfeladatot. Ezek közül 71 köznevelési intézmény állami, 5 egyházi és 13 egyéb fenntartásban működik. Az állami fenntartású intézmények a célra létrehozott csoportjaiban 824 gyermek, otthoni ellátás keretében 393 gyermek, abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja 654 súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek vesz részt fejlesztő nevelés-

²⁴ Az Nkt. 15. § (2) bekezdése 2017. szeptember 1-től új az alábbi szövegezéssel lép hatályba:

(2) Ha a sajátos nevelési igényű gyermek súlyos és halmozottan fogyatékos, attól az évtől kezdődően, hogy tankötelessé válik, fejlesztő nevelés-oktatásban vesz részt.

(2a) A fejlesztő nevelés-oktatást a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmény látja el egyéni vagy csoportos formában

a) saját intézményében külön erre a célra létrehozott csoportban,

b) otthoni ellátás keretében,

c) abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja.

oktatásban. Az egyházi és az egyéb fenntartású intézmények által folytatott fejlesztő nevelés-oktatásban részt vevő tanulókról központi létszám adat nem áll rendelkezésre. Súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók létszám adatát az Oktatási Hivatal sem gyűjti központilag, amely visszavezethető a Nkt. hiányos sajátos nevelési igényű tanuló fogalmára is.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulói létszám nem állapítható meg, így arra sincs lehetőség, hogy a jogosulti kör létszámához igazodjon az intézményhálózat kialakítása, férőhely megteremtése, amely a fogyatékossgal élő tanulók oktatáshoz való hozzáférhetőségével összefüggő visszasságot idéz elő.

5.3.3.4 Személyi és tárgyi feltételek kapcsán

A fejlesztő nevelés-oktatást az Nkt. 15. § (3) bekezdése alapján az oktatásért felelős miniszter rendeletében foglaltak alkalmazásával, a sajátos nevelési igény típusának megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatásával, a szülő igénye, a gyermek állapota és a szakértői bizottság fejlesztő foglalkozások heti óraszámára vonatkozó javaslatának figyelembevételével kell megszervezni.

A sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló neveléséhez és oktatásához továbbá az Nkt. 47. § (4) a bekezdése alapján következő feltételek szükségesek:

- a) a gyermek, tanuló külön neveléséhez és oktatásához, a fejlesztő nevelés-oktatáshoz, a sajátos nevelési igény típusának és súlyosságának megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatása, a neveléshez és oktatáshoz szükséges speciális tanterv, tankönyv és egyéb segédlet,
- b) egyéni előrehaladású neveléshez és oktatáshoz, integrált óvodai neveléshez, iskolai nevelés-oktatáshoz, az illetékes szakértői bizottság által meghatározottak szerinti foglalkozáshoz a sajátos nevelési igény típusának és súlyosságának megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatása, a foglalkozásokhoz speciális tanterv, tankönyv, valamint speciális gyógyászati és technikai eszközök,
- c) a fejlesztési területek szakértői bizottság által történő meghatározása.²⁵

A személyi és tárgyi feltételekkel összefüggő kérdésekre a válaszadók jelentős többsége megerősítette, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók ellátásában a legnagyobb nehézséget a gyógypedagógus szakemberhiány okozza. Emiatt sem a szakértői véleményben rögzített óraszámot nem tudják biztosítani, sem a tanuló állapotának megfelelő fejlesztést, különösen problémás az autizmussal élő tanulók szakember ellátottsága. A szakemberhiány visszavezethető a képzések szervezésére, hiszen azok egy része csak önköltséges formában szerezhető meg, illetve az felsőoktatási intézményektől kapott válaszok alapján jelenleg kifejezetten a súlyos és halmozottan fogyatékos személyek fejlesztésére vonatkozó speciális képzés nincs Magyarországon. Számos válaszadó jelezte azt is, hogy a fogyatékossg típusa szerinti gyógypedagóguson, illetve konduktoron felül a gyermek egészségügyi állapotára is szükséges lenne szakember biztosítása, hiszen e gyermekek állapota egészségügyi szakszemélyzet jelenlétét (ápoló, orvos, gyógytornász) is igényelik.

A válaszadók a tárgyi feltételek hiánya kapcsán az alulfinanszírozottság miatt az infrastrukturális feltételek hiányán túl a speciális tárgyi eszközök hiányát is jelezték, mert nem tudják beszerezni a fejlesztő nevelés-oktatáshoz szükséges speciális fejlesztő eszközöket.

Az AJB-1671/2017. számú egyedi ügy érintett tanulója tekintetében is a tárgyi és személyi feltételek hiánya miatt jött létre kényszermegoldás, mind jogi, mind gyógypedagógiai szempontból meg nem engedhető módon, ugyanis a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulót a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulókkal együtt közös csoportba helyezték el.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő nevelés-oktatásához hiányoznak a személyi és tárgyi feltételek, illetve az állapotuknak megfelelő szakirányú felsőfokú képzések, amely a fogyatékossgal élő tanulók oktatáshoz való hozzáférhetőségével összefüggő visszasságot idéz elő.

²⁵ Nkt. 47. § (4) bekezdés

5.3.3.5 Az oktatási intézménybe való eljutás lehetőségei kapcsán

A megkeresett szervek válaszai alapján a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók iskolába való eljutását sok tényező akadályozza. Hiába jogosultak utazási kedvezményre a tömegközlekedés igénybevételénél, azt állapotuknál fogva nem tudják igénybe venni, sok esetben személygépkocsival nem rendelkeznek az érintett családok, így az azzal kapcsolatos költségtérítést sem tudják igénybe venni. Többben jelezték azt is, hogy hiányzik a támogató szolgáltatás (szállítás), illetve a családok nem tudják finanszírozni a gyermek utaztatásához szükséges speciális szállító járművet.

Az Nkt. 74. § (5) bekezdése értelmében a kötelező felvételt biztosító iskolába való utaztatásról a fenntartó gondoskodik. A szaktárca álláspontja²⁶ szerint e szabály alkalmazandó abban az esetben is, ha a tanuló iskoláját a szakértői bizottság jelöli ki. A szaktárca álláspontjával egyetértésben hangsúlyozni kívánom, hogy a szakértői bizottság által kijelölt intézmény a bizottság véleménye alapján válik kötelező felvételt biztosító iskolává, a tanulót az iskola köteles felvenni, így az iskola fenntartójának feladatává válik a tanuló iskolába való utaztatásának a megszervezése és költségeinek viselése. E követelménynek pedig az oktatási intézmények fenntartói nem tudnak eleget tenni, hiszen sem anyagi forrásaik, sem eszközeik nincsenek a tanulók utaztatásához. Az Emberi Erőforrások Minisztériumának oktatásért felelős államtitkára²⁷ jelezte azt is, hogy az ehhez szükséges pénzügyi keret nem jelenik meg a Klebelsberg Központ címkézett költségvetésében.

A feltárt tényállás és a fenti rendelkezések összevetése alapján megállapítom, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók iskolába való eljutását a feltételek hiánya akadályozza, vagy adott esetben teljes mértékben ellehetetleníti, ami pedig az érintett tanulók tekintetében oktatáshoz való jog és a gyermekek mindennek felett álló érdekeivel összefüggésben súlyos visszásságot okoz.

5.3.3.6 Az iskolai oktatás feltételrendszerének hiánya tekintetében

A sajátos nevelési igényű tanuló fejlesztő nevelés-oktatásához az Nkt. 47. § (4) bekezdés a) és b) pontjai alapján a személyi feltételeken túl *speciális tanterv, tankönyv és egyéb segédlet szükséges*, továbbá az illetékes szakértői bizottság által meghatározottak szerinti foglalkozáshoz a sajátos nevelési igény típusának és súlyosságának megfelelő speciális tanterv, tankönyv, valamint speciális gyógyászati és technikai eszközök kell. Továbbá a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek ellátását Nkt. 15. § (3) bekezdése alapján *a szakértői bizottság fejlesztő foglalkozások heti óraszámára vonatkozó javaslatának figyelembevételével kell megszervezni*. A heti fejlesztő foglalkozások száma *nem lehet kevesebb húsz óránál*. Indokolt esetben a szülő kérésére, ha a gyermek állapota szükségessé vagy lehetővé teszi, *ennél több vagy kevesebb óraszám is megállapítható*. Megszervezésekor e törvénynek a tankötelezettségre, a pedagógiai munka szakaszaira, a *Nat-ra és a kerettantervekre, az intézménytípusokra, a tanítási év rendjére, a tanítási, képzési idő rendjére, a tanulói jogviszony létesítésére, a gyermek, tanuló kötelességének teljesítésére és a felnőttoktatásra vonatkozó rendelkezéseit nem lehet alkalmazni*.

A válaszadók véleménye szerint a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók iskolai oktatása több tényező hiánya miatt nem teljesülhet. Többek között a szakértői bizottságok által szakvéleményben rögzített óraszámok csökkenthetők a szülő kérésére, a gyermek állapotára hivatkozással, azonban a gyermek állapotát diagnosztizáló szakértői vélemény felülvizsgálata nélkül. Ez a tanulók fejlesztő nevelés-oktatásának a kiüresedéséhez vezethet a tanuló állapotától függetlenül. A válaszadók ugyanakkor az óraszám növelésére vonatkozó szülői kérelemről nem tudtak beszámolni.

E tanulók tekintetében felmerült a jogszabályban rögzített minimum óraszám felülvizsgálatának szükségessége is, arra hivatkozással, hogy a súlyos és halmozottan fogyatékos

²⁶ Az EMMI az AJB-7/2016-os számú ügyben adott 42021-7/2016/KOIR számú levele

²⁷ Az EMMI az AJB-7/2016-os számú ügyben adott 30543-2/2016/KOIR számú levele

tanulók számára is biztosítható legyen a tanórákon kívüli foglalkozásokon, szakkörökön, napközín való részvétel.

A korábban hivatkozott Nkt. 15. § (3) bekezdés utolsó mondata meghatározza a fejlesztő nevelés-oktatásra vonatkozó eltérő szabályokat, amelyek között kizárja ebben az iskola típusban a törvény tankötelezettségre, pedagógiai munka szakaszaira, *Nat-ra és a kerettantervekre, intézménytípusokra, tanítási év rendjére, tanítási, képzési idő rendjére, tanulói jogviszony létesítésére, gyermek, tanuló köteletségének teljesítésére és felnőttoktatásra vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazását.* Álláspontom szerint e rendelkezésben a *Nat-ra és a kerettantervekre, intézménytípusokra, tanítási év rendjére, tanítási, képzési idő rendjére, tanulói jogviszony létesítésére vonatkozó szabályok alkalmazásának kizárása miatt iskolai oktatás sem képzelhető el, mivel éppen a kizárt rendelkezések jelentik az iskolai oktatás lényeges összetevőit. Mindezekre figyelemmel a jelen jogszabályi rendelkezések alapján a tanuló és az iskola között tanulói jogviszony sem jöhet létre, még annak ellenére sem, hogy e tanulókra egyben tankötelezettség teljesítését írja elő ugyanezen szakasz másik mondata, mindez pedig az érintett súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek oktatásához való jogával összefüggő visszásságot okoz.*

5.3.3.7 A fejlesztő-nevelés oktatás iskolán kívüli biztosítása

Ha a sajátos nevelési igényű gyermek súlyos és halmozottan fogyatékos, fejlesztő nevelés-oktatásban vesz részt. A fejlesztő nevelés-oktatást *Nkt. 15. § (2) bekezdés b) és c) pontja* alapján a gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény látja el egyéni vagy csoportos formában otthoni ellátás keretében, abban az intézményben, amely a gyermek ápolását, gondozását ellátja.

A feltárt tényállás és a válaszadók véleménye szerint a szakértői bizottság férőhely hiánya miatt inkább egyéni otthoni ellátást javasol, annak érdekében, hogy legalább pár órát kapjon a tanuló. Ezt a szülők, gyámok még akkor is elfogadják, ha a gyermek a jogszabályban rögzített 20 óránál jóval kevesebb óraszámban jut oktatáshoz. E kompromisszumos megoldások nem ösztönzik a fenntartót a szükséges férőhely kialakítására, a szállítás megszervezésére és a szakmailag és létszámban megfelelő szakember biztosítására, a szakértői bizottság javaslata pedig „konzerválja” az alacsony számú, ebből következően pedig szakmailag nem megfelelő színvonalú szolgálatot.

A feltárt tényállás alapján megállapítom, hogy a férőhely hiányában a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók számára az otthoni és a gyermek ápolását és gondozását ellátó intézményben való fejlesztő-nevelés oktatás biztosítása – eltekintve azon esetekből, ahol az a gyermek egészségügyi állapota miatt valóban szükséges – indokolatlan, a szakértői véleményekben az ilyen jellegű feladatellátás a tanuló oktatásának színvonalát csökkenti, mindez az érintett tanulók oktatásához való jogával, valamint a gyermekek mindenek felett álló érdekével összefüggő visszásságot idéz elő.

5.3.3.8 A tankötelezettség teljesítése a fejlesztő-nevelés oktatásban

Az 5.3.2. pontban foglaltakon túl az Nkt. is rögzíti a befogadó, a hátrányos megkülönböztetést egyúttal elutasító oktatási rendszer – mint állami közszolgálati feladat – működtetését, amely valamennyi, így a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulók számára is egyenlő eséllyel hozzáférhető, és garantálja az élethosszig tartó tanulás lehetőségét. Az Nkt. 1. § (1) bekezdése értelmében ugyanis a törvény célja olyan köznevelési rendszer megalkotása, amely *elősegíti a gyermekek, fiatalok harmonikus lelki, testi és értelmi fejlődését, készségeik, képességeik, ismereteik, jártasságaik, érzelmi és akarati tulajdonságaik, műveltségük életkori sajátosságainak megfelelő, tudatos fejlesztése révén, és ezáltal erkölcsös, önálló életvitelre és céljaik elérésére, a magánérdeket a köz érdekeivel összeegyeztetni képes embereket, felelős állampolgárokat nevel.* Kiemelt célja a nevelés-oktatás eszközeivel a társadalmi leszakadás megakadályozása és a tehetséggondozás.

*A köznevelés (...) általános kereteit és garanciáit az állam biztosítja. A köznevelés egészét többek között az egyenlő bánásmód is meghatározza.*²⁸ Az Alaptörvényben foglalt *ingyenes és kötelező alapfokú, ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú nevelés-oktatáshoz való jog biztosítása az értségi megszerzéséig, illetve a szakképzésről szóló törvényben meghatározott feltételek szerinti második szakképesítés megszerzését biztosító első szakmai vizsga befejezéséig a magyar állam közszolgálati feladata.*²⁹ Magyarországon – az e törvényben meghatározottak szerint – *minden gyermek köteles az intézményes nevelés-oktatásban részt venni, tankötelezettségét teljesíteni.*³⁰ A tankötelezettség általános iskolában, középfokú iskolában, Köznevelési és Szakképzési Hídprogram keretében, valamint *fejlesztő nevelés-oktatásban teljesíthető.*³¹ A tanulók külön iskolai nevelését, oktatását végző iskolai osztályt a sajátos nevelési igény típusának megfelelően kell létrehozni. A gyógypedagógiai nevelésben, oktatásban részt vevő nevelési-oktatási intézményben a gyermek, tanuló egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs ellátásban is részesül.³²

Jelentésemben fentebb már rámutattam arra, hogy az Nkt. sajátos nevelési igényű tanulóra vonatkozó értelmező rendelkezése hiányos, ennek következtében ismeretlen a jogosultak létszáma is. Feltártam, hogy elégtelen e tanulók oktatáshoz való hozzáférhetőségét megalapozó szakértői bizottsági eljárás feltételrendszere a diagnosztizálásban. Az előzőekből következően a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanulói létszám ismeretének hiányában arra sincs lehetőség, hogy létszámukhoz igazodjon az intézmény hálózat kialakítása, a szükséges férőhelyek megteremtése. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók, amennyiben van férőhely és tankötelezettségüket iskolába járással teljesíthetnék, azt sok esetben az iskolába való eljutás feltételeinek hiánya akadályozza, vagy adott esetben teljes mértékben ellehetetleníti. A férőhely hiányában pedig a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók számára csak az otthoni és a gyermek ápolását és gondozását ellátó intézményben való fejlesztő-nevelés oktatás marad – eltekintve azon esetekből, ahol az a gyermek egészségügyi állapota miatt valóban szükséges –, amely egyben oktatásuk színvonalának csökkenésével jár(hat).

A meglévő feltételrendszerrel összefüggésben rögzítettem e tanulók tekintetében a fejlesztő nevelés-oktatásukhoz hiányozó személyi és tárgyi feltételeket, illetve e tanulók oktatását végző pedagógusok esetében a fogyatékos típusának megfelelő szakirányú felsőfokú képzéseinek elégtelen voltát.

Továbbá az Nkt. kizárja a Nat-ra és a kerettantervekre, intézménytípusokra, tanítási év rendjére, tanítási, képzési idő rendjére, tanulói jogviszony létesítésére vonatkozó szabályok alkalmazását, amelyek az iskolai oktatás alapjait jelentik, és nélkülük iskolai oktatás nem képzelhető el.

Az Nkt. a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók számára előírja a tankötelezettség teljesítését egy önálló oktatási formában, amely nem általános iskola és középiskola, de nem is HID program, ahol a többségi tanulók számára az oktatáshoz való jog érvényesül, hanem azoktól elkülönülő intézményi forma a fejlesztő nevelés-oktatás. Ez utóbbiban a tanulók az egyedi szükségleteikre és igényeikre tekintettel a hagyományos értelemben vett oktatás mellett jogosultak egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs ellátásra is. Ugyanakkor a jelentésben részletezett alapvető hiányosságok miatt ez az oktatási forma kiüresedik és a tanulók számára inkább az egészségügyi eleme dominál, miközben az ehhez is szükséges személyi (ápoló személyzet, gyógytornász) és tárgyi feltételek (speciális eszközök) sem állnak maradéktalanul rendelkezésre.

A CRC 23. cikkében rögzíti, hogy a fogyatékossgal élő gyermek valóban részesülhessen oktatásban, képzésben. Továbbá a Gyermekjogi Egyezményhez fűzött Kommentár hangsúlyozza a fogyatékossgal élő gyermekek jogát a többségi iskolákba való befogadásuk elismeréséről. A

²⁸ Nkt. 1. § (2) bekezdés

²⁹ Nkt. 2. § (1) bekezdés

³⁰ Nkt. 45. § (1) bekezdés

³¹ Nkt. 45. § (7) bekezdés

³² Nkt. 47. (5) bekezdés

CRC a 28. cikkében leszögezi, hogy a részes államok az alapfokú oktatást mindenki számára kötelezővé és ingyenessé teszik.

Mindebből következően álláspontom szerint a fenti hiányosságok egyben *a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével, az egyenlő bánásmód követelményével és az érintett személyek vonatkozásában az oktatáshoz való joggal összefüggésben visszásságot okoznak, továbbá nem felelnek meg a CRPD 4. cikkéből és a CRC rendelkezéseiből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.*

6. Intézkedésem

A jelentésben feltártakra figyelemmel az alapvető jogokkal összefüggő visszásságok megszüntetése és bekövetkezésük lehetőségének jövőbeni megelőzése céljából az Ajb. 31. §-a alapján felkérem az *emberi erőforrások miniszterét*, hogy különös tekintettel az egyenlő bánásmód követelményére a súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók oktatáshoz való egyenlő esélyű hozzáférésük, számukra a tényleges oktatás feltételeinek (fogalom meghatározás, férőhely létrehozás, személyi és tárgyi feltételek megteremtése, intézménybe való eljutás megszervezése, szakértői bizottságok diagnosztikai eljárásának és intézménykijelölő szerepének egyértelműsítésével) biztosítása érdekében tegye meg a szükséges intézkedéseket.

Budapest, 2017. június 28.

A gyermekvédelmi szakszolgálatok válaszainak összesítése

megye	súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek száma	Hol helyezték el a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekeket?		
		gyermekvédelmi intézményben	szociális intézményben	nevelő szülőknél
Bács-Kiskun	22 fő	13 fő	9 fő	–
Baranya	12 fő	–	12 fő	–
Békés	20 fő	8 fő	7 fő	5 fő
Borsod-Abaúj-Zemplén	22 fő ³³ 29 fő ³⁴	22 fő	28 fő	–
Budapest	10 fő	4 fő	3 fő	3 fő
Csongrád	21 fő	8 fő	1 fő	12 fő
Fejér	14 fő	2 fő	9 fő	3 fő
Győr-Moson-Sopron e	35 fő	20 fő	6 fő	9 fő ³⁵
Hajdú-Bihar	34 fő	2 fő	32 fő	–
Heves	27 fő	–	27 fő	–
Jász-Nagykun-Szolnok	19 fő	–	15 fő	4 fő
Komárom-Esztergom	8 fő	–	8 fő	–
Nógrád	10 fő	3 fő	5 fő	1 fő
Pest	36 fő	–	24 fő	12 fő
Somogy	31 fő ³⁶ 1 fő ³⁷	30 fő		2 fő
Szabolcs-Szatmár-Bereg	50 fő	37 fő		13 fő
Tolna	6 fő	1 fő	5 fő	–
Vas	1 fő	–	1 fő	–
Veszprém	5 fő	2 fő	3 fő	–
Zala	19 fő	1 fő	16 fő	1 fő

³³ halmozottan fogyatékos, ebből súlyos fogyatékos 2 fő, legalább egy fogyatékoság alapján

³⁴ halmozottan fogyatékos, ebből súlyos fogyatékos 28 fő

³⁵ halmozottan fogyatékos gyermek

³⁶ halmozottan fogyatékos

³⁷ súlyos fogyatékos

A fejlesztő nevelés-oktatás hol valósul meg?					
Megye	súlyos és halmozottan fogyatékos gyermekek száma	külön csoportban ³⁸	otthoni ellátás keretében	szociális intézményben	egyéb
Bács-Kiskun	22 fő	–	–	22 fő ³⁹	–
Baranya	12 fő	–	–	12 fő	–
Békés	20 fő	3 fő	–	15 fő	2 fő ⁴⁰
Borsod-Abaúj-Zemplén	22 fő ⁴¹ 29 fő ⁴²	12 fő 29 fő	–	–	–
Budapest	10 fő	–	–	–	–
Csongrád	21	–	–	–	12 fő ⁴³
Fejér	14 fő	3 fő	–	11 fő	–
Győr-Moson-Sopron	–	–	–	–	–
Hajdú-Bihar	34 fő	–	–	28 fő	–
Heves	27 fő	19 fő	–	8 fő	–
Jász-Nagykun-Szolnok	19 fő	–	–	–	–
Komárom-Esztergom	8 fő	–	–	8 fő	–
Nógrád	10 fő	–	–	–	–
Pest	36 fő	–	10 fő	24 fő	–
Somogy	31 fő ⁴⁴ 1 fő ⁴⁵	–	–	–	–
Szabolcs-Szatmár-Bereg	50 fő	–	–	–	–
Tolna	6 fő	1 fő	–	5 fő	–
Vas	1 fő	–	–	1 fő	–
Veszprém	5 fő	3 fő	2 fő	–	–
Zala	18 fő	2 fő	–	14 fő	2 fő ⁴⁶

³⁸ gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési, nevelési-oktatási intézmény saját intézményében külön erre a célra létrehozott csoportban

³⁹ egyéni vagy csoportos foglalkozáson

⁴⁰ pedagógiai szakszolgálatnál

⁴¹ halmozottan fogyatékos, ebből súlyos fogyatékos 2 fő, legalább egy fogyatékoság alapján

⁴² halmozottan fogyatékos, ebből súlyos fogyatékos 28 fő

⁴³ gyermekvédelmi szolgálatnál

⁴⁴ halmozottan fogyatékos

⁴⁵ súlyos fogyatékos

⁴⁶ iskolában és gondozási helyen megosztva, magántanulók

Megye	A jelenlegi intézményhálózat lefedi-e a szükségleteket?	
	Várólista	Hiányosságok
Bács-Kiskun	nincs adat	férőhely hiány
Baranya	nincs adat	nincs adat
Békés	nincs adat	nincs adat
Borsod-Abaúj-Zemplén	szociális intézményekben gyermekvédelmi intézményekben (időszakosan)	férőhelyhiány
Budapest	van	férőhelyhiány
Csongrád	1 telephelyen	esetleges férőhelyhiány, egyes intézményekben
Fejér	van	– férőhelyhiány – személyi feltételek hiánya
Győr-Moson-Sopron	van	férőhelyhiány
Hajdú-Bihar	nincs adat	– együttműködés hiánya – tárgyi eszközök hiánya
Heves	szociális intézményben	– együttnevelés terén megfelelő szakember, infrastruktúra hiánya – nevelőcsaládok felkészítése
Jász-Nagykun-Szolnok	nincs adat	– megfelelő szolgáltatásokhoz való hozzáférés – autista gyermekek ellátása – szakember hiány
Komárom-Esztergom	van	személyi és tárgyi feltételek hiánya
Nógrád	nincs	személyi, tárgyi feltételek, anyagi forrás hiánya
Pest	van	fejlesztéssel kapcsolatos tárgyi feltételek, infrastruktúra hiánya
Somogy	nincs adat	fejlesztéssel kapcsolatos személyi feltételek, infrastruktúra hiánya
Szabolcs-Szatmár-Bereg	nincs adat	– növekvő létszám, ellátási nehézségek – nevelő szülőnél elhelyezett gyermek intézménybe való eljutása
Tolna	nincs	autista gyermekek ellátásának feltételei
Vas	nincs adat	nincs adat
Veszprém	szociális intézményben	személyi feltételek hiánya
Zala	szociális intézményben	személyi, tárgyi feltételek hiánya